

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Sosiaalipolitiikan päivät
Tampereella
25.-26.10.2018

SOSIAALI-
POLITIIKKA
VUONNA 2030

Köyhille,
kunnollisille
vai kaikille?

Sisällysluettelo

ABSTRAKTIT	7
1. Analyzing past, present and future: using longitudinal data and methods in social policy research.....	7
1.1. Dynamics of chronic unemployment in Denmark, Finland and Germany	7
1.2. Redirecting long-term social assistance recipients to municipal social work: Effects on the receipt of social assistance	8
1.3. Out-of-pocket payment in care service: An emerging trend among older people in Finland?	8
1.4. Family resources and child bearing under different family policy schemes	9
1.5. Map-assisted in-depth interviews as a tool to study transitions over the life course	10
2. Eläketutkimuksen työryhmä	10
2.1. Eläkepomme 1972.....	10
2.2. Eläketurvan riittävyys ja oikeudenmukaisuus	11
2.3. Entanglement of collective and individual tendencies in pension security Cases of Canada and Finland	12
2.4. Mistä toimeentulo hylätyn työkyvyttömyyseläkehakemuksen jälkeen? Sekvenssianalyysi 2010 - 2014	12
3. Eriarvoisuuden muodot ja mekanismit.....	13
3.1. Sosiaalisen integraation muodostuminen Euroopan työllisyysstrategiaprosessissa – osallisena köyhät, kunnolliset vai kaikki?	13
3.2. Rakenteen ja politiikan välimaastossa: Mikrosimulaatio väestön ja politiikkamuutosten vaikutuksesta tulonjakoon Suomessa 1995-2016	14
3.3. Vapautta ja varjopuolia – sinkkuna Suomessa.....	15
3.4. Sosioekonomiset erot ruokatottumusten terveellisyydessä Euroopassa	15
3.5. Pinnalla pysymisen keinot – Lapsiperheet taloudellisen kriisin ja perhepoliittisten muutosten ristiaallokossa	16
3.6. Varhaiskasvatuksessa ja kotihoidossa olevat nelivuotiaat – onko lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvoinnissa eroja?	16
3.7. Toimeentulon hankaluus rakentaa eriarvoisuuden kierrettä – esimerkkinä alakoululaisten perheet.....	17
3.8. Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa: poikkitieteellinen katsaus tutkimuksiin.....	18
3.9. Ylimmät tulot ja verot	19
3.10. Yhteiskunnan sosiaalinen laatu ja yksilöiden elämänlaatu	20
3.11. Rahalla saa ja luottamuksella pääsee? Poliittinen luottamus sosioekonomisten osallistumiserojen selittäjänä 2002–2016.....	20
3.12. Sosioekonomisen aseman yhteys varhaisen vanhemmuuden laatuun.....	21
4. Global Social Policy and Wellbeing Mechanisms in Low and Middle Income Countries (LMICs)	22
4.1. Social Security Reforms and the Equality of Identity in China	22

4.2. Disability inclusion in the social work teaching curriculum in Kyrgyz universities: experiences from the EU Social Protection System (EU-SPS) Programme	22
5. Hoivaa nyt ja tulevaisuudessa: miten, kenelle ja millä perusteilla?	23
5.1. Nuorena vakavasti sairastuneen toimijuus kuntoutuksessa ja valinnanvapaus	23
5.2. Valinnanvapaus ja eriarvoisuus vanhustalouden tarpeenarvioinnissa – Tutkimus Kööpenhaminan, Tukholman ja Tampereen vanhustalouksista	24
5.3. Kotona asumisen tuen asiakasmaksut lohkaisevat merkittävän osan vanhuksen tuloista	25
5.4. Teknologia hoivasuhdetta muovaamassa	25
5.5. Elämää vieraskodissa? Rytmit, rutiinit ja arjen temporaalisuus perhehoitokodeissa....	26
5.6. Mikä saa vanhushoidon työntekijät harkitsemaan työpaikan vaihtoa?.....	27
6. Iäkkäiden palvelut 2030.....	28
6.1. Miten kansalaiset järjestäisivät iäkkäiden terveystaloudet tulevaisuudessa? Vertaileva tutkimus Englannissa ja Suomessa	28
6.2. Asiakasohjaus osana ikääntyneiden arkea	29
6.3. Pohjanmaan palveluohjaus kuntoon	29
6.4. Osallistava ryhmämuotoinen palveluohjaus vahvistaa ikäihmisten luottamusta ja sosiaalista hyvinvointia	30
6.5. Näkykö panostus ikäihmisten toimintakykyyn käytännön tasolla? Tuloksia Vanhustalouksien tila -tutkimuksesta	31
6.6. Omaishoito eilen, tänään ja tulevaisuudessa – omaishoitajien riittävyys ja kuntien tarjoama tuki.....	32
6.7. Missä on hyvä kuolla? Saattohoidon ja palliatiivisen hoidon tila Suomessa 2018	32
6.8. Kotihoidon kehittämistyöllä saavutettu jo yli 2 miljoonan euron laskennalliset säästöt Keski-Suomessa - Toiminta on tehostunut lähes kaikissa kunnissa ja asiakkaiden luona tehty työ on lisääntynyt	33
6.9. I&O kärkihanke: Etelä-Savon asiakaslähtöinen palveluohjausverkosto ja osaamiskeskus omais- ja perhehoitoon (OSSA-hanke 2016-2018).....	34
6.10. Ikäneuvo luotsaa kohti eheitä asiakaspolkuja - CGA yhteisenä työvälineenä.....	35
6.11. Auttaako tarvesegmentointi asiakasohjaajaa löytämään asiakaslähtöisiä palveluratkaisuja?.....	36
6.12. Arvokasta Vanhenemista Omatoimisuutta Tukemalla (AVOT)-hanke 2016-2018.....	37
7. Köyhyys ja tulonjako	38
7.1. Miten terveystalouden huomioiminen muuttaa kuvaa köyhyydestä?.....	38
7.2. Koettu toimeentulo – asunnon hallintaperusteen vaikutus pienituloisilla kotitalouksilla	39
7.3. Työssä käyvien köyhyyden käsite – Miten eri mittarit muuttavat kuvaa köyhyydestä?	40
7.4. Can in-work poverty be reduced by investing in occupational welfare? Multi-level approach on in-work poverty in Europe	40
7.5. Intergenerational mobility and equal opportunity, evidence from Finland	41
7.6. Inequality in Nordic Comparison	42
7.7. Samankaltaistuuko ikäihmisten köyhyys? 75–84-vuotiaiden naisten ja -miesten kotitalouden rakenne ja pienituloisuus	42

7.8. Köyhyys ja perusturvan riittävyys Suomessa 2018	43
7.9. Kohtuullisen minimin viitebudjetit 2018	44
7.10. Perustoimeentulotuen ja muiden Kelan etuuksien päällekkäisyys Kela-siirron jälkeen	44
8. Muuttuvat rakenteet ja yhteiskunnallinen osallisuus	45
8.1. Työn teknologinen murros ja työttömän kokemukset	45
8.2. Miten omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamisesta win-win?	46
8.3. Järjestötyö toimintakyvyn tukena	47
8.4. Kaupunkisuunnittelija vallan tasaajana verkossa	47
9. Nuorten osallisuus ja hyvinvointi 2030.....	48
9.1. 3X10D® nuorten tuen jäsentäjänä	48
9.2. Nuoret, antipoliittisuus ja kuuluminen.....	48
9.3. SOSIAALINEN KUNTOUTUS NUORTEN OSALLISUUDEN TUKIJANA – SOSIAALISEN JA AMMATILLISEN KUNTOUTUKSEN RAJAPINTAYHTEISTYÖN HAASTEET	49
9.4. OTSIKKO PUUTTUU.....	50
9.5. Rahaa ammatillista kuntoutusta vastaan – miten nuoren kuntoutusraha edistää taloudellista osallisuutta?.....	51
9.6. Pakolaistaustaiset nuoret omien työelämäpolkujensa asiantuntijoina ja vahvistajina ..	51
9.7. Työpajatoiminnan vaikuttavuus.....	52
9.8. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten sosiaalinen osallisuus	52
9.9. Työpajasta oppimisen kentäksi, ristiriitoja ja kehityksen ituja	53
9.10. Hyvinvointikansalaisuus ja nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen	54
10. Paikallisen sosiaalipolitiikan työryhmä	55
10.1. Asiakkaiden osallisuus paikallisesti toteutuvana käytäntönä	55
10.2. OSALLISUUDEN TILAT PAIKALLISEN SOSIAALIPOLITIIKAN TOTEUTUKSEN PAIKKOINA	55
10.3. TYP-TOIMINNAN JOHTAMINEN HALLINNONALOJEN RAJAPINNOILLA	56
10.4. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu paikallisena uudistuksena	57
10.5. Tulosperusteisen rahoitussopimuksen (SIB) asiantuntijakeskustelu Suomessa ja ulkomailla	57
10.6. Yhteiskunnallinen yrittäjyys ja SOTE.....	58
10.7. Järjestöjen uudet vaikuttamistoimielimet sotemaku-uudistuksessa — uutta osallisuutta vai poliittisen asialistan kaventamista?	59
10.8. TULEVAISUUDENKUVIA HYVINVOINTIVALTIOSTA	60
11. Perhe 2030	60
11.1. Subjective Wellbeing of Single Mothers in Europe. A Multilevel Analysis of 15 countries.....	60
11.2. Should I stay or should I go? Vertaileva tutkimus nuorten aikuisten muutosta pois lapsuudenkodista.....	61
11.3. Äitien (kielletyt) tunteet, moraalit ja medikalisaatio: Case Sini Ariell	61

11.4. Suomalaisten ja virolaisten opiskelijoiden visiot perheen lähitulevaisuudesta	62
12. Perustulo 2030-luvun sosiaaliturvana / Basic income as a social security measure for the 2030s	63
12.1. Prekariaatti ja perustulo	63
12.2. Activation with unconditional money? Value amplification as a framing strategy in legitimating basic income.....	63
13. Sosiaaliset oikeudet ja valinnanvapaus	64
13.1. Elektiivisen leikkauspotilaan valinnanvapaus julkisessa terveydenhuollossa Suomessa	64
13.2. Perusturvan alhaisuus ongelmana sosiaalisten oikeuksien toteuttamisessa	65
13.3. Sosiaalipoliittisen eetoksen muutos – Sote-uudistuksen oikeuttamisen keinot sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön blogikirjoituksessa	66
14. Sustainable welfare states and sustainable well-being for all	67
14.1. Wellbeing implications of climate measures in Finland. Developing participatory climate policy evaluation.....	67
14.2. Social vulnerability to climate policies	68
14.3. The eco-social Nordic welfare state – a distant dream or possible future?	69
14.4. Social workers' views on ecosocial transformation in society	69
14.5. Ecosocial innovations as forerunners of a transformative eco-social policy?.....	70
15. Terveys, huono-osaisuus ja sosiaalipolitiikka	71
15.1. Miten työttömyyden muutos on yhteydessä työkyvyttömyyden muutokseen? Pitkittäisanalyysi kuntatason aineistolla	71
15.2. Sosiaalisen laadun lähestymistapa hyvinvoinnin edistämiseen ja eriarvoisuuteen – rakenneyhtälömallinnus suomalaisella väestöllä.....	71
15.3. Association of previous disability retirement with difficulties in meeting necessities while drawing an old-age pension.....	72
15.4. Kansalaisten tyytyväisyys terveystalvujärjestelmiin Euroopassa	73
15.5. Tyypin 2 diabeteslääkkeiden korvaustason muutoksen vaikutus toimeentulotuen käyttöön näiden lääkkeiden ostoissa	73
15.6. Nuorten toimeentulotukiasiakkaiden mielenterveysongelmat ja tuen saannin kesto..	74
16. Transnational social and public policies for the 2030s	75
16.1. Welfare and transnationalism: Social remittances between Finland and Russia regarding welfare and social rights	75
16.2. Patient mobility and the implementation of the Patient Directive in Finland	76
16.3. International Policyscapes: rethinking social policy challenges for an increasingly complex world	76
16.4. Social models that travel across borders: the Nordic welfare State through the eyes of Baltic migrants.....	77
16.5. The Crisis of Free Movement in the European Union.....	77
17. Työelämän tutkimuksen työryhmä	78
17.1. Institutionaalinen tuki ja ohjaus työttömän kokemuksena Se semmonen arvon tunne Semmonen yhteiskunnan osanen Ei mikään hiekanjyvä rattaissa	78

17.2. Töissä ja köyhä.....	79
17.3. Omaishoidon ja työn yhdistäminen	80
17.4. Kela uuden edessä – Työntekijöiden kokemuksia toimeentulotuki uudistuksesta	81
17.5. Pirstoutuvatko työurat? - tutkimushankkeen esittely.....	81
17.6. Asiantuntijat ja alustatyön mahdollisuus.....	81
17.7. The consequences of labour market polarization on individuals.....	82
17.8. Working time arrangements, time with spouse and subsequent divorce risk: a register-based follow-up study among Finnish employed parents.....	82
18. Viheliäiset ekososiaaliset murrokset ja sosiaalipolitiikka	83
18.1. Insurgent Resilience in the Time of Neoliberal Nationalism and Wicked Problems ...	83
18.2. Ei osaa eikä arpaa?	84
18.3. Millaiset eläkemallit toimivat kasvun jälkeenkin?	84
19. Opiskelijatyöryhmä.....	85
19.1. Normit yleisen asumistuen ruokakuntakäsitteessä	85
19.2. Kognitiivinen mikrotason näkökulma köyhyyteen	86
19.3. Some, huumeet ja identiteetti.....	87
20. Kaikenlaisille köyhille –aikuisten sosiaalihuolto SOTE:ssa	88
20.1. Maakunnallistuva aikuissosiaalityö.....	88
20.2. Kuntien ja Kelan välinen yhteistyö toimeentulotuessa.....	88
20.3. Taloussosiaalityön näkökulma toimeentulo-ongelmiin.....	89
20.4. Tietoon perustuvaa aikuissosiaalityötä työntekijöiden, asiakkaiden ja tutkimuksen yhteiskehittäjyydellä.....	89

ABSTRAKTIT

1. Analyzing past, present and future: using longitudinal data and methods in social policy research

Thursday 25th October 2018 at 15.00 - 16.30 and 16.45 - 18.00 in Linna 5028

Session 1

15.00 - 15.30: Heta Pöyliö: Family resources and child bearing under different family policy schemes

15.30 - 16.00: Simo Aho: Dynamics of chronic unemployment in Denmark, Finland and Germany

16.00 - 16.30: Paula Vasara: Map-assisted in-depth interviews as a tool to study transitions over the life course

Break

Session 2

16.45 - 17.15: Merita Jokela: Redirecting long-term social assistance recipients to municipal social work: Effects on the receipt of social assistance

17.15 - 17.45: Jiby Mathew Puthenparambil: Out-of-pocket payment in care service: An emerging trend among older people in Finland?

1.1. Dynamics of chronic unemployment in Denmark, Finland and Germany

Simo Aho, University of Tampere

Widespread and persistent long-term and/or recurrent unemployment is a serious social problem as well as an expensive economic burden for the welfare state. It is a continuous concern of policy makers.

This paper starts with the observation that conventional statistics do not adequately reveal how widespread long-term exclusion from regular, genuinely market-based employment actually is. After the interruption of individual unemployment spells by e.g. participation in active labour market policy (ALMP) measures, short casual employment, or periods outside labour force because of illness, family reasons or education unemployment often continues, and the statistics do not grasp the actual length of the individual problem of being without a “real” job. Our concept of “*chronic unemployment*” (CU) assesses the share of people with weak links to the open labour market, although belonging to the labour force.

We compare three countries: Denmark, Finland and Germany. This is interesting, because they all are developed European welfare states, but eg. unemployment rates and volume and structure of ALMP vary considerably between the three countries.

Our main questions are:

1. Is “chronic unemployment” a common feature of post-industrial labour markets and advanced welfare states, or are there clear differences in scope and dynamics of “chronic unemployment” across the countries under scrutiny? If so, how can they be explained?
2. Can activation/ALMP affect the dynamics (inflow, duration and outflow) and prevalence of CU or is ALMP rather a means to adjust into structural unemployment?

In this paper we provide first comparative results concerning the development of CU over time in the compared countries.

Our study is based on extensive and rich longitudinal register data sets, including detailed information on individual labour market histories, allowing long follow up periods of individuals. The data covers the years 2001-2014 (for now) and is fairly well comparable between the three countries.

1.2. Redirecting long-term social assistance recipients to municipal social work: Effects on the receipt of social assistance

Jokela, Merita & Ilmakunnas, Ilari & Sääksvuori, Lauri & Moisio, Pasi, National Institute for Health and Welfare

In 2017, the administration of social assistance was centralized to the Social Insurance Institution of Finland (KELA) and social work remained to be organized by municipalities. Recipients under 25 years of age are redirected by KELA to social work counselling to their municipality of residence after 4 months of continuous social assistance receipt. An electronic notification system eTotu is used to redirect individuals to social work counselling. This policy allows us to examine the causal effect of redirecting long-term social assistance recipients to social work counselling on the uptake of social assistance. For estimating the causal effect, we apply regression discontinuity design. We analyse the difference in the probability to receive social assistance between individuals just below and just above the age threshold. We utilize monthly and up-to-date administrative data covering all recipients of social assistance in Finland 2017–2018.

1.3. Out-of-pocket payment in care service: An emerging trend among older people in Finland?

Jiby Mathew Puthenparambil, Doctoral Student, Social and Public Policy, University of Jyväskylä

Finland is often considered as a welfare state, where public sector plays a predominate role in organising care for its residents. It is also highly acknowledged with universalistic approach in care delivery system. However in recent years, social care service for older people in Finland has undergone several changes, particularly the strengthening of marketization and privatization of care. Presently, about one third of care services for older people are provided by the private sector. In this context, this paper intends to examine the out-of-pocket payment method used by older people to purchase private care services. Furthermore, this paper also analyses whether older people are willing to

pay for private care services in future. This study used a cross-section surveys 'Everyday life, support and services' conducted in 2010 (N=1436) and 2015 (N=1474) in two cities (Jyvaskyla and Tampere). Preliminary results show that use of private care service has increased significantly and also do the out-of-pocket payment. On average, older people pay 112 euros per month to receive private care provisions. One third of the older people express willingness to pay for private services in future. Overall finding shows that private provisions is no longer a marginal phenomenon and people are accepting it as a solution with or without their likeliness (choice).

Keywords: Finland, Older People, Social care service, Out-of-pocket payment

1.4. Family resources and child bearing under different family policy schemes

Sehar Ezdi, Jani Erola, Elina Kilpi-Jakonen & Heta Pöyliö, Department of Social Research, University of Turku, Finland

Global changes in family formation patterns alongside escalated economic uncertainty, high youth unemployment and increased educational attainment have led to greater interfamilial diversity in the provision of childhood resources. While periodic changes may exacerbate these inequalities, family policy imperatives may temper their effect. We argue that parents acknowledge these risks and alter their reproductive behavior accordingly. We expect that couples with low socioeconomic resources of their own or of their parents will postpone or forgo childbirth, if they feel the need to accumulate more resources in order to guarantee adequate opportunities for their children. The compensation provided by different family policy schemes may be especially relevant in overcoming the low socioeconomic resources of parents or their social origin.

We study the influence of parental resources and family policies on fertility by analyzing the probability and timing of first and second births utilizing three datasets: Finnish Register Data, German SOEP and UK BHPS (and subsequently Understanding society). Institutional variation during 1995-2015 is observed through multiple macro indicators: types of parental leave schemes, enrolment in pre-primary education and early childhood education and care, tax benefit transfers to two-parent families and family allowances. Preliminary results show country variation in the family policy effects on the probability of second births. Family allowances, however, have a positive association with second births in all three countries. We expect family policies to not only have stronger effects on but also display greater cross-national variation with respect to first births.

1.5. Map-assisted in-depth interviews as a tool to study transitions over the life course

Paula Vasara, University of Jyväskylä & Outi Jolanki, University of Tampere

The paper discusses map-assisted interviews as a tool to study transitions over the life course of older people. The study is linked to the work of Centre of Excellence on Ageing and Care (CoE AgeCare). The CoE AgeCare combines scholars from social policy, sociology and gerontology, and analyses older people's care needs, housing and care choices, agency and equality as well as the changing character of care work. Long working period of the CoE AgeCare (2018–2025) enables the research group to develop novel ways to collect and analyse longitudinal quantitative and qualitative data.

This presentation focuses on the first wave of map-assisted spatial temporal data gathering which will take place among residents of a senior house in Jyväskylä, Central Finland. Longitudinal qualitative data are gathered in rounds of map-assisted in-depth interviews of older people and their close ones. Particular interest is on residents' former housing path, life events and transitions over the life course as well as on future expectations and anticipations concerning housing situation and care needs.

First round of interviews will be conducted in autumn 2018 between October–December. In this presentation, we introduce preliminary observations and experiences of collecting map-assisted in-depth interview data. To develop further out approach and this method we wish to receive comments from and share experiences with other researchers using this type of data collection. We also wish to have discussion on experiences of good practices and ways to best analyse this type of longitudinal data in multi-disciplinary research environments.

2. Eläketutkimuksen työryhmä

To 25.10.2018 klo 15:00 - 17.00 (ei taukoa), Linna 5101

2.1. Eläkepommi 1972

Tapio Bergholm, Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta

Eläkepommissa oli kyse ansioeläkkeisiin perustuvan työeläkejärjestelmän, suomalaisen paljolti tarveharkintaisen kansaneläkejärjestelmän ja keskustapuolueen ajaman tasaeläkejärjestelmän välisistä jännitteistä, jotka olivat olleet useissa aiemmissä eläkekiistoissa esillä. Eläkepommi ja sen purkaminen vuonna 1972 toivat näiden eri eläkemallien vastakkainasettelun kärjistetyksi esiin.

Suomen sisäpolitiikan epävakautta ja eduskunnan ailahtelevaisuutta kuvaa hyvin se, että vuoden 1972 aikana samat kansanedustajat ensin toukokuussa torjuivat keskustapuolueen vaatimat tasaeläkeuudistukset välikysymysäänestyksessä, hyväksyivät ne kesäkuussa ja torjuivat ne jälleen syksyllä SKDL:n, Suomen maaseudun puolueen ja Suomen kristillisen liiton yhteisen välikysymyksen käsittelyssä.

Eläkepaketin nousu ja tuho korostivat etujärjestöjen vaikutusvaltaa Suomen nelikantaisessa päätöksentekomallissa, jossa työnantajien ja työntekijöiden järjestöjen rinnalla vahvan vaikutusvallan omaasi maataloustuottajain järjestö. Tulopoliittisista ratkaisuisista poiketen kolme vahvinta keskusjärjestöä, STK, MTK ja SAK, kävivät keskenään ratkaisevat neuvottelut.

Presidentti Kekkonen oli olennaisesti vaikuttanut siihen, että Suomen nelikantainen tulonjakopolitiikka vahvistui, kun valtiovalta eli presidentti Kekkonen sekä STK:n, MTK:n ja SAK:n johtajat yhteistyössä purkivat tämän eläkepommin. Eduskunta jäi jalkoihin, kun hädän hetkellä presidentti, pääministeri ja sosiaali- ja terveysministeri turvautuivat MTK:n, SAK:n ja STK:n vaikutusvaltaan. Heidän mielestään eduskunta oli toiminut vastuuttomasti.

2.2. Eläketurvan riittävyys ja oikeudenmukaisuus

Pauliina Havakka, Tampereen yliopisto

Esityksessä pohditaan sitä, mitä tarkoitetaan riittävällä ja oikeudenmukaisella eläketurvalla. Lisäksi esityksessä pohditaan eläketurvan riittävyyttä ja oikeudenmukaisuutta erilaisten eläkejärjestelmien näkökulmasta.

Eläkejärjestelmällä on erilaisia tavoitteita, joita ovat esimerkiksi riittävä toimeentulo eläkkeelle siirryttäessä, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja järjestelmän kattavuus (ISSA 2015, 1–2). Eläketurvan riittävyys on tärkeä tavoite, sillä eläketurvalla täytetään väestön tarpeita ja suojataan väestöä koko elinkaaren ajan (ISSA 2015, 1–2). Riittävyydellä on useita ulottuvuuksia. Eläketurvaan liittyy esimerkiksi siedettävän elintason turvaaminen. Ansiotyössä olleelle eläkkeen pitäisi jollain tavalla heijastella henkilön saamaa palkkatuloa, kun taas ei ansiotyössä olleen osalta voidaan viitata köyhyysriskiin, köyhyysrajan ja elintason turvaamiseen ko. sosiaalisten riskien varalta. (Ks. esim. Gottlieb 2015, 83) Euroopan komission mukaan eläkkeiden riittävyyttä voidaan mitata arvioimalla niiden kykyä estää köyhyyttä, korvaavuusastetta ja keskimääräisen kokonaiseläkkeen suhdetta keskiansioon (Euroopan komissio 2016, 1–2). Lakisääteisissä eläkejärjestelmissä riittävyyden arviointi kohdentuu usein eläkkeiden tasoon, mutta myös etuuksien kestoa voitaisiin arvioida (Brimblecombe 2013, 178).

Oikeudenmukaisuusnäkökulma eräällä tavalla oikeuttaa hyvinvointivaltiota, sillä lainsäädäntöä ja uudelleenjakoa yhdistävän hyvinvointivaltion on tulkittu olevan oikeudenmukaisempi kuin markkinoihin pohjautuvan järjestelmän (Yeung ym. 2007, 15–16). Oikeudenmukaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi eläkejärjestelmässä kaikille jaettaisiin yhtä suuri osuus jaossa olevista resursseista. Tasapuolisten mahdollisuuksien turvaaminen edellyttää kuitenkin sitä, että myös eläkejärjestelmästä annetaan joillekin ihmiselle enemmän kuin toisille. Oikeudenmukaisuuden periaatteet eivät kuitenkaan kerro sitä, millaista eläketurvaa pitäisi olla tarjolla. (Rothstein 1998, 33–38) Oikeudenmukaisuus jaetaan usein horisontaaliseen ja vertikaaliseen oikeudenmukaisuuteen (Barr 2012, 12).

Eläketurva voidaan järjestää valtion turvaamalla vähimmäiseläkejärjestelmällä, ansioihin pohjautuvalla järjestämällä, yksilöllisellä vakuutuksella tai säästämisellä, joihin liittyy erilaisia riittävyyteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä pohdintoja.

2.3. Entanglement of collective and individual tendencies in pension security Cases of Canada and Finland

Jyri Liukko, Aaron Doyle & Turo-Kimmo Lehtonen

In many countries, the past two or three decades have been considered an era of increasing individualization of pension security. This trend, in particular in the Anglo-Saxon world, has often been interpreted as a rather linear development following neoliberal governmentality. However, based on empirical studies on different countries and institutional settings, it has become clear that the development has been more complex. Instead of a straightforward direction, there often seems to be simultaneous collective and individual tendencies. This paper shows how the alleged shift from 'collective pension insurance' (against longevity, disability and death) toward 'individual saving/investment' (for personal retirement income) has been molded and contested in distinctive ways by analyzing recent developments in two relatively different pension schemes in Canada and Finland. Interestingly, Canada appears to be a certain kind of exception in the Anglo-Saxon world whereas Finland is a unique case in the continental European context. The paper argues that there can be manifold counter-tendencies to predominant international pension trends on the benefits side, and nevertheless, an increasing involvement in the global pension fund capitalism on the investment side. Moreover, the aim of the paper is to highlight the intertwinement of and tensions between 'insurance' and 'saving' in analyzing pension security. The paper deals with all three 'pillars' of pension arrangements: public pension insurance schemes, occupational pension plans and individual retirement income arrangements.

2.4. Mistä toimeentulo hylätyn työkyvyttömyyseläkehakemuksen jälkeen? Sekvenssianalyysi 2010 - 2014

Riku Perhoniemi, Jenni Blomgren, Kela, Mikko Laaksonen, Eläketurvakeskus

Tausta: Hylkäävät työkyvyttömyyseläkepäättökset voivat osaltaan lisätä sairaan syrjäytymisriskiä, jos eläkkeen hakija ei palaa työelämään vaan on pitkään riippuvainen sosiaalituista. Kyse on yhtäältä sosioekonomisesti ja voimavaroiltaan valmiiksi muita haavoittuvampien henkilöiden valikoitumisesta hylkäävän päätöksen saaneisiin. Toisaalta toimeentulon ongelmat ja epävarmuus voivat kasautua eläkepäättökseen jälkeen. Tässä tutkimuksessa selvitetään vaihtoehtoisia toimeentulon polkuja hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäättökseen saaneilla rekisteriaineistoa hyödyntäen.

Menetelmät: Aineisto koostui 70 %:n edustavasta otoksesta 18-58-vuotiaita suomalaisia, jotka olivat saaneet vuonna 2009 ensimmäisen hylkäävän päätöksen hakemukseensa koskien täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Rekisteriaineisto sisälsi sekä työ- että kansaneläkkeet. Tutkittavia seurattiin eläkehylkäyksen jälkeen 48 kuukautta ansiotyön, työttömyysetuuden, sairauspäivärahan, kuntoutusrahan, myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden ja tuntemattomien toimeentulolähteiden osalta. Analyysi perustui yksittäisten sekvenssien klusterointiin.

Tulokset: Analyysissä tunnistettiin neljä klusteria, joissa toimeentulon lähteinä painottuivat joko ansiotyö, työttömyysetuus, myönnetty eläke tai tuntematon tulolähde.

Työttömyyspolku kuvasi suurinta joukkoa (46 %), myönnetty työkyvyttömyyseläke 24 prosenttia, ansiotyö 16 prosenttia ja tuntematon tulonlähde 13 prosenttia tutkituista. Tulonlähteen vaihdokset olivat varsin yleisiä, varsinkin jos toimeentulossa painottuivat ansiotyö tai työttömyys. Muun muassa hylkäävää päätöstä edeltävä työmarkkinastatus ja hakijan pääsairaus olivat yhteydessä klusterijakoihin.

Johtopäätökset: Hylkäävää eläkepäätöstä seuraavien toimeentulopolkujen ymmärtäminen on oleellista syrjäytymisen ja yhteiskunnallisten kustannusten ehkäisemiseksi sekä osatyökykyisten työllistymismahdollisuuksien edistämiseksi. Yleisimmin toimeentulo koostuu hylkäävän työkyvyttömyyseläkehakemuksen jälkeen työttömyysetuudesta, rikkonaisesta ansiotyöstä tai myönnetystä työkyvyttömyyseläkkeestä. Pitkien etuusjaksojen välttämiseksi ja työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi hylkäävän työkyvyttömyyspäätöksen saaneiden mahdollisuudet kuntouttamiseen olisi aina selvitettävä.

3. Eriarvoisuuden muodot ja mekanismit

To 25.10. klo 15.00 - 16.30 ja klo 16.45 - 18.00, Päätalo LS A07

Pe 26.10. klo 09.30 - 11.00, Linna 5014

3.1. Sosiaalisen integraation muodostuminen Euroopan työllisyysstrategiaprosessissa – osallisena köyhät, kunnolliset vai kaikki?

Juha Hirvonen, Helsingin yliopisto

Esitelmäni perustuu työstettävään väitöskirjaan Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa pääaineena yleinen valtio-oppi.

Tutkimuksessani tarkastelen, kuinka unioni sekä sen kaksi jäsenmaata Suomi ja Iso-Britannia konstruoivat yhteiskuntaosallisuutta Euroopan työllisyysstrategiaprosessin yhteydessä. Kahta yhteistä hyvinvointivaltioperinnettä kantavan ja erilaista regiimiä edustavan jäsenvaltion tarkastelu muodostaa vertailevan tutkimusasetelman yhdessä kahden strategiaprosessin käännevaiheen kanssa. Vuoden 1998 strategian muodostaa ensimmäisen vaiheen yhteiselle sitoumukselle perustamis-sopimuksen kodifioinnin myötä. Työllisyysstrategiaa jatkava Eurooppa 2020-strategia muodostaa uuden vaiheen 2000-luvun lopun Euroopan talouskriisin kokemusten myötä.

Aiempi tutkimus osoittaa, kuinka työllisyysstrategiassa on kyse hyvinvointiyhteiskunnan merkityksenantojen myötä sosiaalisesta reformista. Tämä tutkimus pyrkii pureutumaan temaattisen ja teoreettisen tarkastelun ohella työllisyysstrategian toimintarakenteisiin ja niistä nouseviin poliittisiin kertomuskokonaisuuksiin. Narratiivisen analyysin synteessin avulla olen pyrkinyt luomaan implisiittisemmän tarkastelunäkökulman strategiaprosessin sisälle saadakseni vastauksia, mistä pohjimmasta poliittisesta ajattelumallista työllisyysstrategiaprosessin konstruoimassa sosiaalisessa integraatiossa on kyse.

Rajaan sosiaalipolitiikan päivien esitelmän tarkastelun hyvinvointiyhteiskuntaa ja kansalaisuutta koskevien kertomustyyppien vertailuun. Tutkimustulokset osoittavat molempien jäsenmaiden paluuta hyvinvointivaltiokausiensa hyviin korkean työllisyyden

päiviin omista premisseistään käsin. Globaali kilpailu ja rakennemuutos asettavat haasteen koulutetummasta ”kunnollisesta” työvoimasta, kun taas 2020-strategiassa noussut köyhyydenongelman ratkaisu muodostaa oman jakoasetelmansa. Integraation konstruktioissa on myös kyse strategian sosiaalisten investointien ja suojelun keskinäisestä asetelmasta. Näin ollen koko sosiaalipolitiikan päivien pääteema ”köyhille, kunnollisille vai kaikille” on varsin relevantti ja ajankohtainen esitelmäni Euroopan työllisyysstrategiaprosessin integraation muodostuksen tarkastelulle.

3.2. Rakenteen ja politiikan välimaastossa: Mikrosimulaatio väestön ja politiikkamuutosten vaikutuksesta tulonjakoon Suomessa 1995-2016

Esa Karonen & Mikko Niemelä, Turun yliopisto

1. Pääasiallinen tutkimustarve ja -tehtävä

Tämä tutkimus kontribuoi sosiaalipoliittisesti laaja-alaiseen ”rakenne vs. politiikka” – keskusteluun vastaamalla kahteen tutkimuskysymykseen:

- Mikä on väestönrakenteen rooli ja vaikutus kohorttien välisessä tulonjakoumassa, kun rakenteelliset muutokset periodeilla 1995-2002 ja 2003-2016 ovat kiinnitetty vuoteen 2016.
- Mikä on tulonsiirtojärjestelmässä politiikkamuutosten vaikutus kohorttien väliseen tulonjakoon, kun lakiparametrien muutokset periodeilla 1995-2002 ja 2003-2016 ovat kiinnitetty vuoteen 2016.

2. Tutkimuksessa käytetty metodologia ja aineisto

Tutkimus käyttää staattista kontrafaktuaalista mikrosimulaatiomallia (SISU) demografisten ja politiikkamuutosten vaikutusten arviointiin tutkimusperiodilla 1995-2016. Mittausajankohtana toimivat periodit 1995-2002 ja 2003-2016. Nämä periodit ovat avainasemassa Suomen taloushistoriassa ja tuloerojen kehityksessä, tarjoten leikkauspisteen lamakauden ja tasaisen suhdannekauden välillä.

SISU-mikrosimulointimallissa hyödynnetään laskelmissa laajaa rekisteripohjaista tulojaon kokonaisaineistoon perustuvaa mikroaineistoa, joka on n. 800 000 henkilön otos. SISU-malli muodostuu päämallista, joka yhdistää koko tulonsiirtojärjestelmän, ja 12 osamallista. Staattisessa mallissa ei huomioida lakireformien johdosta mahdollisesti aiheutuvia käyttäytymisvaikutuksia.

3. Alustavat tulokset

Alustavat tulokset osoittavat, että väestönrakenteen vaikutus tulonjakoon korostuu etenkin ns. volitaaleissa nuorissa kohorteissa. Demografinen vaikutus näkyy etenkin ensimmäisellä mittausperiodilla vuosilla 1995-2002, joka viittaa alkuperäisen simulaatiomallin aliestimoivan nuorten ikäryhmien käytettävissä olevia tuloja nousukauden aikana. Väestöpainotetussa simulaatioissa politiikan vaikutus laajenee nuorissa ikäryhmissä, mutta pysyy samana valtaosalla väestöstä. Lisäksi teimme alustavan analyysin tulodesiilleillä, joiden mukaan väestönrakenteen vaikutus näkyy simulaatiomallien polarisaationa viidennestä desiiilistä ylemmäs: väestöpainotus osoittaa

alempien tulodesiilien laskennalliset tulot matalampana, mutta mediaanitulojen ylettyessä tulot ovat korkeampia kuin ilman väestöpainoa.

3.3. Vapautta ja varjopuolia – sinkkuna Suomessa

Anu Kinnunen, Tampereen yliopisto

Nyt tehtävässä tutkimuksessa syvennyttään tarkastelemaan onnellisuustekijöitä ja hyvinvointivajeita tilanteessa, jossa vakituista kumppania ei ole. Kutsun hyvinvointivajeiksi tekijöitä, jotka heikentävät yksilön hyvinvointia. Yleisiä hyvinvointivajeita ovat esimerkiksi köyhyys, työttömyys ja erilaiset psykosomaattiset oireet.

Suomalaiset nimeävät eniten onnellisuutta tuoviksi elementeiksi elämässään tärkeysjärjestyksessä perheen, terveyden, rakkauden, ystävät ja säännölliset tulot. Yhdessä asumisen on tutkimuksissa todettu olevan selvästi yhteydessä elämänlaatuun. Ihmissuhteet, muilta tuleva kunnioitus ja rakkaus vaikuttavat tutkimustulosten mukaan vahvasti elämänlaatuun, vaikka talouden vaikutus otetaankin huomioon. Suomen 2,7 miljoonasta kotitaloudesta on yhden hengen talouksia 1,2 miljoonaa ja osuus näyttää kasvavan vuosi vuodelta. Parisuhteettomien määrää ei virallisesti tilastoida.

Kumppanitta eläminen voi olla luonteeltaan joko pysyvää tai väliaikainen elämäntilanne. Parisuhteettomuus politisoituu hankalasti ja parisuhteettomuuden valinta on kontrastissa yleisen diskurssin kanssa, jossa parisuhteettomuus nähdään joko henkilökohtaisena epäonnistumisena tai muista valinnoista maksettuna hintana. Mikäli parisuhteettomuus nähdään ainoastaan kielteisesti, tuetaan samalla normatiivista perinnettä ja parisuhteen kulttuurista erikoisasemaan ainoana oikeana tapana elää. Elämme osana yhteiskuntaa ja monet itsemme ulkopuolelta tulevat yhteiskunnan rakenteissa olevat tekijät vaikuttavat hyvinvointiimme. Sinkkujen asemaa eriarvoistavia käytänteitä onkin alettu kutsua singlismiksi.

Tarkastelen sinkku miesten ja naisten onnellisuutta FINSEX-aineiston valossa. Aineistossa on mukana 944 parisuhteetonta vastaajaa. Tarkastelen myös parisuhteettomuuden intersektionaalisuutta. Ovatko sinkut todellakin kaupunkilaisnaisia ja maaseutujen miehiä, kuten julkisuudessa on esitetty?

3.4. Sosioekonomiset erot ruokatottumusten terveellisyydessä Euroopassa

Antti Kähäri, Turun yliopisto

Tutkimuksessa tarkastellaan sosioekonomisia eroja kasvisten ja hedelmien kulutuksessa Euroopassa. Sosioekonomista asemaa tarkastellaan tulojen, koulutustason, ammattiluokan sekä taloudellisten vaikeuksien kautta. Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytetään European Social Surveyn (ESS) seitsemättä kierrosta vuodelta 2014. Diffuusiohypoteesin mukaan odotan sosioekonomisten erojen olevan sitä pienemmät mitä korkeampi kulutuksen taso on maassa.

Alustavien tulosten mukaan koulutuserot kasvisten päivittäisessä kulutuksessa ovat korostuneet Pohjoismaissa. Erot kasvisten ja hedelmien päivittäisessä kulutuksessa taloudellisista vaikeuksista kärsivien ja hyvin toimeen tulevien, sekä ylimmän ja alimman tulodesiilin välillä ovat erityisen suuret Liettuassa. Tulevissa analyyseissä tarkastellaan ikärakenteen merkitystä.

3.5. Pinnalla pysymisen keinot – Lapsiperheet taloudellisen kriisin ja perhepoliittisten muutosten ristiaallokossa

Marja Lindberg, sosiaalipolitiikan jatko-opiskelija, Åbo Akademi

Pohjoismaisena hyvinvointivaltiona Suomi on ollut kansainvälisestäkin vertailtuna tunnettu kattavasta ja universaalista perhepolitiikastaan. Kuitenkin viime vuosien leikkaukset lapsiperheiden tuissa (kuten lapsilisän leikkaukset) ja palveluissa (kuten subjektiivisen päivähoito-oikeuden kaventuminen) sekä työttömyys ja epävarma työllisyystilanne ovat ajaneet lapsiperheitä taloudelliseen ahdinkoon ja köyhyysriskin rajoille ja näin ollen kaventaneet perheiden toimintamahdollisuuksia sekä altistaneet eriarvoisuudelle, terveyseroille ja muulle pahoinvoinnille.

Analysoimme 22 pohjanmaalaisen lapsiperheen laadullista haastatteluaineistoa, joka kerättiin talven 2016–2017 aikana. Laadullisen sisällönanalyysin avulla tarkastelemme, millainen on lapsiperheiden arki talouden näkökulmasta. Tarkastelemme, millaisia syitä taloudellisen ahdinon takana on, mitä ovat perheiden pääasialliset huolet ja millaisia selviytymisstrategioita he ovat arjesta selvitäkseen rakentaneet. Tulokset osoittavat, että talouden kaventuminen ja epävarma työllisyystilanne aiheuttavat huolta niin hyvätuloisemmissa kuin köyhyysrajan alapuolella elävissä perheissä. Suurimmat riskit taloudelle ovat ennakoimattomat muutokset, kuten perheenjäsenen sairaus, työttömyys ja yksinhuoltajuus. Pitkittyneinä nämä voivat aikaansaada köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Eriarvoisuus näyttäytyy kaikilla kolmella eriarvoisuuden ulottuvuudella: elämänehtojen, eksistentiaalisena sekä resurssien eriarvoisuutena. Erityisesti eriarvoisuus korostuu lasten kohdalla esimerkiksi kaventuneina harrastus- ja osallistumismahdollisuuksina tai ikätovereihin verrattuna halvempina varusteina ja vaatteina. Tutkimuksen tuloksissa painottuvat sosiaalisen verkoston ja perheensisäisten selviytymisstrategioiden merkitys yhteiskunnan palveluiden ja tukimuotojen ollessa riittämättömiä sekä taistelutahtona ilmenevä pyrkimys tasa-arvoon ja oikeudenmukaiseen kohteluun.

Keywords: lapsiperheet, talous, eriarvoisuus, selviytymisstrategiat

3.6. Varhaiskasvatuksessa ja kotihoidossa olevat nelivuotiaat – onko lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvoinnissa eroja?

Johanna Närvi & Johanna Lammi-Taskula, THL

Varhaiskasvatus ymmärretään enenevässä määrin paitsi hoitona ja hoivana myös lasten oikeutena kasvaa, kehittyä ja oppia. Varhaiskasvatuksen katsotaan myös voivan tasoittaa erilaisista taustoista tulevien lasten mahdollisuuksia erityisesti koulutuksessa (esim. Karhula ym. 2017, Hiilamo ym. 2015). Subjektiivisesta varhaiskasvatusoikeudesta huolimatta Suomessa etenkin yli kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen on alhaisempaa kuin muissa Pohjoismaissa. Yli kolmevuotiaiden lasten

kotihoitoa tukee kotihoidon tukeen maksettava sisaruslisä, jos nuorempaa sisarusta hoidetaan kotona. Joissakin kunnissa myös kotihoidon tuen kuntalisän maksuehdot edellyttävät kaikkien lasten hoitamista kotona. Kuntien välillä on eroja myös siinä, tarjoavatko ne kokoaikaista varhaiskasvatusta kaikille lapsille vai ovatko ne vuodesta 2016 alkaen rajanneet oikeuden osa-aikaiseksi esimerkiksi silloin, kun vanhempi on työttömänä tai hoitaa pienempää lasta kotona.

Tässä esityksessä tarkastelemme mahdollisia eroja varhaiskasvatuksessa ja kotihoidossa olevien nelivuotiaiden lasten ja heidän vanhempiansa hyvinvoinnissa. Lasten hoitomuotoon heijastuvat paitsi alueelliset erot myös heidän vanhempiansa sosioekonominen tausta: heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat äidit hoitavat lasta kotihoidon tuella pidempään kuin paremmassa asemassa olevat äidit (Närvi 2017). Tietoa muista kuin sosioekonomisista hyvinvoinnin ulottuvuuksista varhaiskasvatuksessa ja kotihoidossa olevien lasten ja heidän perheidensä välillä on kuitenkin vain vähän.

Esityksemme perustuu Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa CHILDCARE-hankkeessa toteutettuun kyselyyn. Kyselyaineisto kerättiin vuonna 2016 viiden kunnan neuvoloissa lapsen nelivuotistarkastuksen yhteydessä, ja se sisältää sekä terveydenhoitajan vastauksia (736 lapsesta) että vanhemman vastauksia (347 lapsesta) nelivuotiaista lapsista ja heidän perheistään. Analysoitavia hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat muun muassa lapsen kehitys, lapsen ja vanhemman tuen tarve terveydessä, elintavoissa, psyykkisessä hyvinvoinnissa ja sosiaalisissa taidoissa sekä vanhempien toimeentulo. Alustavan tarkastelun perusteella eroja varhaiskasvatuksessa ja kotihoidossa olevien nelivuotiaiden ja heidän perheidensä hyvinvoinnissa on vain hyvin vähän.

3.7. Toimeentulon hankaluus rakentaa eriarvoisuuden kierrettä – esimerkkinä alakoululaisten perheet

Minna Salmi & Laura Kestilä, THL, Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

Tutkimus (esim. Kestilä ym. 2018, Ristikari ym. 2016, Leppälahti 2016, Ilmakunnas ym. 2015) on osoittanut, että lapsuuden perheen toimeentulo-ongelmilla on monitahoisia, erilaisiin eriarvoisuuksiin riskejä virittäviä ja yhteiskunnan toimintaan osallistumista ehkäiseviä tai vaikeuttavia seurauksia lapsille aikuisiässä (vähäinen koulutus, mielenterveysongelmat, omat toimeentulo-ongelmat, teiniraskaudet). On myös osoitettu, että lapsiperheen toimeentulo-ongelmat heijastuvat monin tavoin lasten ja vanhempien hyvinvointiin tässä ja nyt (esim. Leinonen 2004, Hakovirta & Rantalaiho 2012, Salmi ym. 2016).

Tuloerojen kasvu pieneni Suomessa vuoden 2005 jälkeen, mutta alimman tulokvintiilin tulot eivät ole juuri nousseet vuodesta 1995, kun taas ylimmässä tulokvintiilissä nousu on selvää. Paitsi tuloerot myös toimeentulo-ongelmat ovat edelleen keskuudessamme: 24–30 prosenttia väestöstä ja 27–36 prosenttia lapsiperheistä on vuosina 2003–2016 kokenut toimeentulonsa vaikeaksi (Tilastokeskus, tulonjakotilasto).

Esityksessä tarkastelemme alakoululaisten perheiden toimeentulokokemusten yhteyttä lasten ja vanhempien hyvinvointia kuvaaviin tekijöihin. Aineistona on THL:n

Kouluterveyskyselyn osana vuonna 2017 ensi kertaa peruskoulun 4.–5. luokalla olevien koululaisten vanhemmilta kerätty kyselyaineisto (N=32 783) heidän omasta hyvinvoinnistaan, lapsen hyvinvoinnista ja hyvinvointia tukevien palvelujen käytöstä. Hyvinvoinnin käsitettä lähestymme Erik Allardtin erottelemien hyvinvoinnin kolmen ulottuvuuden (Having, Loving, Being/Doing) avulla sijoittamalla kyselyaineistossa käytettävissä olevat noin 60 hyvinvoinnin osoitinta näille ulottuvuuksille. Osoittimien toteutumista tarkastelemme suhteessa vanhempien kokemukseen toimeentulon helppoudesta tai hankaluudesta.

Tulokset kertovat, että vaikka erot hyvinvointikokemuksissa eivät aina ole dramaattisia, ne ovat systemaattisia: vanhempien ja lasten hyvinvointi on kaikilla osoittimilla heikompaa perheissä, joissa vanhempi arvioi toimeentulon olevan hankalaa.

Tulokset tukevat havaintoa, että toimeentulo-ongelmat kuormittavat vanhempia kahteen kertaan: ne rajoittavat taloudellisia ja toiminnallisia resursseja, ja niiden seurausten työstäminen kuluttaa tunne- ja toiminnallisia resursseja (Daly & Kelly 2015).

Vanhempien voimavarojen kaksoiskuormitus saa seurauksekseen lasten heikommat hyvinvoinnin näkymät. Poliitiikan kannalta tulokset viittaavat siihen, että usein toistettu argumentti palvelujen ensisijaisuudesta tulonsiirtoihin nähden hyvinvoinnin edistämiseksi ei ole järkevä. Toimeentuloa heikentämällä luodaan uutta palvelujen tarvetta ja palvelujen tarve on suurempaa mutta saatavuus heikompaa, jos perheessä on toimeentulo-ongelmia.

3.8. Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa: poikkitieteellinen katsaus tutkimuksiin

Aleksi Karhula & Outi Sirniö, Turun yliopisto

Perhetaustan vaikutus aikuisiän saavutuksiin ja elämäntapaan on niin yhteiskuntatieteilijöitä kuin päätöksentekijöitä kiinnostava tutkimuksen kohde, sillä se linkittyy keskusteluun mahdollisuuksien tasa-arvosta. Usein aihepiirin tutkimus noudattelee tieteenalojen välisiä rajoja eikä yksittäisistä tutkimuksista saa kokonaiskuvaa sukupolvien välisistä yhteyksistä. Yhdistämällä eri alojen tutkimustietoa pyrimme esittämään kokonaiskuvan ylisukupolvisista vaikutuksista Suomessa. Katsauksessa kartoitamme, mistä aihepiireistä on tehty ylisukupolvista tutkimusta eri aloilla, ja miten alojen lähestymistavat eroavat toisistaan kysymysten asettelun ja menetelmällisten valintojen osalta. Lisäksi tiivistämme havaitut tulokset ja etsimme ylisukupolvisissa vaikutuksissa havaittavissa olevia yleisiä linjoja tai toistuvia rakenteita. Olemme keränneet katsausta varten yli 70 vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia eri yhteiskuntatieteellisiltä aloilta. Katsauksemme mukaan sosiologiassa, sosiaalipolitiikassa, kansantaloustieteessä ja kasvatustieteessä kysymys ylisukupolvisten yhteyksien voimakkuudesta nähdään enemmän itsessään mielenkiintoisena, kun taas kansanterveys- ja väestötieteissä kysymys on useammin sosioekonomisten terveys- ja perheellistymiserojen selittämisestä perhetaustalla. Eniten tutkimusta on tehty kouluttautumiseen, ammattiasemaan, tuloihin, perheenmuodostukseen, terveyteen ja huono-osaisuuteen liittyen.

Alustavien tulosten perusteella voimme sanoa ylisukupolvisten yhteyksien olevan useammin vahvempia erittäin hyvä- tai huono-osaisilla. Tulokset sukupolvien välisen

yhteyksien muutoksista yli ajan vaihtelevat aihepiirin mukaan. Miesten ja naisten välisiä eroja on tutkittu ja löydetty verrattain vähän. Lopuksi pyrimme hahmottamaan tutkimuskentän sokeita pisteitä ja tarkastelemaan hedelmällisiä jatkotutkimuksen kohteita. Huomattavaa on, että eri alojen tutkimus keskustelee hyvin harvoin keskenään, mikä olisi toivottavaa tiedon hyödyntämisen näkökulmasta ja voisi avata uusia näkökulmia alojen sisäisiin keskusteluihin.

3.9. Ylimmät tulot ja verot

Marja Riihelä ja Matti Tuomala, Tampereen yliopisto

Jos Gini-kerroin on noussut tai laskenut, emme tiedä, missä kohtaa tulonjakaumaa muutokset ovat tapahtuneet. Esimerkiksi kun Suomessa 1990 luvun lopulla suurituloisimpien tulonsaajien käytettävissä olevien tulojen tulo-osuudet monikertaistuivat, Gini-kertoimen muutos oli vastaavana aikana huomattavasti lievempi. On tärkeää myös tietää, missä jakauman kohdassa muutokset tapahtuvat. Tulo-osuusmitat auttavat tässä. Lisäksi se antavat selvästi konkreettisemmän kuvan tuloeroista kuin Gini-kerroin.

Erityisesti 1990-luvun loppupuolella tapahtunut ylimpien tulojen ja siitä seurannut ylimpien tulo-osuuksien kasvu (veron jälkeisten tulojen) oli poikkeuksellista Suomen taloushistoriassa. Jos tietomme olisivat olleet pelkän Gini-kertoimen varassa, tämä ilmiö olisi jäänyt havaitsematta. Suurituloisin prosentti kasvatti vuodesta 1990 vuoteen 2000 tulo-osuutensa yli kaksinkertaiseksi. Sen osuus kasvoi melkein saman verran kuin alimman 70 prosentin laski. Aiemmissä tutkimuksissamme (Riihelä ym (2010) huomasimme, että ylimmän prosentin reaalisten käytettävissä olevien tulojen mediaani ja keskiarvot loittoivat toisistaan. Tämä vihjasi siitä, että ylin promille on noussut kauas muista ylimmän yhden prosentin tulonsaajista. Nyt käytettävissämme on tulonjaon kokonaisuaineisto (saatavissa vuodesta 1995 lähtien), voimme nyt vahvistaa tuon epäilyn. Suurituloisimman promillen (0.1%) bruttotulo-osuus oli vuonna 2000 lähes 40ertainen heidän suhteelliseen tulo-osuuteen nähden. Vuonna 2007 hiukan alle 30ertainen ja viimeisinä vuosina olleet noin 20 kertaisia. Vuonna 1985 vastaava luku oli 5ertainen. Vuotta 2000 lukuun ottamatta käytettävissä olevien tulojen osalta tilanne on ollut sama kuin bruttotuloissa. Toisin sanottuna tuloverotus (ansio – ja pääomatulo yhdessä) ei ole muuttanut 1995-2014 ajanjaksolla ylimmän tulonsaajapromillen tulo-osuutta siirryttäessä bruttotuloista käytettävissä oleviin tuloihin. Tämäkin kuva on epätäydellinen. Nimittäin on syytä muistuttaa, että osa ylimmistä tuloista on pois tulonjakotilastoista. Tästä syystä ylimmän yhden prosentin ja promillen tulo-osuudet ovat erityisesti vuoden 2005 jälkeen aliarvioita. Tulonjakoaineiston parantaminen vaatisi nyt piilossa (laillisesti) olevien tulojen tuomista mukaan aineistoon. Tämän pitäisi olla mahdollista yritysrekisteritietojen avulla.

Nykyinen kokonaisuaineisto mahdollistaa, että nyt voimme tutkia tarkemmin verotuksen roolia ylimmissä tuloissa sekä tulo-osuuksien kehityksessä että tulo-koostumuksen muuttumisessa. Yksi tavoitteemme on tutkia miten varakkaat yrittäjäomistajat ovat reagoineet 2000-luvulla tehtyihin veromuutoksiin.

3.10. Yhteiskunnan sosiaalinen laatu ja yksilöiden elämänlaatu

Marja Vaarama & Tomi Mäki-Opas, Itä-Suomen yliopisto

Tausta: Koettu elämänlaatu on yhteydessä paitsi yksilötekijöihin myös yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin ja niiden alueellisiin eroihin. Tutkimuksessa näiden tekijöiden välisiä yhteyksiä tarkasteltiin yhteiskunnan sosiaalisen laadun (Beck et al 1997, v.d. Maesen & Walker 2012) ja yksilöiden kokeman elämänlaadun (WHO 1998) teoreettisia viitekehyksiä hyödyntäen.

Aineisto ja menetelmät: SOTKANET -rekisteriaineistosta (2014-2017) määriteltiin teoriaperusteisesti 22 sosiaalisen laadun (sosioekonominen turvallisuus, osallisuus, valtaistuminen ja koheesio) rakennetason indikaattoria. Koettua sosiaalista laatua mitattiin 10 kansallisesta ATH-aineistosta (ATH 2013-2015, N=81 656, osallistumisaktiivisuus 54%) poimitun indikaattorin avulla. Koettua hyvinvointia mitattiin yleisen elämänlaadun arvion avulla. Tilastollisina menetelminä käytettiin faktorianalyysiä ja logistista regressioanalyysiä.

Tulokset: Alueetasolla kaikki sosiaalisen laadun ulottuvuudet olivat yhteydessä alueen hyvinvointiresursseihin (mm. kuntakoko, verotulot, huoltosuhde, sosiaali- ja terveystalouden nettokustannukset). Faktorianalyysi tuotti neljä sosiaalisen laadun aluetypologiaa, jotka yhdessä selittivät 57 % sosiaalisen laadun ja niiden ongelmien kasautumisen vaihtelusta. Yksilötasolla kaikki koetun sosiaalisen laadun ulottuvuudet olivat yhteydessä koettuun elämänlaatuun. Sosioekonomiset tekijät olivat keskeisiä, mutta myös sosiaalisen laadun aineettomat osatekijät, sekä asuinpaikka.

Pohdinta: Yhteiskunnan sosiaalinen laatu ja elämänlaatu ovat yhteydessä toisiinsa: mitä parempi yhteiskunnan sosiaalinen laatu sitä parempi yksilöiden elämänlaatu. Enemmän huomioita tulisi kohdistaa alueelliseen eriarvoisuuteen sekä osallisuuden, valtaisuuden ja yhteiskunnan eheyden merkitykseen hyvinvointiresursseina

3.11. Rahalla saa ja luottamuksella pääsee? Poliittinen luottamus sosioekonomisten osallistumiseröjen selittäjänä 2002–2016

Heikki Hiilamo, Hannu Lahtinen, Hanna Wass, Helsingin yliopisto

Poliittinen osallistuminen on Suomessa, kuten useimmissa muissakin läntisissä demokratioissa, vahvasti eriytynyt yksilön taloudellisen, sosiaalisen ja psykofyysisen hyvinvoinnin mukaan. Vahvimmillaan ero näkyy koulutuksen ja äänestämisen välisessä yhteydessä etenkin nuoremmilla ikäryhmillä (Lahtinen ym. 2017), mutta on havaittavissa myös monen muun osallistumismuodon suhteen (Bäck ja Kestilä-Kekkonen 2013; Christensen ym. 2016). Sosioekonominen asema vaikuttaa myös eri poliittisia instituutioita ja tuomioistuinta kohtaan tunnettuun luottamukseen (Bäck ym. 2016; Kivivuori ym. 2016). Osallistuminen ja luottamus ovat oletettavasti tiiviissä vastavuoroisessa suhteessa keskenään, sillä luottamus lisää motivaatiota poliittiseen aktiivisuuteen. Näin ollen on mahdollista, että luottamus toimii yhtenä konkreettisen mekanismina, jota kautta sosioekonominen asema mahdollisesti välittyy poliittiseen osallistumiseen.

Tutkimuksessa tarkastellaan European Social Surveyn Suomen aineistojen pohjalta sitä, missä määrin institutionalisoituneessa ja ulkoparlamentaarisen osallistumisen tasossa ilmenee eroja sosioekonomisen aseman mukaan. Toiseksi tarkastellaan poliittisen luottamuksen merkitystä tämän suhteen välittävänä tekijänä. Kuinka suurelta osin matalamman sosioekonomisten ryhmien vähäisempi osallistuminen selittyy muita vähäisemmällä luottamuksella? Kolmas tutkimuskysymys nivoutuu ajalliseen kehitykseen: millaisia muutoksia sosioekonomisissa osallistumiseroissa ja luottamuksessa niiden selittäjänä on tapahtunut vuosien 2002 ja 2016 välillä?

3.12. Sosioekonomisen aseman yhteys varhaisen vanhemmuuden laatuun

Helena Hautala, Turun yliopisto

Suomen hallituksen laatimassa sisäisen turvallisuuden strategiassa syrjäytyminen on nimetty maamme merkittävimäksi turvallisuushaasteeksi. Ongelmallista ilmiön itsensä lisäksi on sen ylisukupolvinen luonne. Periytyminen mekanismit ovat runsaasta tutkimuksesta huolimatta vielä epäselviä. Sosiaalinen syrjäytyminen vaikuttaisi olevan kumulatiivinen prosessi ja syrjäytymisen riskitekijät ovat nähtävissä jo varhaisessa lapsuudessa. Tällaisia tekijöitä ovat käytös- ja kehityshäiriöiden ohella mm. vaikeudet liittyä sosiaalisiin ryhmiin. Toisena tärkeänä riskitekijänä on nähty mielenterveyden ongelmat varhaisessa nuoruudessa.

Varhaisen kiintymyssuhteen ja varhaisen vanhemmuuden laadun on havaittu olevan yhteydessä sekä lapsen sosiaaliseen kompetenssiin, että kognitiiviseen kehitykseen. Varhaisessa vuorovaikutuksessa rakentuu myös mielenterveyden kivijalka, psyykinen perusturva. Tästä syystä varhaisen vuorovaikutuksen heikon laadun ja perusturvallisuuden puutteiden voidaan katsoa olevan aivan ensimmäisiä lasten elämänmahdollisuuksia polarisoivia ja ylisukupolviselle syrjäytymiselle altistavia tekijöitä.

Tarkastelemme tutkimuksessamme, onko vanhemman sosioekonominen asema yhteydessä vanhemman reflektiokykyyn suhteessa lapseen. Lisäksi tarkoituksenamme on huomioida vanhemman mielenterveyteen liittyvien tekijöiden merkitys tässä yhteydessä. Sosioekonomisen aseman kuvaajana käytämme vanhemman koulutustasoa. Vanhemman mielenterveyttä kuvaavina mittareina käytämme masennus- ja ahdistusoireilua kuvaavia EPDS- ja SCL-mittareita. Vastemuuttujana käytämme kvalifioitua, vanhemman reflektiokykyä kuvaavaa PRFQ-mittaria. Tarkastelemme yhteyttä äitien ja isien osalta erikseen. Raskauden aikaisen reflektiokyvyn on todettu ennustavan vanhemman reflektiokykyä vauvavaiheessa, mistä syystä tarkastelemme yhteyttä sekä raskausaikana, että vauvan ollessa kuuden kuukauden ikäinen.

Aineistona käytämme Turun yliopistossa kerättyä FinnBrain-pitkittäiskyselyaineistoa. Osallistujat on rekrytoitu mukaan ensimmäisen ultraäänitutkimuksen aikana, raskausviikolla 12. Käytämme kyselyaineiston informaatiota raskausviikoilta 34 (N=3,808) ja lapsen ollessa kuuden kuukauden ikäinen (N=2153). Aineistossa on mukana perheitä Turun, lähikuntien ja Ahvenanmaan alueilta. Analysoimme aineistoa lineaarisella regressioanalyysillä.

Alustavien tulosten mukaan äidin matala koulutustaso ennustaa heikompaan reflektiokykyä PRFQ-mittarilla mitattuna. Yhteys on voimakkaampi lapsen ollessa kuuden kuukauden ikäinen, kuin raskauden aikana.

4. Global Social Policy and Wellbeing Mechanisms in Low and Middle Income Countries (LMICs)

Thursday 25th October 2018 at 15.00 - 16.30 in Main building RH C1

In addition to the two abstracts below, there will be also two other presentations in this work-group (TBA).

4.1. Social Security Reforms and the Equality of Identity in China

Jing Yang, EHES

China has reformed its social security policies over the last 5 years, from a rural-urban dual system to an employment-unemployment dual system. This reform has eliminated the discrepancy between medical care and pension due to different household registration, as a result, it has promoted the identity equality among citizens.

Firstly, in 2014, the pension systems of rural and urban residents has been merged into one system, subsequently adopting the same contribution policy and fund management. At the same time, after the abolition of dual track pension system from 2015, the civil servants must contribute the social security as same as the employees in the private sector. Then, from 2017 onwards, the gradual merger of New Rural Cooperative Medical Insurance and Urban Residents Medical Care facilitates the establishment of a unified urban and rural residents' medical system. Therefore, the inequality of social security treatment causing by rural-urban identification has been removed.

However, because Chinese social security system has not accomplished a national-level coordination yet, combined with the geographic imbalance of development, leading to an regional inequality of social security treatment in China today, which is the problem needs to be addressed in the future.

4.2. Disability inclusion in the social work teaching curriculum in Kyrgyz universities: experiences from the EU Social Protection System (EU-SPS) Programme

Hisayo Katsui, PhD, Docent, University of Helsinki

This paper focuses on how the perception of disability, which is too often profoundly negative and charity-oriented, is challenged through the trainings of trainers (ToTs) under the framework of the EU-SPS Programme in Kyrgyzstan in 2017-2018. First, the historical background of the Soviet policy and practice is introduced to set the scene. Second, the EU-SPS is introduced that has implemented a few ToTs to university lecturers who are teaching social work discipline in Kyrgyz universities in Bishkek and Osh Cities. The EU-SPS was led by Kyrgyz and Finnish organizations of persons with

disabilities where a Kyrgyz woman with a disability played the central role. The third and main part introduces discussions held and changes made towards disability inclusion in the Kyrgyz universities. For instance, after the exposure to different approaches to disabilities, the university lecturers realized that they had been reinforcing the social marginalization of persons with disabilities through their teachings. Today, they teach disabilities from many points of views including socially constructed aspects of disabilities and human rights of persons with disabilities using the newly produced teaching module. Last, the paper discusses on opportunities and risks of university teaching for disability inclusion more in general beyond the Kyrgyz context and link the findings with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

5. Hoivaa nyt ja tulevaisuudessa: miten, kenelle ja millä perusteilla?

Torstai 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Pääatalo RH C2

1. Suvi-Maaria Tepora-Niemi
2. Olli Karsio
3. Katja Ilmarinen

Torstai 25.10.2018 klo 16.45 - 18.00, Pääatalo RH C2

1. Antti Hämäläinen
2. Emilia Leinonen
3. Lina Van Aerschot

5.1. Nuorena vakavasti sairastuneen toimijuus kuntoutuksessa ja valinnanvapaus Suvi-Maaria Tepora-Niemi, Tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto

Sosiaali- ja terveystalvaelu-uudistuksen yhtenä poliittisena keskustelunaiheena on valinnanvapauden lisääminen. Valinnanvapaus tarkoittaa myös suurempaa yksilön vastuuta sosiaali- ja terveystalvaelujen asiakkaille. Esityksessäni tuon esiin nuorena vakavasti sairastuneiden toimijuuden kuntoutuksessa ja sen ulkopuolella. Keskityn sairastuneiden henkilöiden mahdollisuuksiin tehdä valintoja ja vaikuttaa oman kuntoutuksensa suunnitteluun huomioiden heidän elämäntilanteensa.

Esimerkkinä vakavasta pitkäaikaissairaudesta käytän MS-tautia, joka on etenevä ja vammauttava, usein työkyvyttömyyteen johtava neuroimmunologinen sairaus, joka ilmenee tavallisesti 20–40 vuoden iässä. Taudin eteneminen on yksilöllistä ja vaikeasti ennustettavaa. Aineistonani on samojen MS-tautiin sairastuneiden kerronnalliset haastattelut vuosilta 2012 ja 2018. Tulokseni ovat sairastuneiden kokemustietoa, jotka antavat suuntaa myös muiden pitkäaikaissairaiden tai vammaisten henkilöiden mahdollisuuksiin käyttää valtaa ja hyödyntää henkilökohtaista budjettia ja asiakaseteleitä oman kuntoutuksensa suunnittelussa ja kuntoutustalvaelujen asiakkaina.

Esityksessäni kerron prosessista, jossa haastateltavat muodostavat suhdettaan sosiaali- ja terveystalvaeluihin ja kuntoutukseen. Lisäksi tuon esiin ristiriitaa

pitkäkestoisten hoito- ja kuntoutussuhteiden tarpeen, kuntoutustietouden, sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenneuudistusten, markkinalogiikan ja yhteiskunnan nuoriin aikuisiin kohdistamien odotusten välillä.

5.2. Valinnanvapaus ja eriarvoisuus vanhustalvaeluiden tarpeenarvioinnissa – Tutkimus Kööpenhaminan, Tukholman ja Tampereen vanhustalvaeluista Olli Karsio, Tampereen yliopisto

Valinnanvapaus ja palveluiden markkinoistaminen ovat keskeisiä trendejä vanhustalvaeluissa kansallisesti ja kansainvälisesti. Nämä palvelujärjestelmään ja palveluihin liittyvät muutokset ovat keskeisiä pohjoismaisen hyvinvointivaltion kontekstissa, sillä ne voivat kyseenalaistaa universalismin ja tasa-arvon periaatteita. Tässä tutkimuksessa kysytään, miten valinnanvapaus ja markkinoistuminen tulkitaan ja käännetään osaksi vanhustalvaeluiden tarpeenarviointiprosessia paikallisella tasolla kolmessa pohjoismaisessa kaupungissa.

Tutkimus perustuu 30 asiakasohjaajan ja palvelutarpeen arvioitsijan haastatteluun Kööpenhaminassa, Tukholmassa ja Tampereella. Jokaisessa tutkimuskaupungissa toteutettiin 10 haastattelua. Kaikki tutkimuskaupungit ovat olleet edelläkävijöitä markkinoistumisessa ja valinnanvapauden lisäämisessä. Tutkimuksen tavoite on tutkia asiakasohjaajien näkemyksiä ja kokemuksia valinnanvapaudesta ja sen merkityksestä tarpeenarviointiprosessissa. Erityisesti kysymme tässä tutkimuksessa, miten asiakasohjaajat ymmärtävät ja tulkitsevat eriarvoisuutta tarpeenarviointiprosessissa ja suhteessa valinnanvapauteen.

Alustavien tutkimustulosten mukaan eriarvoisuus liitetään ensinnäkin valistuneiden ja rationaalisten valintojen tekemisen mahdollisuuteen. Keskeisiä tekijöitä onnistuneen valinnan tekemisessä ovat lähisukulaisten rooli, taloudellinen tilanne, kommunikaatioon liittyvät vaikeudet (erityisesti muistisairaiden kohdalla), sekä erityisesti Tukholmassa palvelunkäyttäjien kulttuuriset erot. Toiseksi, vanhukset eivät ole pelkästään iäkkäitä, vaan heillä voi olla muitakin ongelmia, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmia, yksinäisyyttä ja monitahoisia tarpeita. Usein tällaisille vanhoille ihmisille ei ole tarjota valinnanvapautta, koska heille suunnattuja palveluita ei ole olemassa tai niitä ei ole riittävästi. Kolmanneksi, tutkimuksen mukaan ne vanhat ihmiset, joilla on paljon resursseja, kuten koulutusta, lähisukulaisia ja varoja, hyötyvät valinnanvapaudesta eniten.

Haastateltavien näkemysten ja kokemusten perusteella voi tulkita, että julkisen palvelun eetokseen sisältyvä tasa-arvon idea on muutoksessa. Tarpeenarvioinnin prosessissa tarpeet ja ratkaisut ongelmiin ovat yksilöllisiä, mutta tasa-arvo on pelkistynyt käsitykseksi oikeudesta hakea palveluita ja tulla arvioiduksi yhtäläisten kriteerien mukaisesti. Tämän seurauksena eriarvoisuus saattaa kasvaa, koska valinnanvapaudesta ja markkinoistuvasta hoivasta hyötyvät enemmän ne, joilla on jo lähtökohtaisesti paremmat edellytykset ja resurssit selvitä vanhuuden vaivoistaan ja tarpeistaan.

5.3. Kotona asumisen tuen asiakasmaksut lohkaisevat merkittävän osan vanhuksen tuloista

Katja Ilmarinen ja Susanna Mukkila, THL

Kansallisen ikääntymispolitiikan tavoite on, että iäkkäät voivat asua itsenäisesti omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Asumisen tueksi tarvitaan monenlaisia palveluja, tukea ja turvaa, joista maksetaan asiakasmaksuja.

Paljon tukea ja palveluita tarvitsevan vanhuksen maksurasite voi nousta korkeaksi, kun huomioidaan kotihoidon ja terveystalvelujen asiakasmaksut sekä lääkkeiden ja matkojen omavastuut. Maria Vaalavuon toimittamassa raportissa (2018) todetaan, että esimerkiksi 75 vuotta täyttäneistä noin 5 prosentilla asiakasmaksut ylittivät 40 prosenttia käytettävissä olevista tuloista.

Yksilötason maksurasitetta tilanteessa, jossa vanhus asuu kotonaan, tai kodinomaisesti palvelutalossa, asumisen tuen palvelujen turvin, ei ole aiemmin arvioitu. Tämä selvitys tarkastelee kotona asuvan pienituloisen vanhuksen maksuja esimerkin valossa. Alustavien tulosten mukaan jo pelkästään kotihoidon ja sen tukipalvelujen asiakasmaksut lohkaisevat lähes puolet tuloista, ja jo melko maltillisella kotihoidon tarpeella. Pienituloisen vanhuksen tilanne on taloudellisesti hankala, sillä kotihoidon palvelut ovat tyyppillisesti tasasuuruksia (säännöllisen kotihoidon maksua lukuun ottamatta) eli ne eivät määräydy tulosidonnaisesti, eivätkä ne myöskään kuulu maksukattojen piiriin.

Kotihoito ja erityisesti sen tukipalvelut ovat tärkeitä toimintakykyä ja terveyttä ylläpitäviä ensivaiheen palveluja. Aiemmista tutkimuksista tiedämme, että iäkkäät ovat tinkineet terveystalveluista korkean hinnan vuoksi (Hannikainen 2018). Selvityksestä nousee kysymys, jättävätkö pienituloiset vanhukset käyttämättä tai kieltäytyvätkö he ottamasta vastaan kotihoidon tukipalveluja kustannusten kasvun pelossa.

Selvitystä on tarkoitus jatkaa ja laajentaa käyttämällä THL:n hoitoilmoitusrekisterien tapahtumatietoja ja asiakasmaksutietoja, ja yhdistämällä tiedot Tilastokeskuksen SISU-mikrosimulointimallin pohjadataana käytettävään rekisteriaineistoon. Mallilla voidaan tehdä laskelmia erityyppisille vanhuskotitalouksille laskemalla näille esimerkiksi asiakasmaksuja palvelujen käytön mukaan ja tarkastelemalla käytettävissä olevia tuloja.

5.4. Teknologia hoivasuhdetta muovaamassa

Antti Hämäläinen, Jyväskylän yliopisto

Erilaisia teknologisia ratkaisuja tarjotaan 2010-luvulla enenevässä määrin ratkaisuiksi vanhushoivan resurssi- ja laatuongelmiin. Teknologian on katsottu kykenevän korvaamaan 2–3 vuodessa jopa viidesosan kaikesta vanhushoivatyöstä (*EVA:n raportti 2/2016*). Vaikuttaa siltä, että tätä muutosta tehdään ensisijaisesti teknologian potentiaalin näkökulmasta. Internet on vailla suurempaa suunnitelmallisuutta muuttanut maailman vain noin 15 vuodessa tyystin toisenlaiseksi, ja on hankalaa arvioida miten perinpohjaisesti ja millaiseksi teknologia voisi muuttaa vanhushoivaa vuoteen 2030 mennessä. Siksi on korkea aika kontrastoida teknologian potentiaaleja ja sitä mitä hoivasta puhuttaessa varsinaisesti tarkoitetaan.

Esitelmässä pohdin hoivan teknologisoitumista hoivasuhteen olemuksen näkökulmasta.

Sanoakseen jotakin teknologioista osana ihmisten välisiä hoivasuhteita on sanottava ensinnä jotakin siitä millaisia nämä suhteet ovat. Kiinnostus kohdistuu siten siihen millaista kahden ihmisen välisessä yhteydessä syntyvä merkityksellinen ja huomioiva oleminen on. Tätä olemuksellisuutta on käsitteellistetty femininistisen tutkimuksen saralla hoivaetiikaksi kutsutussa moraalifilosofisessa suuntauksessa 1980-luvulta alkaen. Jatkaakseni tätä käsitteellistä perinnettä olen jakanut hoivan ensinnä hoivasuhteeseen ja hoivailmiöihin, mitä myötä saan paremman käsitteellisen otteen ensiksi mainitusta. Hoiva voi tarkoittaa kahden ihmisen välistä, yksilölliset tarpeet huomioivaa *intersubjektivistista olemista* (hoivan ontologia) tai tätä olemista kulttuurisesti määrittäviä, sukupuolittuneita ja markkinajärjestelmiin kytkeytyviä *rakenteita* (hoivan politiikka). Ontologiset argumentit on hoivaetiikassa tavattu kytkeä tarvitsevuuteen ja suhteisuuteen. Näiden kahden ohella esitän suhteen perustekijöiksi myös fenomenologista ruumiillisuutta ja kahdenvälisyyttä. Hoiva on siten inhimillisen olemisen perustan luova suhde itseä muistuttavaan, tarvitsevaan ja haavoittuvaan olemiseen ja se ilmenee kahden osapuolen yksilöllisten historioiden muovaamien ruumiillisten eleiden vastavuoroisuutena.

Suhteisuuden, tarvitsevuuden, kahdenvälisyyden ja ruumiillisuuden kautta voidaan tarkastella teknologioita hoivasuhteessa. Otan esitelmässä esimerkeiksi hoivateknologioista etähoivan ja sosiaaliset robotit, ja tutkailen niiden osaa hoivasuhteessa muodostamieni hoivasuhteen käsitteellisten perustekijöiden kautta.

5.5. Elämää vieraskodissa? Rytmit, rutiinit ja arjen temporaalisuus perhehoitokodeissa

Emilia Leinonen, Jyväskylän yliopisto

Tässä esityksessä tarkastellaan ikääntyneiden perhehoitoa, jolla tarkoitetaan ikääntyneen henkilön lyhyt-, osa-aikais- tai pitkäaikaishoitoa ja asumista perhehoitajan kodissa. Tarkoituksena on analysoida, millaisia rytmejä ja rutiineja perhehoitokodeista löytyy ja miten ne vaikuttavat perhehoitajien elämään ja työhön. Tarkastelen aikaa useasta perspektiivistä: rutiineina, rytmeinä, rajoitteina sekä myös ”omana aikana” – esimerkiksi Liina Sointu on väitöskirjassaan (2016) puhunut omaishoitajien ajasta ”pieninä rakoina” ja irtiottoina, jolloin hoivavastuusta otetaan tauko, oma tila. Aika tarkoittaa myös luopumista, sillä perhehoidon ideaali on, että siellä asuvat ikääntyneet voisivat asua perhehoitokodeissa elämänsä loppuun saakka. Kuoleman lisäksi luopumisen aika on silloin, kun ikääntynyt ei voi enää asua perhehoitokodissa esimerkiksi terveydellisistä syistä.

Aineistona käytän kahtatoista perhehoitajan temaattista haastattelua, jossa heiltä kysyttiin heidän kokemuksistaan perhehoitajana, kohtaamistaan vaikeuksista sekä perhehoitokodin rutiineista ja arjen rakenteista. Aineiston analysointiin käytän temaattista analyysia. Alustavien tulosten mukaan useimmissa perhehoitokodeissa on varsin tiukat rutiinit, jotka liittyvät ruokailuun, siivoamiseen, nukkumaanmenoon, vapaa-aikaan ja myös vierailuihin. Perhehoitajat pohtivat paljon myös omaa aikaa ja sen riittämättömyyttä. Perhehoitajat käyttivät erilaisia ajanhallintatapoja, jotka liittyivät itse hoivaan ja heidän työhönsä, mutta myös siihen, millä ehdoin perhehoitokodeissa elämää eletään: kuka voi vierailla ja milloin? Koska esimerkiksi kauppa-asiat hoidetaan? Milloin perhehoitaja käyttää vapaansa?

5.6. Mikä saa vanhushoidon työntekijät harkitsemaan työpaikan vaihtoa?

Lina Van Aerschot*, Antero Olakivi**, Jiby Mathew Puthenparambil* & Teppo Kröger*

*Jyväskylän yliopisto

** Helsingin yliopisto

Arvioiden mukaan noin 30 000 sosiaali- ja terveydenhoitoalan koulutuksen saanutta ammattilaista työskentelee Suomessa sosiaali- ja terveydenhoitotyön ulkopuolella. Syynä tälle epäsuotuisalle tilanteelle pidetään yleisesti hoitotyön vaativia työolosuhteita, raskasta työtä, heikkoa palkkatasoa ja muita työssä viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä. Erityisen vaikeilta olosuhteet näyttävät vanhustenhoitotyössä.

Hoivapolitiikan painopiste on jo useiden vuosien ajan ollut mahdollisimman pitkä kotona asuminen. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjausasiakirjoissa tavoitteeksi on asetettu, että 91–92 prosenttia yli 75-vuotiaista asuu kotona, viidestä kuuteen prosenttia tehostetun tai tavallisen palveluasumisen piirissä ja kolme prosenttia vanhainkodeissa tai terveyskeskusten vuodeosastoilla. Tavoitteita kohti on edetty, sillä laitoshoidossa olevien vanhusten määrä on vähentynyt jatkuvasti. Laitoshoidon purkaminen on johtanut siihen, että entistä enemmän hyvin huonokuntoisia ikääntyneitä asuu kotona. Kotihoidon palveluihin ja niiden saatavuuteen ei ole panostettu samassa suhteessa kysynnän kasvamisen kanssa. Kotihoidon palveluihin ja niiden saatavuuteen ei kuitenkaan ole panostettu samassa suhteessa kysynnän kasvamisen kanssa. Tutkimusten mukaan suomalaisen kotihoidon kattavuus on 1990-luvulta alkaen laskenut eli sitä saa pienempi osuus vanhuksista. Kuitenkin vanhojen ihmisten määrän kasvun myötä kotihoidon asiakasmäärät ovat lisääntyneet. Silti resursseja ei ole lisätty vaan henkilöstön määrä on laskenut.

Ympäri vuorokautisen hoivan eli ns. laitoshoidon työntekijöiden kokemista stressistä, kiireestä ja muusta työn liiallisesta kuormittavuudesta on tiedetty jo pitkään. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan laitoshoidon tilanne on pysynyt jotakuinkin samanlaisena, mutta kotihoidon työntekijöiden kokema kuormitus on lisääntynyt huolestuttavasti.

Tässä esityksessä käytetään aineistona Nordcare kyselytutkimusta, joka on tehty vuosina 2005 ja 2015 vanhushoivan työntekijöille neljässä Pohjoismaassa. Suomen osalta aineisto koostuu SuPerin, JHL:n ja Tehyn vanhustyötä tekevistä lähi- tai perushoitajista tehdystä satunnaisotoksesta. Sairaanhoitajat eivät sisälly tutkimukseen. Vuonna 2005 kysely lähetettiin Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa kussakin 1200 vastaajalle (vastausprosentti 72) ja 2000 vastaajalle vuonna 2015 (vastausprosentti 55).

Esityksessä tarkastellaan työolosuhteiden sekä työn laatua mittaavien tekijöiden (kuten johtaminen ja kuormitus) yhteyttä hoivatyöntekijöiden työpaikanvaihtoaikomuksiin koti- ja laitoshoidossa vuosina 2005 ja 2015.

6. Iäkkäiden palvelut 2030

Torstai 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Linna 6017

Marika Kylänen: Miten kansalaiset järjestäisivät iäkkäiden terveyspalvelut tulevaisuudessa? Vertaileva tutkimus Englannissa ja Suomessa

Noora Marjeta: Asiakasohjaus osana ikääntyneiden arkea

Marjo Orava: Pohjanmaan palveluohjaus kuntoon

Hanna Ristolainen: Osallistava ryhmämuotoinen palveluohjaus vahvistaa ikäihmisten luottamusta ja sosiaalista hyvinvointia

Torstai 25.10.2018 klo 16.45 - 18.00, Linna 6017

Liisa Penttinen: Näkykö panostus ikäihmisten toimintakykyyn käytännön tasolla?

Suvi Leppäaho: Omaishoito eilen, tänään ja tulevaisuudessa – omaishoitajien riittävyys ja kuntien tarjoama tuki

Iiro Toikka: Missä on hyvä kuolla? Saattohoidon ja palliatiivisen hoidon tila Suomessa 2018

Perjantai 26.10.2018 klo 09.30 - 11.00, Linna 6017

Eeva-Liisa Tammi: Kotihoidon kehittämistyöllä saavutettu jo yli 2 miljoonan euron laskennalliset säästöt Keski-Suomessa

Jaana Koinsaari: Asiakaslähtöinen palveluohjausverkosto ja osaamiskeskus omais- ja perhehoitoon, OSSI-kärkihankkeen tuloksia

Essi Mäki-Hallila: Ikäneuvo luotsaa kohti eheitä asiakaspolkuja - CGA yhteisenä työvälineenä

Rauha Heikkilä: Auttaako tarvesegmentointi asiakasohjaajaa löytämään asiakaslähtöisiä palveluratkaisuja?

Kati Nygren: Arvokasta Vanhenemista Omatoimisuutta Tukemalla (AVOT)-hanke 2016-2018

6.1. Miten kansalaiset järjestäisivät iäkkäiden terveyspalvelut tulevaisuudessa? Vertaileva tutkimus Englannissa ja Suomessa

Marika Kylänen, Jari Vuori & Santtu Mikkonen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Kansalaisten osallistamista on lisätty viime aikoina julkisten ja yksityisten terveyspalveluiden kehittämiseksi. Tämä tutkimus vastaa kysymykseen ”Miten kansalaiset järjestäisivät iäkkäiden terveyspalvelut Suomessa ja Englannissa?”. Tutkimus on luonteeltaan vertaileva. Englannissa aineisto (n=2000) kerättiin Birminghamista, Lontoosta ja Manchesterista. Suomessa aineisto (n= 1973) kerättiin neljästä yliopistosairaalakaupungista: Helsingistä, Oulusta, Tampereelta ja Turusta. Kysely toteutettiin kaupungeissa, joissa kansalaisilla on mahdollisuus tehdä valinta julkisten ja yksityisten terveyspalveluiden välillä. Tulosten mukaan kansalaisten asenteet iäkkäiden terveyspalveluiden järjestämiseksi vaihtelevat maittain ja ikäryhmittäin. Tämän tutkimuksen mukaan englantilaiset ja suomalaiset haastavat perinteiset paternalistiset rakenteet iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä. Kansalaisten osallistamista iäkkäiden terveyspalveluiden järjestämiseen tulisi lisätä molemmissa maissa.

Avainsanat: asenteet, kansalaiset, iäkkäät, julkinen, yksityinen, sosiaali- ja terveyspalvelut, tulevaisuus

6.2. Asiakasohjaus osana ikääntyneiden arkea

Noora Marjeta, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Asiakasohjaus on tarkoitus kytkeä osaksi iäkkäiden palvelujärjestelmää ja sen avulla pyritään hillitsemään sosiaali- ja terveydenhuollon kasvavia kustannuksia sekä yhteensovittamaan ja koordinoimaan ikääntyneille myönnettäviä palveluja. Tänä päivänä tarve keskitetylle asiakasohjaukselle on suuri ja sen yhteydessä esiin on noussut kysymyksiä asiakasohjauksen organisoitumisesta ja asiakasohjaajien roolista:

- Mitä asiakasohjaus ylipäätensä pitää sisällään?
- Kuinka laajasti se on käytössä?
- Millaiset ovat tämänhetkiset asiakasmäärät asiakasohjauksessa?
- Minkälaista henkilöstöä toimii asiakasohjauksessa?

Näihin kysymyksiin saadaan vastauksia Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttaman Neuvonnan ja asiakasohjauksen toimintayksikkökyselyn (KAAPO) avulla. Kysely toteutetaan osana hallituksen kärkihanketta ”Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa” (I&O), jossa ikääntyneiden asiakasohjauksen kehittäminen on yksi keskeisistä teemoista. Kysely on lähetetty kohdennetusti kuntien, kuntayhtymien ja yhteistoiminta-alueiden neuvonnan ja asiakasohjauksen toimintayksiköiden yhteyshenkilöille (n=121) syyskuussa 2018. Sen avulla selvitetään asiakasohjauksen nykytilannetta maakuntatasolla. Nyt on mahdollista havainnollistaa asiakasohjauksen nykytilanne ja pohtia mihin sen avulla voidaan vaikuttaa tulevaisuudessa.

Avainsanat: iäkkäiden palvelujärjestelmä, asiakasohjaus, ikääntyneet, tulevaisuus

6.3. Pohjanmaan palveluohjaus kuntoon

Vähäkangas Pia, Orava Marjo, Vaasan kaupunki

Taustaa, tarkoitus ja tavoitteet

Maantieteellisesti pitkän ja kapean Pohjanmaan maakunnan väestö on terveempää ja keski-ikä on korkeampi koko maahan verrattuna. Väestö vanhenee saamaa vauhtia kuin Suomi yleensä. Palvelujen käyttö on kuitenkin runsaampaa.

Pohjanmaan palveluohjaus kuntoon on I&O muutosagentin koordinoima hanke (2017-2018), jonka tavoitteena on luoda keskitetty, maakunnallinen palveluohjauksen toimintamalli, prosesseineen, tuotteineen ja asiakassegmentteineen. Ikäihmisten näkökulmasta hankkeen tarkoituksena on edistää palvelujen saatavuutta, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta maakunnan alueella. Hanke on osa kansallista (I&O) kärkihanketta.

Toteutus

Palveluohjauksen toimintamallin kehittäminen toteutettiin asiantuntijatyönä. Työryhmään valittiin maakunnan palveluohjauksen asiantuntijat. Pietarsaaren yhteistoiminta-alueen palveluohjauksen toimintamalli muodosti perustan maakunnallisen toimintamallin kehittämistyölle. Kehittämisen prosessin aikana mallin maakunnallista käyttökelpoisuutta testattiin puolivuositain järjestettävien seminaarien ja työpajojen avulla.

Kehittämisen prosessi muodostui neljästä vaihteesta: (1) palveluohjauksen lähtötilanteen kartoitus, (2) toimintamallin proversion kehittäminen (3) toimintamallin testaaminen (4) maakunnallisen käyttöönoton askelmerkkien määrittäminen vuosille 2019-2020.

Tulokset

Pohjanmaan palveluohjauksen toimintamalli muodostuu (1) neuvonnasta ja ohjauksesta, (2) kertaluontoisesta palvelutarpeen arvioinnista ja suunnitelmasta sekä (3) Case managerin tuesta ja ohjauksesta. Palvelutarpeen arvioinnista ja -ohjauksesta vastaa ydintiimi. Case Manageri vastaa asiakassuunnitelman toteutumisen seurannasta ja siihen liittyvästä ohjauksesta.

Palveluohjauksen tuotevalikoima on tuotteistettu. Palveluohjauksen työvälineinä toimii RAI tietoon perustuvat asiakassegmentit.

Palveluohjauksen käytännöt vaihtelevat Pohjanmaan kunnissa (tilanne 2018).

Maakunnallisen toimintamallin käyttöönoton ensimmäisessä vaiheessa tulee erottaa palveluohjauksen prosessit kotihoidon prosesseista.

6.4. Osallistava ryhmämuotoinen palveluohjaus vahvistaa ikäihmisten luottamusta ja sosiaalista hyvinvointia

Hanna Ristolainen, Sirpa Kannasoja, Mari Kivitalo, Elisa Tiilikainen, Sari Rissanen ja Kati Närhi, Itä-Suomen yliopisto

Monimuotoinen ja muutoksen alla oleva palvelujärjestelmä luo epävarmuutta erityisesti ikääntyvän väestön keskuudessa palveluiden saatavuuden ja kohtaavuuden suhteen. Tämän lisäksi osa ikäihmisistä elää haavoittuvissa elämäntilanteissa; he asuvat yksin ja kärsivät erilaisista hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä haasteista. Alueellisesti toteutetulla interventiotutkimuksella pyrittiin löytämään tehokkaita keinoja ikäihmisten hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi. PROMEQ-hankekokonaisuuteen kuuluvassa työpaketissa suunniteltiin ryhmämuotoinen palveluohjausmalli yhdessä yksin asuvien iäkkäiden ja paikallisten vanhuspalveluissa työskentelevien ammattilaisten kanssa.

Monimenetelmällinen satunnaistettu kontrollitutkimus (interventioryhmä n=185; kontrolliryhmä n=203) toteutettiin Eksoten, Siun soten, Kuopion ja Jyväskylän alueilla 2017–2018. Kuuden kuukauden interventio sisälsi viisi kahden tunnin mittaista ryhmätapaamista, joita ohjasivat tutkija ja palveluohjaaja. Ryhmätoiminnan sisällöt suunniteltiin yhdessä ryhmäläisten kanssa ja heidän toiveidensa mukaisesti. Ryhmätapaamiset rakentuivat toiminnallisten, tiedollisten ja sosiaalisten ulottuvuuksien ympärille sisältäen muun muassa kulttuuria, liikuntaa, keskustelua sekä tietoa terveyden edistämisestä, palveluista, tapahtumista ja sote-uudistuksesta. Interventiota ja sen vaikuttavuutta arvioidaan sekä kyselyaineistojen (alkumittaus sekä 3 kuukauden, 6

kuukauden ja 15 kuukauden seurantamittaukset) että päiväkirja- ja haastatteluaineistojen perusteella.

Tutkimuksessa kerättyyn kuuden kuukauden kyselyaineistoon pohjautuen interventio lisäsi ikäihmisten luottamusta julkiseen valtaan ja hallintoon. Sen sijaan luottamus sosiaalihuoltoon lisääntyi vain niiden ikäihmisten kohdalla, joiden elämänlaatu oli alkumittauksessa heikko. Lisäksi interventio lievitti yksinäisyyttä heikon elämänlaadun omaavien ikäihmisten keskuudessa. Hyvän elämänlaadun ryhmässä interventio puolestaan lisäsi luottamusta toisiin ihmisiin ja kunnan päätöksentekoon. Laadullisen aineiston perusteella palvelujärjestelmään liittyvä tieto auttaa ikäihmisiä varautumaan tulevaisuuteen ja luo varmuuden sekä luottamuksen tunnetta. Tämän lisäksi osa ikäihmisistä koki ryhmätoiminnassa jaettujen kokemusten vahvistaneen luottamusta itseensä ja omaan elämään. Saatujen tulosten perusteella ikäihmisten tarpeisiin sekä tietoon pohjautuvalla ja vuorovaikutteisella ryhmätoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia etenkin luottamuksen mutta myös yksinäisyyden suhteen.

6.5. Näkykö panostus ikäihmisten toimintakykyyn käytännön tasolla? Tuloksia Vanhuspalvelujen tila -tutkimuksesta

Liisa Penttinen, TtM, tutkija, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Toimintakyvyn ylläpitäminen on nostettu monessa strategiassa tärkeäksi tekijäksi tulevaisuuteen varautumisessa ja palveluiden järjestämisessä ikäihmisille. Kuntoutuksen merkitys toimintakyvyn ylläpitämisessä korostuu niin Vanhuspalvelulaissa (980/2012), Laatusuosituksessa (2017) kuin Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportissakin (2017).

Kotikuntoutuksen vaikuttavuudesta ikäihmisen toimintakyvyn ylläpitämisessä on löydettävissä melko vähän laadukkaita tutkimuksia. Olemassa olevan näytön perusteella asiakkaan ottaminen mukaan kuntoutumistavoitteiden asetteluun sekä hänen oman toimijuutensa korostaminen osana prosessia on tärkeä osa tuloksellista kuntoutusta. Olennaisia ovat myös kuntoutushenkilökunnan ammattiosaaminen sekä läsnäolo kuntoutustilanteessa.

Miten strategioihin kirjatut tavoitteet sekä tärkeiksi todetut tekijät näkyvät käytännön tasolla? Onko ikäihmisten kuntoutuksen tavoitteellisuuteen ja laatuun panostettu? Miten kuntoutumisen tavoitteet rakennetaan ja miten niiden saavuttamista seurataan? Otetaanko ikäihminen aktiiviseksi toimijaksi omalle kuntoutumispolulleen? Onko kotihoidon henkilöstössä riittävästi kuntoutusalan ammattilaisia?

Esityksessä käydään läpi vuoden 2018 Vanhuspalveluiden seurantatutkimuksen kotihoidon toimintayksikkökyselyn alustavia tuloksia erityisesti kuntoutuksen näkökulmasta sekä heittäydytään pohtimaan tulevaisuuden näkymiä ennakkoluulottomin silmin.

Avainsanat: kuntoutus, kotikuntoutus, toimintakyky, ikäihmisten palvelut, tulevaisuus

6.6. Omaishoito eilen, tänään ja tulevaisuudessa – omaishoitajien riittävyys ja kuntien tarjoama tuki

Suvi Leppäaho, TtM, tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Omaishoitoa on kehitetty viime vuosina hallituksen kärkihankkeen 'Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa' (I&O) johdolla. Osana kärkihanketta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) selvittää kehityssuuntia iäkkäiden perhehoidon ja kaikenikäisten omaishoidon tukien, palvelujen ja kustannusten osalta Omais- ja perhehoidon kyselytutkimuksessa (OMPE). Sähköinen kysely lähetettiin kaikille Manner-Suomen kunnille, kuntayhtymille ja yhteistoiminta-alueille (N=190) syyskuussa 2018. Vastaaajina toimivat omais- ja perhehoidon asiantuntijat.

OMPE:n keskeisenä tavoitteena on selvittää mitä vaikutuksia 1.7.2016 voimaan tulleilla omais- ja perhehoitoa koskevilla lakiuudistuksilla, sekä omaishoidon kehittämiseen osoitetulla lisämäärärahalla on ollut kunnissa. Omaishoidon näkökulmasta lakiuudistuksilla pyritään kehittämään erityisesti omaishoitajien vapaa- ja sijaishoitajärjestelmää ja tätä kautta omaishoitajien jaksamista ja hyvinvointia. Tavoitteeseen pyritään järjestämällä omaishoitajille valmennusta, koulutusta, hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä sosiaali- ja terveyspalveluja (3 a §, omaishoitolaki), omaishoitajan vapaan aikainen sijaishoito omaishoidettavalle (4 a §, omaishoitolaki), sekä epävirallisten omaishoitajien vapaa-oikeudella (6 c §, asiakasmaksulaki).

Esityksessä aihe rajataan omaishoitoon ja tätä tarkastellaan kaikenikäisten omaishoidon näkökulmasta. Virallisen tilaston (THL, Sotkanet) mukaan 65 vuotta täyttäneiden omaishoitajien osuus kaikista omaishoitajista oli 58 % vuonna 2017, joten tulokset kertovat merkittävässä määrin iäkkäiden omaishoitajien tilanteesta. Esityksessä syvennytään siihen, mitä omaishoidon tilannetta koskevia parannuksia lakeihin kirjattiin ja peilataan niitä soveltuvin osin kuntien ilmoittamiin tietoihin ajalta ennen ja jälkeen lakiuudistusten.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Omaishoitajien määrän kehitys ja riittävyys
2. Kuntien tarjoama tuki omaishoidolle ja omaishoitajien jaksaminen
3. Omaishoidon tilanne tulevaisuuden maakunnissa

Johtopäätökset muodostetaan parhaillaan kerättävän tutkimusaineiston pohjalta.

Asiasanat: omaishoito, lainsäädäntö, kunta, vapaa, sijaishoito, jaksaminen, hyvinvointi

6.7. Missä on hyvä kuolla? Saattohoidon ja palliatiivisen hoidon tila Suomessa 2018

Iiro Toikka, THL

Saattohoidon ja palliatiivisen hoidon laatu on viime aikoina ollut paljon esillä julkisessa keskustelussa. Viimeistään helmikuussa 2017 eduskuntaan lähetetty ja toukokuussa 2018 eduskunnan hylkäämä kansalaisaloite eutanasia lain säätämisestä käynnisti keskustelun elämän loppuvaiheen hoidosta. Hylkäämisen yhteydessä eduskunta hyväksyi lausuman, jossa se edellyttää valtioneuvostoa asettamaan laajapohjaisen asiantuntijatyöryhmän selvittämään elämän loppuvaiheen hyvää hoitoa, itsemääräämisoikeutta, sekä saattohoitoa ja eutanasiaa koskevia sääntelytarpeita.

Työryhmän asettamisen yhteydessä asetettiin myös palliatiivisen hoidon ja saattohoidon kehittämisen alatyöryhmä, joka muun muassa kartoittaa palliatiivisen hoidon ja saattohoidon nykytilaa. Kartoittamisen toteuttaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), ja tulosten perusteella tuotetaan ehdotus palliatiivisen hoidon ja saattohoidon laatuindikaattoreista maakuntien ja palveluntuottajien ohjaukseen ja kansalliseen seurantaan.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa palliatiivisen hoidon ja saattohoidon nykytilaa Suomessa kotihoidossa ja ympärivuorokautisessa hoidossa. Tutkimus pyrkii selvittämään muun muassa hoidon suunnitelmallisuutta, vastaaja-alueiden yhtenäisen toimintaohjeistuksen olemassaoloa, hoitoa tukevien saattohoitotiimien ja -yksiköiden sekä lääkärin konsultointimahdollisuuden yleisyyttä, kotisairaalan roolia ja henkilöstön osaamista ja kouluttamista. Tutkimuksessa tarkastellaan myös alueellisia eroavaisuuksia näiden teemojen suhteen.

Tutkimuksen aineistona toimii Vanhuspalvelujen tila -seurantatutkimuksen osana toteutettu Kuntakysely, joka lähetetään kaikille Manner-Suomen kuntien, kuntayhtymien ja yhteistoiminta-alueiden vanhuspalveluiden vastuuhenkilöille (N=193). Kuntakysely suoritetaan nyt neljättä kertaa, ja kyselyssä on ensimmäistä kertaa mukana palliatiivista hoitoa ja saattohoitoa koskeva kysymysosio.

6.8. Kotihoidon kehittämistyöllä saavutettu jo yli 2 miljoonan euron laskennalliset säästöt Keski-Suomessa - Toiminta on tehostunut lähes kaikissa kunnissa ja asiakkaiden luona tehty työ on lisääntynyt

Eeva-Liisa Tammi, hankepäällikkö, Jyväskylän kaupunki

Kukoistava kotihoito –hankkeen päätavoitteena on luoda Keski-Suomen maakuntaan palvelujärjestelmä, missä ikäihmiset voivat asua kotonaan turvallisesti, arvokkaasti ja mahdollisimman omatoimisesti sekä kotihoitopalveluja tuotetaan ympärivuorokautisesti. Tähän päästään tarjoamalla riittävää, oikea-aikaista ja yksilöiden eroaviin tarpeisiin räätälöityä tukea. Hankkeen keskeiseksi tavoitteeksi on määritelty myös kustannusten hillitseminen, koska väestön ikääntymisen luo paineita julkisentalouden kasvulle palvelutarpeen lisääntyessä. Hankkeessa on kehittämistyötä tehty laajalla rintamalla; on kehitetty tietojohdantamista sekä kotihoidon toimintaprosesseja ja – malleja, jotta pystytään tarjoamaan yhä laadukkaampaa tukea kasvavalle määrälle ikäihmisiä ilman, että kustannukset merkittävästi lisääntyvät tai että henkilöstön hyvinvoinnista tingitään.

Keski-Suomen kotihoitoyksiköiden tehokkuus on parantunut hankkeen aikana 6 %, mikä vastaa yli 2 milj. euron laskennallisia säästöjä. Tällä tarkoitetaan sitä, että vastavan palveluajan lisäys ilman hankkeessa toteutettuja toiminnallisia uudistuksia olisi vaatinut henkilöstölisäystä, jonka hinta olisi ollut yli 2 miljoonaa euroa.

Hankkeen alkaessa 17 kotihoitoyksiköstä vain kolmessa lähihoitajan asiakkaan luona käyttämä työaika ylitti 50 prosenttia, kun tavoite on ollut 60 prosenttia. Nyt 50 prosentin raja ylittyy jo kymmenessä kotihoitoyksikössä ja parhaissa kunnissa lähestytään jo tavoitteena ollutta 60 prosenttia. Kehitys on ollut myönteistä kaikissa kunnissa, helminä mainittakoon Laukaa, Pihtipudas, Petäjävesi, Saarikka ja Uurainen. Kehitystyön tuloksena rajallinen hoitohenkilöstö on siis onnistuttu hyödyntämään joustavammin ja täysimääräisemmin asiakastyöhön.

Tietojohdaminen on ollut hankkeen yksi keskeinen kehittämisosa-alue. Tietojohdaminen on koostunut seurantamittariston määrittämisestä (asiakkaat, henkilöstö, laatu, työhyvinvointi, tehokkuus, tuottavuus, kustannukset), lähtötilannekartoituksesta, jatkuvasta seurannasta ja loppuarvioinnista.

Tietojohdamiseen on kuulunut henkilöstön osaamisen seuranta ja kehittäminen. Hankkeessa on tehty laajat osaamiskartoitukset maakunnan kotihoidon henkilöstölle sekä palveluohjauksen ja kuntoutuksen työntekijöille. Näiden pohjalta voidaan laatia sekä maakunnallinen että kuntakohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. Kotihoidon henkilöstön osaamiskartoitus julkaistaan JAMK:n julkaisusarjassa 10.10.2018 mennessä.

Kolmas näkökulma tietojohdamiseen on asiakkaiden tilanteen laaja-alainen, monipuolinen ja moniammatillinen arviointi ja seuranta. Asiakaslähtöinen tavoitteellinen lähestymistapa edellyttää yhteistä tapaa asiakkaan tilanteen selvittämiseen, tukemiseen ja toimintakyvyn arviointiin. Toimintakyky ja sen arviointi asiakaslähtöisessä tavoitteellisessa lähestymistavassa – julkaistaan hankkeen kehittämistyönä (JAMK:n julkaisusarja 2018).

Hankkeen tuloksena on kuvattu ikääntyvän asiakkaan polku, mikä tukee niin strategista kuin operatiivistakin johtamista ja mallintaa optimaalisen palveluprosessin. Asiakkaan polun graafinen suunnittelu on vielä luonnosvaiheessa ja valmis 10.10.2018 mennessä.

6.9. I&O kärkihanke: Etelä-Savon asiakaslähtöinen palveluohjausverkosto ja osaamiskeskus omais- ja perhehoitoon (OSSI-hanke 2016-2018)

Jaana Koinsaari, hankepääällikkö, Essote

Tavoite:

Kehittää omais- ja perhehoitoon nykyistä yhdenvertaisemmat, paremmin koordinoitua ja kustannusten kasvua hillitsevät palvelut.

Toimenpiteet:

- 1) omais- ja perhehoidon osaamiskeskuksen perustaminen ja sen verkostoyhteistyön kehittäminen ja juurruttaminen
- 2) alueellisten toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto omais- ja perhehoitoon
- 3) omais- ja perhehoidon koulutus- ja valmennusmallin sekä sijaistusten kehittäminen ja käyttöönotto
- 4) digitaalisten palvelujen kehittäminen ja digitaalisten palvelujen strategisen kehittämissuunnitelman laatiminen hankkeen päättymisen jälkeiseksi 5-vuotiskaudeksi.

Tulokset:

1) Maakuntaan on perustettu kynnyksetön monitoimijakeskus Omatori Essoten alueelle, missä asiakkaat saavat hoidettua monta asiaa yhdellä käynnillä ja missä eri alan ja sektorin toimijat ovat saman katon alla, muodostaen saumattoman palvelupolun ja -kokonaisuuden. Sosterin alueella kynnyksetöntä ohjausta ja neuvontaa tarjoaa ikääntyneiden neuvontapiste Nestori.

2) Alueelliset toimintamallit on otettu käyttöön. Toiminta perustuu maakunnalliseen strategiaan ja sitä ohjaa yhteneväiset sääntökirjat. Omaishoitoperheillä on omatyöntekijät, mikä on parantanut luottamuksellista asiakkuus suhdetta. Palveluohjaus

osaamisen vahvistaminen ja asiakassegmentointi kohdentaa palvelut oikea-aikaisesti ja yksilöllisesti, kustannusvaikutuksia huomioiden.

3) Perhehoito on lisääntynyt ja omaishoitajat käyttävät vapaitaan aktiivisemmin, kun tarjolla on enemmän vaihtoehtoja hoidettavan hoitojärjestelyihin. Ammatillisen perhehoidon täydennyskoulutus ja omais- ja perhehoidon verkko-opinnot lisäävät osaamista ja tietoisuutta.

4) Käyttöön on otettu uusia digitaalisia etäyhteys- ja turvateknologiapalveluja. Asiakastietojärjestelmien sovellusten laajennukset helpottavat asiakkuuksien hallintaa, seurantaa ja tilastointia.

6.10. Ikäneuvo luotsaa kohti eheitä asiakaspolkua - CGA yhteisenä työvälineenä Essi Mäki-Hallila, Ikäneuvo-hanke, Tampereen kaupunki

Ikäneuvo-hankkeessa Pirkanmaalla on kehitetty neuvonnan ja asiakasohjauksen maakunnallista toimintamallia osana STM:n rahoittamaa I&O-kärkihanketta ajalla 11/2016–10/2018. Hankkeessa ovat mukana lähes kaikki Pirkanmaan kunnat ja hankkeen tuloksena kuntiin on mm. käynnistetty ikäihmisille suunnattu puhelinneuvonta, lähitorit sekä asiakasohjaus.

Yhteistä mallia pohdittaessa todettiin haasteita asiakaspolkujen eheydessä. Nykyisin käytössä olevat työkalut ja tiedonkoontien käyttö sijoittuvat usein asiakkuuspolun myöhäiseen vaiheeseen. Tällöin kokonaisvaltainen geriatrinen arviointi, sairauksien hoito ja kuntoutuksen suunnittelu ajoittuvat asiakkaan näkökulmasta usein liian myöhäiseen ajankohtaan. Hyväksi toimintamalliksi tunnistettiin laaja-alainen (moniammatillinen) geriatrinen arviointi, CGA (comprehensive geriatric assessment), jonka käyttöä päätettiin kokeilla kotona tehtäväksi asiakaspolun varhaisemmassa vaiheessa.

Moniammatillisella geriatrisella arvioinnilla voidaan löytää tukea tarvitsevat ikäihmiset ja piilevät ongelmat varhaisessa vaiheessa ja näin vaikuttaa oikea-aikaisilla tukitoimilla palvelutarpeeseen, elämänlaatuun, estää tarpeettomia sairaalajaksoja sekä siirtää raskaampia palveluita myöhempään ajankohtaan. Oikea ja kattava tieto sekä moniammatillinen yhteistyö auttavat asiakasohjaajia tekemään asiakassuunnitelmat sekä myöntämään palveluita asiakaslähtöisemmin, yksilöllisemmin sekä tasapuolisemmin ja kustannustehokkaammin.

CGA:n soveltamista kotihoidon ja asiakasohjauksen yhteiseksi työvälineeksi lähdettiin pilotoimaan Tampereella kahdella asiakasryhmällä. Toiset olivat kotihoidon uusia asiakkaita kuntouttavalla arviointijaksolla ja toiset varhaisemman vaiheen asiakkaita. Kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä järjestettiin koulutusta ja koottiin arjen tueksi CGA-käsikirja. Pilotin aikana kysyttiin asiakkaiden kokemuksia, seurattiin muutoksia palvelutarpeissa, sairaala- ja päivystyskäyntien määriä, tehtyjä löydöksiä, jatkosuunnitelmia sekä henkilökunnan kokemuksia uudesta toimintamallista.

Toimintamalli koettiin hyväksi ja laajentamisen arvoiseksi. Parhaaksi anniksi henkilökunta nimesi lisääntyneen yhteistyön ja moniammatilliset palaverit, joissa opittiin toisilta, jaettiin tietoa ja pohdittiin taustalla vaikuttavia tekijöitä sekä ratkaisuja yhdessä. Kattavan alkukartoituksen teko ja kotikuntoutuksen ottaminen osaksi arviointijaksoa mahdollistivat asiakkaan voimavarojen löytämisen sekä palveluiden ja hoidon kohdentamisen tarkoituksenmukaisesti.

6.11. Auttaako tarvesegmentointi asiakasohjaajaa löytämään asiakaslähtöisiä palveluratkaisuja?

Rauha Heikkilä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Palvelujen järjestämisessä tavoitteena on tuottaa asiakkaalle vaikuttavia ja taloudellisesti kestäviä palveluja. Palvelujen järjestämisessä, suunnittelussa ja tuottamisessa tulee korostua asiakaslähtöisyys, jolloin asiakas nähdään oman hyvinvointinsa asiantuntijana ja resurssina. Tämä edellyttää tuotantolähtöisen ajattelutavan muutosta palvelulähtöiseen ajatteluun, jonka keskiössä on asiakkaan käyttökokemuksen ymmärtäminen ja tarpeiden havainnointi ja tulkitseminen. Palvelujen yhteistuotannosta on kyse silloin, kun asiakkaat, kansalaiset, kuluttajat, vapaaehtoiset ja organisaatiot osallistuvat julkisten palvelujen suunnitteluun ja tuottamiseen. Kärkihankkeessa *Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa* kehitetään asiakasohjausta ja haetaan avointa alueellista toimijayhteistyötä ikäihmisten kotona asumisen ja arjessa selviytymisen mahdollistamiseksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttamassa kehittämishankkeessa, *RAI-tiedon hyödyntäminen asiakasohjauksessa*, tehdään yhdessä neljän yhteistyökumppanin (Kainuu, Eksote, Oulu ja Tampere) kanssa asiakasohjaukseen vertailukehittämisen tietotuote. Tavoitteena on, että asiakasohjaajat voivat hyödyntää vertailutietoa asiakasohjauksen toiminnan tarkastelussa ja kehittämisessä. Hankkeen menetelmänä on vertailutiedon yhteistoiminnallinen muotoilu työpajoissa. Palveluprofiililtaan samankaltaiset ryhmät muodostavat tarvesegmenttejä, jotka ovat muotoilun vertailuryhmiä. Tarvesegmentointi ohjaa tunnistamaan asiakkaan tyypillisiä tarpeita, mutta se ei yksinään riitä.

Kuvaa eri tarvesegmenteissä esiintyvistä konkreettisista palvelutarpeista ja tehdyistä ratkaisuista syvennettiin hankkeeseen osallistuvien organisaatioiden asiakasohjaajilta kerätyllä kyselyllä. Toimintakyvyltään ja terveydentilaltaan alentuneiden asiakkaiden palveluohjausratkaisuja ovat mm. kuntouttavat palvelut, päivätoiminta, intensiivinen kotihoito sekä asuinpaikan arviointi. Yksinäisyyttä ja turvattomuutta kokevan omatoimisen asiakkaan palveluohjausratkaisuja ovat kannustus omatoimisuuteen ja ohjaus esiin nousseen ongelman ratkaisemiseksi. Asiakkaiden palvelutarpeiden muutokset edellyttävät seurantatietoa, jotta palveluja voidaan kehittää tarpeiden mukaisiksi.

Avainsanat: Asiakaslähtöisyys, asiakasohjaus, palvelut, segmentointi

6.12. Arvokasta Vanhenemista Omatoimisuutta Tukemalla (AVOT)-hanke 2016-2018

Kati Nygren, Siun sote/Avot-hanke

Hankkeen tavoitteet

AVOT-hankkeen tavoitteena oli luoda Pohjois-Karjalan, Siun soten, alueelle yhteen sovitettu ikäihmisten palvelujen kokonaisuus, jonka tarkoituksena on turvata ikäihmisille yhdenvertaiset palvelut. Tavoitteena oli luoda toimivan kotihoidon malli, joka tukee kotona asumista ja lisää elämän mielekkyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Tavoitteena oli lisäksi vahvistaa omais- ja perhehoidon määrää, laatua ja arvostusta sekä tukea arjessa pärjäämistä ja luoda verkostomainen omais- ja perhehoidon ohjauskeskus.

Hankkeen toteutus ja tulokset

Kotihoidon osalta hankkeessa vahvistettiin kotihoidon ympärivuorokautista saatavuutta ja uudistettiin akuuttitilanteiden toimintamallia yhteistyössä Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen ensihoidon kanssa. Kotihoidon sisältöä kehitettiin erilaisten pilottien, ennakkotehtävien, työpajojen, ketterien kokeilujen, verkkokoulutusten, ohjaus- ja arviointikeskustelujen sekä muutuskummien avulla huomioiden alueelliset erot. Näiden pohjalta luotiin toimintamallit ja otettiin käyttöön yhteistyössä ensihoidon kanssa ensihoidon kiireetön hoidon tarpeen arviointi ja yhden hoitajan yksikkö. Kotihoidossa vahvistettiin asiakaslähtöistä toimintakulttuuria Miun aktiivinen arki ja Omahoitajuus toimintamalleilla sekä otettiin käyttöön kuntouttava arviointijakso. Hankkeessa laadittiin myös kotihoitoon ja palveluasumiseen soveltuvat lääkehoidon arvioinnin moniammatillinen-, vajaaravitsemuksen ehkäisy ja hoito sekä suunhoidon toimintamallit.

Omais- ja perhehoidon kehittämisessä painopisteinä olivat eri tukimuotojen kehittäminen ja määrän lisääminen. Hankkeen aikana laadittiin vaihtoehtoisia malleja kaikenikäisten omais- ja perhehoidon keskukselle sekä omais- ja perhehoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastusmalli. Yhteisissä infotilaisuuksissa tavoitettiin kuntalaisia. Omaishoitajien tueksi laadittiin tietopaketti ja osallisuutta lisätiin järjestämällä asiakasraateja. Asiakasraadit vakiintuvat osaksi toimintaa. Mielenterveys- ja päihdeasiakkaan omaisille suunnattu vertaistuen ja neuvonnan Auttava omainen-toimintamalli otettiin käyttöön.

Ikäihmisten perhehoito on lisääntynyt vuodesta 2016 elokuuhun 2018 yhteensä 16 perhehoitajalla (yhteensä 40). Perhekoteja on 27 (+ 8). Kiertäviä perhehoitajia on kuusi. Perhehoitajia on täten työllistynyt toimeksiantosopimuksella yhteensä 22. Hankkeen aikana juurrutettuja ja käytäntöön vakiintuneita perhehoidon tukimuotoja ovat mm. yhteinen toimintaohje, kuvapuhelin ja vuosittaiset täydennyskoulutukselliset perhehoitopäivät.

7. Köyhyys ja tulonjako

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Pääatalo LS A08

Tervola Jussi, Mukkila Susanna Mukkila, Ilmarinen Katja & Kapiainen Satu, THL, Miten terveystulotuksen huomioiminen muuttaa kuvaa köyhyydestä?

Reijo Marie, Tilastokeskus, Koettu toimeentulo – asunnon hallintaperusteen vaikutus pienituloisilla kotitalouksilla

Airio Ilpo, Kela, Työssä käyvien köyhyyden käsite – Miten eri mittarit muuttavat kuvaa köyhyydestä?

Järvi Laura & Mäkinen Lauri, Turun yliopisto, Can in-work poverty be reduced by investing in occupational welfare? Multi-level approach on in-work poverty in Europe

To 25.10.2018 klo 16.45 - 18.00, Pääatalo LS A08

Suoniemi Ilpo, Palkansaajien tutkimuslaitos, Intergenerational mobility and equal opportunity, evidence from Finland

Palviainen Heikki, Tampereen yliopisto, Inequality in Nordic Comparison

Rantala Juha, Kuivalainen Susan, Pyy-Martikainen Marjo & Riihelä Marja, Eläketurvakeskus, Samankaltaistuuko ikäihmisten köyhyys?

Pe 26.10.2018 klo 09.30 - 11.00, Linna 4013

Moisio Pasi, Mukkila Susanna, Saikkonen Paula & Ilmakunnas Ilari, THL, Köyhyys ja perusturvan riittävyys Suomessa 2018

Lehtinen Anna-Riitta & Aalto Kristiina, HY Kuluttajatutkimuskeskus, Kohtuullisen minimin viitebudjetit 2018

Korpela Tuija, Kela, Perustoimeentulotuen ja muiden Kelan etuuksien päällekkäisyys Kela-siirron jälkeen

7.1. Miten terveystulotuksen huomioiminen muuttaa kuvaa köyhyydestä?

Jussi Tervola, Susanna Mukkila, Katja Ilmarinen, Satu Kapiainen, Terveystulotuksen ja hyvinvoinnin laitos

Köyhyyden määrittelyminen ja mittaaminen ovat sosiaalipolitiikan keskeisiä haasteita. Vauriassa yhteiskunnissa köyhyys on määritelty suhteellisessa väestön yleiseen tasoon. Esimerkiksi Euroopan neuvosto on muotoillut, että perhe on köyhyyseriskissä, jos sen varat eivät riitä ylläpitämään vähimmäistä hyväksyttyä elämäntapaa yhteiskunnassa.

Köyhyydellä viitataan määritelmässä usein varoihin, mutta köyhyyttä mitataan yleisesti tulojen kautta. Yleisimmin käytettyjä suhteellisia pienituloisuusmittareita on kritisoitu siitä, että köyhyyden tuloraja on kaikille kotitalouksille sama, eivätkä ne eivät ota kotitalouksien erilaisia kulutustarpeita juurikaan huomioon. Tulojen riittävyyteen vaikuttavat monet kotitalouden ominaisuudet, kuten terveydentila. Huono terveys edellyttää usein

suurempaa kulutusta lääkkeisiin ja terveyspalveluihin. Lisäksi tiedetään, että pienempituloisilla on useammin huonompi terveys, eli terveyskulutuksella on oletettavasti toimeentuloeroja lisäävä vaikutus.

Tässä tutkimuksessa laajennamme köyhyyden määritelmää ottamalla huomioon julkisten terveyspalvelujen kulutuksen ja niistä maksetut asiakasmaksut niin kuin ne on määritelty asiakasmaksulaissa. Lisäksi katsomme, miten asiakasmaksujen lakimuutokset 2010–2018 ovat vaikuttaneet köyhyyteen.

Tutkimus on tehty simuloimalla vuosien 2010–2018 lainsäädännöt vuoden 2016 väestön tiedoilla. Kattava rekisteriaineisto sisältää tulotiedot sekä julkisten terveyspalvelujen käytön 15 prosentilta Suomen väestöstä. Simuloinnin avulla pystytään erottamaan lainsäädännön vaikutus, eikä esimerkiksi väestön ikääntyminen vaikuta tuloksiin. Analyysin ulkopuolelle jää kuitenkin osa kotitalouksien terveydenhuoltomenoista, keskeisimpänä lääkkeiden tai yksityisen terveydenhuollon kulutus.

Tutkimuksen alustavissa tuloksissa köyhyys näyttäytyy hieman yleisempänä, kun asiakasmaksut huomioidaan. Etenkin ikääntyneiden pienituloisuus kasvaa, kun asiakasmaksut huomioidaan.

Tutkimus avaa uutta näkökulmaa, jonka ovat mahdollistaneet terveyspalvelujen käyttörekisterien laadunparannukset viime vuosina. Rekisteriaineistojen kehittyessä olisikin syytä käydä keskustelua terveysnäkökulman sisällyttämisestä säännönmukaisiin tulonjakoanalyysiin.

7.2. Koettu toimeentulo – asunnon hallintaperusteen vaikutus pienituloisilla kotitalouksilla

Marie Reijo, Tilastokeskus

Eurooppalaisesta tulo- ja elinolotilastosta (EU-SILC, Statistics on Income and Living Conditions) julkaistaan kotitalouksien taloudellista tilannetta kuvaavien objektiivisten tietojen ohella tietoja kotitalouksien arvioimista vähimmäistoimeentulon tarpeista kulutusmenoihin ja kotitalouksien kokemista toimeentulovaikeuksista. Asuminen on kotitalouksien merkittävin kulutusmenokomponentti. Kotitalouden elinkaarella asunnon hallintaperuste, se onko asunto omistus- tai vuokra-asunto, ja asunnon sijainti ovat keskeisesti yhteydessä toisaalta asumiskulutuksen arvoon, toisaalta asumiskustannuksiin, ja niistä aiheutuvaan asumiskustannusrasitteeseen. Asumiskustannukset ja laajemmin pääomamenoina asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet sisältävät menot, ja tulot vaikuttavat kotitalouksien taloudelliseen tilanteeseen, ja kotitalouksien kokemuksiin omasta taloudestaan. Subjektiiivisten tietojen, esimerkiksi koettujen toimeentulovaikeuksien tutkimuksellinen käyttö köyhyyden ja tulonjaon ilmiöalueella on toistaiseksi ollut suhteellisen vähäistä verrattuna objektiivisiin, rahamääräisiin tietoihin. Esimerkiksi EU-SILCin mikroaineistosta on saatavissa pitkiä, kansainvälisesti vertailukelpoisia aikasarjoja useista subjektiivisista tiedoista vuosittain 2000 -luvun alkupuolelta lähtien. Esityksessä tarkastellaan tuloksia, jotka perustuvat EU-SILC -mikroaineiston perusteella tehtyyn analyysiin eri elinvaiheissa olevien pienituloisten kotitalouksien kokemuksista omasta taloudestaan asunnon hallintaperusteen mukaan, ja tapahtuneesta kehityksestä. Tarkastelussa tehdään vertailuja muihin maihin, joista tärkeimmät ovat muut Pohjoismaat.

7.3. Työssä käyvien köyhyyden käsite – Miten eri mittarit muuttavat kuvaa köyhyydestä?

Ilpo Airio, Kela

Työssä käyvien köyhyyttä tutkittaessa ongelmaksi muodostuu usein käsitteiden määrittely. Jo käsitteestä ”köyhyys” ei ole yksiselitteistä tulkintaa puhumattakaan käsitteestä ”työssä käynti”. Analyysien kirjo on hyvin laaja, mikä tekee eri tutkimusten tulosten vertailun vaikeaksi.

Työssä käyvien köyhyydessä on hyvin usein kyse määrällisestä ongelmasta, eli osa- tai määräaikatyön tekemisestä, tai kotitaloudessa on työmarkkinoiden ulkopuolella olevia jäseniä, jolloin työssä käyvän ansiotkaan eivät nosta kotitaloutta köyhyysrajan yläpuolelle. Toisaalta usein työssä käyvien köyhyyden kohdalla tuodaan esiin laajempiakin kysymyksiä liittyen työn laatuun, arvostukseen ja merkitykseen.

Tutkijoilla on neljä isoa määrittelykysymystä ratkaistavanaan, kun työssä käyvien köyhyyttä analysoidaan tuloköyhyysriskin kautta. Jokaisen kysymyksen kohdalla valittavat määrittelyt ratkaisevat pitkälti sen, millaisena ilmiönä työssä käyvien köyhyyttä tarkastellaan. Nämä kysymykset ovat:

1. Miten rajataan se joukko, josta työssä käyvät identifioidaan?
2. Mikä on se työtuntien tai –viikkojen määrä, jolloin henkilö määrittyy työssä käyväksi?
3. Mitä tuloja käytetään määrittelyssä, ja mikä on tuloraja, jonka alapuolelle jäävät ovat köyhiä?
4. Millä mittayksiköllä tuloja ja köyhyyttä mitataan (vastaaja? perheen pää? kotitalous?)

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on muodostaa mittareita, jotka edustavat erilaisia työssä käynti - ja köyhyysmääritelmiä. Näiden avulla tuotetaan ja vertaillaan erilaisia työssä käyvien köyhyyden estimaatteja. Lopputuloksena on minimissään tietoa siitä, miten työssä käyvien köyhyyden laajuus muuttuu, kun käytetään eri määritelmiä käyttäviä mittareita. Parhaimmillaan mittaritarkastelu mahdollistaa köyhyysindeksien rakentelun, joilla työssä käyvien köyhyyden problematiikkaa voidaan tarkastella lähemmin. Aineistona käytetään Suomen vuoden 2016 EU_SILC –dataa.

7.4. Can in-work poverty be reduced by investing in occupational welfare? Multi-level approach on in-work poverty in Europe

Laura Järvi, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto & Lauri Mäkinen, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto

Occupational welfare is known to be an important source of welfare for employees. However, the level of welfare varies between employees and also between countries. Usually the focus has been on the provisions that one specific social benefit, such as pension or sickness benefit, provides but less is known about the broader influence that the occupational welfare has on the livelihood of the employee.

This paper sets to analyse whether occupational welfare arrangements, such as sick pay arrangements, can reduce in-work-poverty in Europe. In-work poverty refers to a situation where employed people are at-risk-of-poverty. Since the financial crisis of 2007, the in-work poverty rates have increased in almost all European Member states. Several factors, such as individual, household and institutional settings are known to be related to in-work poverty phenomenon. For example, education, age and gender are related to the issue. In addition, household factors such as the number of employed adults has been shown to be related to in-work poverty. Some studies have investigated also institutional factors but the effect of occupational welfare on in-work poverty remains unknown.

The paper approaches the in-work poverty phenomenon from a multi-level perspective, using occupational welfare expenditure, public social expenditure, collective agreement coverage and union density as macro level indicators. Using LIS data with 15 countries, the paper aims to examine whether the occupational welfare expenditure has an independent relation to in-work poverty when controlled with individual and household level factors. Furthermore, the paper analyses whether strong investments in occupational welfare produces higher poverty rates among those working age population that are outside of the labour market. The paper contributes to the field of poverty and welfare state research by providing valuable knowledge on the relationship between occupational welfare and in-work poverty.

7.5. Intergenerational mobility and equal opportunity, evidence from Finland

Ilpo Suoniemi, Palkansaajien tutkimuslaitos

Tutkimuksessa tarkastellaan ylisukupolvista liikkuvuutta siitä näkökulmasta, miten paljon lasten tuloasema ja muut siihen vaikuttavat muuttujat, kuten koulutusaste ja erilliset tulolajit, riippuvat heidän lähtökohdistaan, lapsuuskodin tuloasemasta.

Tutkimuksessa käytetään kokonaisaineistoa vuosilta 1995–2014. Paneelaineiston avulla tarkastellaan, miten vuosina 1980–1985 syntyneiden tulot ja koulutusaste vuosina 2013–2014 (noin 30-vuotiaina) riippuu tuloasemasta heidän lapsuudessaan. Lapsuusaikaista tuloasemaa mitataan kotitalouden ekvivalenttien keskitulojen (vuosina 1995–1999) perusteella lasketulla järjestystunnusluvulla. Aineisto sisältää laajan joukon tulorakennetta kuvaavia muuttujia, jotka on poimittu tulonjaon kokonaisaineistosta ja mahdollistaa tarkastelun pääkäsitteiden, tuotannontekijätulot, bruttotulot ja käytettävissä olevat (ekvivalentit) tulot avulla. Näiden avulla voidaan tarkastella yksityiskohtaisesti liikkuvuuden eri vaikutuskanavia.

Suomessa lasten ja vanhempien bruttotulojakaumien välinen järjestyskorrelaatiokerroin on noin 0,24. Siis 10 prosenttiyksikön parannus lähtöasemassa (vanhempien tulojakaumassa), johtaa noin 2,4 prosenttiyksikön parannukseen lasten tuloasemassa. Suomessa ylisukupolvinen tuloliikkuvuus on merkittävästi suurempaa (vanhempien asema vaikuttaa vähemmän) kuin Yhdysvalloissa mutta toisaalta jonkin verran pienempää kuin muissa Pohjoismaissa (Chetty et al. 2014). Vastaavasti tuloliikkuvuutta tarkasteltiin myös käytettävissä olevissa tuloissa ja bruttotuloissa sekä lapsen sukupuolen, äidinkielen ja lapsuuskodin perhetyypin mukaan muodostetuissa ryhmissä.

(Vanhempien) tulojakauman huipulla tuloliikkuvuus vähenee. Koulutuksella on suuri merkitys tulojen kannalta. Tulokset osoittavat, että eri tutkintojen suorittamisasteet, koulutusvuodet ja henkilökohtaiset ansiotulot riippuvat merkittävästi vanhempien tuloasemasta. Koulutusvuosina mitattuna 10 prosenttiyksikön parannus lähtöasemassa (vanhempien tulojakaumassa), johtaa keskimäärin 3 kuukauden lisäykseen. Lisäksi lasten saamissa pääomatuloissa näkyy voimakas hyppy ylöspäin vanhempien jakauman huipulla (ylin tuloprosentti).

Aluetasolla liikkuvuutta voidaan mitata myös absoluuttisesti arvioimalla, miten korkealle pienituloisten perheiden lapset yltävät valtakunnallisessa tulojakaumassa. Suomesta löytyy maakuntatasolta ns. "Kultahattu -käyrä". Tämän mukaan maakuntien sisäisillä tuloeroilla (kotitalouden keskitulot 1995–1999) on negatiivinen korrelaatio ylisukupolvisen suhteellisen tuloliikkuvuuden kanssa. Aluetasolla havaittujen korrelaatioiden perusteella ei tietenkään voi tehdä päätelmiä syy-seuraussuhteista. Lisäksi maakuntakuntatasolla tehdyt havainnot poikkeavat seutukuntatasolla saaduista.

7.6. Inequality in Nordic Comparison

Palviainen Heikki, Tampereen yliopisto,

Nordic countries differ significantly in social transfer levels and in how active labour market policies are implemented across the countries. The purpose of this paper is two-fold: (1) to compare poverty and inequality in Nordic countries and (2) to study how policy choices have affected poverty and inequality measures in Nordic countries. Since poverty is a multidimensional phenomenon, the usual relative income risk-of-poverty measures are supplemented with multidimensional indicators. The trade-off between labour market efficiency and inequality is studied using the EUROMOD tax-benefit microsimulation model. The results indicate that the Swedish "work-line" model has increased poverty and inequality. The increased employment does not off-set the increased poverty. The Danish "flexicurity" model allows both high employment and low inequality.

7.7. Samankaltaistuuko ikäihmisten köyhyys? 75–84-vuotiaiden naisten ja miesten kotitalouden rakenne ja pienituloisuus

Juha Rantala, Susan Kuivalainen, Marjo Pyy-Martikainen, Marja Riihelä

Sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeinen arvo suomalaisessa yhteiskunnassa ja pohjoismaisen hyvinvointimallin perusarvo. Eläkepolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena on puolestaan eläkeläisköyhyyden torjuminen. Ikäihmisten kohdalla sukupuolten välinen tasa-arvo eikä köyhyyden torjuminen ole erityisen hyvin toteutunut, sillä 75–84-vuotiaiden naisten pienituloisuusaste on selvästi korkeampi kuin saman ikäisten miesten. Vähemmälle huomiolle on tosin jäänyt se, että 75 vuotta täyttäneiden miesten pienituloisuusaste on vuosien 1995–2013 aikana noussut naisia selvästi nopeammin (Rantala & Riihelä 2016). Ikäihmisillä naisten ja miesten tasa-arvo näyttää parantuneen miesten pienituloisuuden nousun kautta.

Tässä artikkelissa tutkimme 75–84-vuotiaiden pienituloisuutta kolmesta sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvästä näkökulmasta. Ensimmäisessä näkökulmassa tarkastelemme kotitalousrakenteen ja siinä tapahtuneiden muutosten yhteyttä sukupuolten pienituloisuuseroon ja sen kaventumiseen. Kotitaloudet jaoinme perheellisiin, yksin asuviin leskiin ja muihin yksin asuviin. Sukupuolinäkökulman lisäksi huomion kohteena ovat siten sukupuolten sisäiset erot. Ikäihmisillä pienituloisuus voi tarkoittaa vuosien tai jopa vuosikymmenen mittaista ajanjaksoa. Artikkelin toisessa näkökulmassa tutkimme pienituloisuuden kestoa, ja sitä miten kotitalousrakenteessa tapahtuneet muutokset, kuten leskeksi tulo, ovat tähän vaikuttaneet. Artikkelimme kolmas näkökulma käsittelee leskeneläkkeen merkitystä pienituloisuusasteen alentajana. Koska leskeneläkettä saavista suurin osa on naisia, leskeneläke on voimakkaasti sukupuolittunut. Tutkimusaineistona käytämme Tilastokeskuksen rekisteritiedoista muodostettua koko väestön kattavaa, tietosisällöltään mittavaa paneeliaineistoa vuosilta 1995–2014

7.8. Köyhyys ja perusturvan riittävyys Suomessa 2018

Pasi Moisio, Susanna Mukkila, Paula Saikkonen, & Ilari Ilmakunnas, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

EU:n suhteellisesta köyhyys(riski)rajasta on muodostunut epävirallinen köyhyysraja, josta Tilastokeskuksen käyttää nimitystä pienituloisuusraja. EU:n köyhyysrajaa on kritisoitu ainoastaan tuloihin keskittyväksi ja sen rinnalle onkin kehitetty monissa maissa vähimmäiskulutukseen perustuvia köyhyysmittareita. Tällainen on esimerkiksi Kuluttajatutkimuskeskuksen laatimaan viitebudjettiin perustuva minimibudjettiköyhyysraja, jota on hyödynnetty jo useampana vuonna Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamissa köyhyystarkasteluissa. Toinen kritiikin kohde on se, että köyhyysmittarit kuvaavat tilastollisen viiveen takia aina 2-3 vuotta takaista tilannetta. Päätöksenteon tueksi tarvitaan tietoa tämänhetkisestä tilanteesta ja tähän tarpeeseen vastaavat mikrosimulointimallilla ajantasaistetusta aineistosta lasketut ennusteet köyhyysasteista.

Paperissa tarkastellaan köyhyysasteiden kehitystä kahdella eri mittarilla sekä niiden ennusteita Suomessa vuosina 2014–2018. Lisäksi tarkastellaan perusturvan tason suhdetta eri mittarien köyhyysrajoihin. Työttömät ja muut työelämän ulkopuolella olevat ovat suurimmassa köyhyysriskissä molemmilla mittareilla tarkasteltuna. Minimibudjettiin perustuva köyhyysraja huomioi omistusasumisen vaikutuksen käytettävissä oleviin tuloihin, minkä vuoksi erityisesti iäkkäiden ja eläkkeensaajien köyhyysasteet eroavat suhteellisella köyhyysrajalla saaduista. Perusturvan taso suhteessa köyhyysrajoihin on laskenut vuodesta 2015 perusturvaetuuksien ja asumisen tukien indeksijäädytysten vuoksi. Indeksijäädytysten ulkopuolelle jätetyllä toimeentulotuella paikataan yhä enemmän perusturvaetuuksien ostovoiman heikentymistä. Alustavien laskelmien perusteella suhteellinen köyhyysaste vaikuttaisi kasvavan hieman vuosina 2017 ja 2018, kun taas minimibudjettiköyhyys näyttäisi pysyvän ennallaan.

7.9. Kohtuullisen minimin viitebudjetit 2018

Anna-Riitta Lehtinen & Kristiina Aalto, HY, Kuluttajatutkimuskeskus

Viitebudjetit kuvaavat kotitalouden välttämättömien tarpeiden tyydyttämiseen tarvittavia hyödykkeitä sekä niiden hankkimiseen tarvittavaa rahamäärää. Määrittelemme kohtuullisen minimin kulutustasoksi, jolla tulee toimeen, voi ylläpitää terveyttä ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan.

Budjetit laaditaan kuluttajien näkemyksen ja konsensuksen pohjalta. Kuluttajat ovat osallistuneet ryhmäkeskusteluihin viidellä paikkakunnalla Suomessa sekä tehneet kotitehtäviä (hyödykelistat, ruokapäiväkirja). Lisäksi asiantuntijaryhmä on arvioinut kuluttajakeskustelun pohjalta laadittuja hyödykekoreja. Viitebudjetteihin lasketaan juoksevat menot ja pitkäikäisten hyödykkeiden osalta niiden vuotuinen, laskennallinen kuluminen. Viitebudjetit on laadittu 12 esimerkkitaloudelle.

Hankkeessa noudatettiin vuonna 2010 kehitettyä menetelmää, jolloin kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetit laadittiin Suomeen ensimmäisen kerran. Lisäksi on hyödynnetty Kuluttajatutkimuskeskuksessa tehtyä aiempaa tutkimusta aihealueelta sekä samanlaisella menetelmällä tehtyjä eurooppalaisia viitebudjetteja (mm. Iso-Britannia, Ranska, Pohjoismaat). Budjettien hintoja on päivitetty 2013 ja 2015. Nyt julkaistavien viitebudjettien sisällöt on päivitetty ensimmäisen kerran sitten 2010 ja hinnoiteltu vuoden 2018 hintoihin.

Viitebudjettien kokonaiskustannukset ovat pysyneet lähes vuoden 2015 tasolla. Osassa tuoteryhmiä on kuitenkin muutoksia, joista osa johtuu tuoteryhmien sisällön muutoksista ja osa hintojen muutoksesta. Ruokakustannukset ovat pienentyneet hintojen alenemisen johdosta. Terveystoimenot ovat kasvaneet, sillä nyt laskelmissa on varattu rahaa reseptilääkkeisiin. Samoin vapaa-ajan menot ovat aiempaa suuremmat, koska harrastuksiin varattua määrärahaa on korotettu. Tietotekniikan hyödykeryhmässä on sekä lisäyksiä että poistoja. Tietotekniikan kulut kasvoivat kaikilla viitebudjettitalouksilla, eniten lapsiperheissä, koska laitteiden käyttö on yksilöllistynyt. Asuminen ja liikenne ovat viitebudjetissa erillisinä erinä. Asuminen on suurin menoerä kunkin talouden budjetissa. Asumiskustannusten laskentatapaa on tässä päivityksessä tarkennettu.

Viitebudjettikulutus on vaatimatonta verrattuna vastaavien kotitalouksien keskimääräisen kulutukseen (vrt. Tilastokeskuksen Kulutustutkimus 2016), josta se kattaa kotitaloustyypistä riippuen 60–85 prosenttia.

7.10. Perustoimeentulotuen ja muiden Kelan etuuksien päällekkäisyys Kela-siirron jälkeen

Tuija Korpela, KELA

Toimeentulotuen tarvetta aiheuttavat yksilöllisten elämäntilanteiden ohella matala perusturvan taso ja korkeat asumiskustannukset. Viimesijainen turva toimii ensisijaisten etuuksien matalan tason täydentäjänä niin laskennallisesti (ks. esim. Perusturvan riittävyden II arviointiryhmä 2015) kuin tosiasiallisestikin (ks. esim. Korpela & Ylikännö 2017 ja Blomgren & Korpela 2018) tarkasteltuna. Toimeentulotuen ja Kelan etuuksien päällekkäisyyttä on tarkasteltu viimeksi kattavasti vuoden 2012 aineistolla (Ahola 2015), jolloin kävi ilmi, että keskimäärin 91 prosenttia toimeentulotukea saavista kotitalouksista

sai samassa kuussa jotain Kelan etuutta. Vastaavasti jotain Kelan etuuksia saavista kotitalouksista 7 prosenttia sai toimeentulotukea. Vastaavahko tarkastelu on tehty myös marraskuulta 2009 (Hannikainen-Ingman ym. 2009), jolloin 10 prosenttia jotain Kelan etuutta saavista kotitalouksista sai toimeentulotukea.

Yhtenä perustoimeentulotuen Kela-siirron tavoitteena oli vähentää toimeentulotuen alikäyttöä ja ohjata tukeen mahdollisesti oikeutetut henkilöt muun asiain yhteydessä hakemaan tarvittaessa myös toimeentulotukea (HE 358/2014). Onkin mielenkiintoista nähdä, saako yhä useampi Kelan etuuden saaja nyt myös toimeentulotukea, ja vastaavasti, onko toimeentulotuen saajien Kelan etuuksien saanti kenties parantunut. Esityksessä tarkastellaan perustoimeentulotuen ja Kelan muiden etuuksien päällekkäisyyttä perustoimeentulotuen siirryttyä Kelan maksettavaksi.

Lähteet:

Ahola, E. Kaikki tuet yhdeltä luukulta? Kelan eri etuuksien ja toimeentulotuen eri lajien saamisen päällekkäisyys vuoden 2012 aineiston perusteella. Helsinki: Kela, Työpapereita 84, 2015.

Blomgren, J; Korpela, T. Vähimmäismääräinen sairauspäiväraha ajaa usein myös toimeentulotuella. Sosiaalivakuutus 2/2018.

Hannikainen-Ingman, K; Hiilamo, H; Honkanen, P; Kuivalainen, S; Moisio, P. Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009, Helsinki: Kela, Nettityöpapereita 33, 2012.

Korpela, T; Ylikännö, M. Kun perusturva pettää, turvaudutaan toimeentulotukeen. Sosiaalivakuutus 3/2017.

Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä. Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Työpaperi 1/2015.

8. Muuttuvat rakenteet ja yhteiskunnallinen osallisuus

To 25.10.2018 klo 15:00 - 16:30, Linna K107

8.1. Työn teknologinen murros ja työttömän kokemukset

Mika Hyötyläinen, Helsingin yliopisto

1930-luvulla John Maynard Keynes pohdiskeli tulevien sukupolvien hyvinvointia. Hän ajatteli, ettei hänen lastenlastensa sukupolven todennäköisesti tarvitsisi murehtia materiaalisesta hyvinvoinnista tai tehdä sen eteen töitä, joita eivät haluaisi tehdä. Teknologinen kehitys tulisi olemaan niin valtavaa, että ihmisen tarve työskennellä katoaa. Tuota autuasta aikaa ennen Keynes kuitenkin näki ajan, jolloin työn automatisoituminen aiheuttaa valtavan murroksen. Hän nimitti murrosta 'teknologiseksi työttömyydeksi'.

Elämme Suomessa työn rakenteiden laajamittaisen muutoksen aikaa. On todennäköistä, että epävarmuus lisääntyy työmarkkinoilla, koska työtä voidaan organisoida joustavasti digitaalisten alustojen kautta. Kun koneet saavat uusia ominaisuuksia, muun muassa

kyvyn oppia yhä monimutkaisempia tehtäviä, ne alkavat syrjäyttää ihmistyövoimaa näistä tehtävistä. Toisaalta kehittyneet verkkoalustat poistavat perinteisten palveluammattien tarvetta.

Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella toteutettavassa projektissa 'Sosiaalipolitiikan vastaukset', mietimme vastaako nykyinen sosiaaliturva digitalisaation aiheuttamaan joustavuuden haasteeseen työmarkkinoilla. Jos automatisaation ja digitalisaation aiheuttamiin muutoksiin yhteiskunnassa ei varauduta ajoissa, uhkana on teknologisen työttömyyden ja eriarvoisuuden kasvu.

Projektin ensimmäisessä vaiheessa haastattelemme työnsä digitalisaation ja automatisaation vuoksi menettäneitä ihmisiä heidän selviytymisstrategioistansa sekä heidän sosiaaliturvan tarpeistansa. Meitä kiinnostaa, kuinka ihmiset jotka ovat työttömiä teknologisen kehityksen takia, selviävät arjessa ja minkälaisia tarpeita sosiaaliturvalle heillä on. Esittelemme projektia, sen pääkysymyksiä ja alustavaa aineistoa.

8.2. Miten omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittamisesta win-win?

Riitta Kuismanen, Pirkanmaan omaishoitajat PIONI ry

Omaishoito on sekä fyysisesti että henkisesti kuormittavaa ja hoitajat ovatkin usein voimiensa ääri rajoilla. Heidän jaksamisestaan on syytä olla huolissaan.

Omaishoito on erittäin kustannustehokasta hoitoa. Suomessa on arviolta 300 000 omaishoitotilannetta, mutta omaishoitotosopimuksien on saanut vain n. 40 000 hoitajaa. Ilman omaishoitoa kuntien terveydenhuolto romahtaisi, sillä hoidettavien määrä on suuri. Ilman omaishoitajaa kaikki nyt läheistensä hoivaamat ihmiset siirtyisivät julkisen terveydenhuollon vastuulle. Monet omaishoitajat ovat hoitosuhteen ohessa ansiotyössä, eli heidän työpanoksensa yhteiskunnalle on kaksinkertainen.

Osa omaishoitajista haluaa pysyä työelämässä kiinni ja ansiotyö lisäisikin heidän hyvinvointiaan ja samalla parantaisi taloudellista tilannetta. Osaamisen ylläpitäminen on yhteiskunnallisestikin tärkeää ja työn luomat sosiaaliset suhteet vaikuttavat positiivisesti omaishoitajan hyvinvointiin. Monet omaishoitajat ovat hyvin koulutettuja ja heillä on paljon osaamista, joten yhteiskunta hukkaa paljon tuottavaa työvoimaa, mikäli omaishoitajien työn vastaanottamista tällä hetkellä haittaavia kannustinloukkuja ei selvitetä ja pyritä purkamaan.

Toisaalta osalle omaishoitajia ei ole ehtinyt kertyä koulutusta eikä työkokemusta, joten ovat haavoittuvassa työmarkkina-asemassa kun omaishoito syystä tai toisesta päättyy.

Työvoiman saatavuuden vähentyessä on etulyöntiasema sellaisilla työnantajilla, jotka joustavat perheiden tarpeiden mukaan esimerkiksi työaikojen ja vapaiden järjestelyn osalta. Ansiotyön ja omaishoidon joustava yhteensovittaminen onkin kannattavaa henkilöstöpolitiikkaa.

Esityksessäni kuvaan Stean rahoittaman OPASTE -hankkeen (Omaishoidosta pienin askelin työelämään) selvittämiä kannustinloukkuja, joita omaishoitajalla on työn ja omaishoidon yhteensovittamisessa. Niitä on löydettävissä mm. talouden, työvoimapolitiikan, etiikan ja byrokratian rakenteissa.

Haastan työryhmään osallistujat keskustelemaan, miten kannustinloukkuja voitaisiin tulevassa maakuntarakenteessa purkaa niin että sekä työelämä että omaishoito voittaisivat?

8.3. Järjestötyö toimintakyvyn tukena

Elsa Pingoud, A-klinikkasäätiö & Tuuli Pitkänen

Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä jokapäiväisen elämän ja arjen toiminnoista. Järjestöissä kohdataan ihmisiä, joiden toimintakyky on sairauden tai muiden vaikeuksien vuoksi heikentynyt. Järjestöissä tehdään ihmisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn vaikuttavaa työtä, ja toimintaan osallistumisen myötä ihmisten toimintakyky usein vahvistuu.

A-klinikkasäätiön Arjen toimintakyky -hankkeessa tavoitteena on toimintakyvyn parempi huomioon ottaminen järjestö- ja palvelutoimintojen suuntaamisessa ja sisältöjen kehittämisessä. Järjestömaailma hakee uudelleen muotoaan ja paikkaansa sosiaali- ja terveystalvvelujen rakenteellisen uudistuksen myötä. Tutkimuksen ja järjestelmällisen tiedonkeruun avulla järjestöjä voidaan tukea.

Hankkeessa kehitetään järjestöille työvälinettä, jonka avulla järjestöt saavat tietoa omasta toiminnastaan sekä tukea toimintansa arvioimiseen ja kehittämiseen. Toimintakykyä arvioidaan arjessa koettuja psykososiaalisia vaikeuksia kartoittavan Paradise24fin-mittarin avulla. Osallisuutta kartoitetaan järjestötoimintaan osallistumisen kautta.

Arjen toimintakyky -hankkeessa on parhaillaan käynnissä aineistonkeruuvaihe. Esityksessä kerromme alustavia tuloksia päihdealan järjestöiltä kerätystä aineistosta. Päihdeongelmat kuormittavat päihdeongelmaista itseään mutta myös heidän läheisiään. Tarkastelemme sitä, minkälaisena oman päihdeongelmansa ja läheisen päihdeongelman vuoksi toimintaan hakeutuneiden ihmisten toimintakyvyn ja hyvinvoinnin tilanne näyttäytyy, ja minkälaisia muutoksia niissä järjestötoiminnan aikana tapahtuu.

8.4. Kaupunkisuunnittelija vallan tasaajana verkossa

Jonas Sjöblom, Tampereen yliopisto & Annaliina Niitamo, Helsingin yliopisto

Esittelemme analyysivaiheessa olevaa väitöskirja-artikkeliamme, joka käsittelee kaupunkisuunnittelijoiden roolia verkkokeskusteluissa kommunikatiivisen suunnittelun viitekehysessä. Suunnittelijoiden työtä säätelee hallintolaista (6§) tuleva yhdenvertaisuusperiaate. Kysymme artikkelissa, mitä merkityksiä suunnittelijat antavat yhdenvertaisuuden toteutumiselle verkossa. Miten yhdenvertaisuus käsitetään ja minkälaisena suunnittelijat kokevat oman roolinsa yhdenvertaisuuden toteuttamisessa? Artikkelin aineistona toimii vuonna 2017 Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston työntekijöille toteutetun verkkokyselyn avovastaukset (vastaajia 74) sekä suunnittelijoiden fokusryhmähaastattelut (9 osallistujaa). Tarkastelemme artikkelissa sekä sosiaalisessa mediassa että viraston omissa kanavissa käytävää verkkokeskustelua. Artikkelin teoreettisena lähtökohtana on John Foresterin (1989)

ajatukset deliberatiivisesta suunnittelusta, jossa suunnittelijan tulisi toimia vallan tasaajana esimerkiksi puolustamalla marginaalisten ryhmien etua. Tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, miten suunnittelijat kokevat oman roolinsa verkossa käytävässä kaupunkisuunnittelukeskustelussa.

9. Nuorten osallisuus ja hyvinvointi 2030

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30 ja klo 16:45 - 18:00, Linna 4026

Pe 26.10.2018 klo 09.30 - 11.00, Linna 4026

9.1. 3X10D® nuorten tuen jäsentäjänä

Sakari Kainulainen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Nuorilla on monenlaisia vaikeuksia elämässään ja asiointi ammattilaisten kanssa voi olla vaikeaa. Myös ammattilaisten kesken yhteistyö on joskus vaikeaa johtuen professioiden ja intressien erilaisuudesta. Diak on yhdessä Kuopion kaupungin kanssa kehittänyt kokonaisvaltaista tapaa tukea nuorta silloin kun hän tarvitsee monenlaista tukea elämäntilanteen jäsentämiseen ja tuen saamiseen. Toimintatavan keskiössä on 3X10D® elämäntilanteen itsearviointi. Kuntakokeilussa kehitetty toimintatapa on lähellä monitoimijaista /monialaista Common Approach –mallia. Kokemuksia ja näkemyksiä on myös hyödynnetty Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma työryhmän työssä. Digitaalisuutta ja moniammatillisuutta sekä asiakaslähtöisyyteen perustuva toimintamalli, Mun Elämä, on OECD:n toimesta lueteltu yhden globaalien trendien ilmentymänä. Elämäntilanteen itsearviointimittaria on hyödynnetty Diakin ja Me-säätiön rakenteilla olevan mobiililyökalun pohjana. Syksyn 2018 aikana työkalua testataan muun muassa Diakin opiskelijoiden keskuudessa. Testissä saadaan vastauksia tasaisesti syksyn aikana eri kuukausina ja eri vuorokaudenaikoina. Vastaaminen kestää kerrallaan vain noin minuutin verran. Esityksessä käydään läpi Mun Elämä toimintamallin taustaa, mittaria ja mahdollisesti alustavia kokemuksia pilotista.

9.2. Nuoret, antipoliittisuus ja kuuluminen

Lotta Junnilainen, Tampereen yliopisto & Eeva Luhtakallio, Tampereen yliopisto

Nuorten poliittinen passiivisuus on toistuva huolenaihe barometreissä ja julkisessa keskustelussa. Erityisen huolestuttavaa on, että osallistuminen eriytyy niin, että osallistumattomuus ja politiikkaan kielteisesti suhtautuvat asenteet korostuvat eriarvoisessa asemassa olevien joukossa. Tavallisesti poliittinen kuulumattomuus nähdään syrjäytymisen seurauksena, mutta se voi olla myös syrjäytymisen syy. Esityksessämme tarkastelemme, millaisille asioille eräässä eriarvoisuuden leimaamassa lähiössä 14-16 –vuotiaiden nuorten kuulumisen kokemukset perustuivat, ja miten he näiden kokemusten perusteella kuvittelivat tulevaisuutensa. Millaisia mahdollisuuksia elämässä voi olla? Mitä koulunkäynti ja työnteko voi olla? Millaisia asioita hyvä elämä

merkitsee? Nuorten elämä oli monin tavoin kiinni paikassa, jonka kautta he kiinnittyivät sosiaalisiin verkostoihin ja rakensivat ymmärryksensä laajemmasta sosiaalisesta ja poliittisesta kontekstista. Nuoret eivät aina pitäneet asuinalueestaan, haukkuivat sitä ja sanoivat haluavansa pois. Paikan merkitykset olivat hyvin ristiriitaisia, mutta samaan aikaan paikka oli kuitenkin ennen kaikkea yhteisesti kuviteltavissa. Esityksemme aineisto on kerätty vuosia kestäneessä etnografisessa tutkimuksessa, jossa lähiössä asuvien nuorten elämää seurattiin nuorisotalolla, koulussa ja vapaa-ajalla. Teoreettisesti esityksemme kytkeytyy Laurent Thévenot'n ajatukseen yhteisyyden tekemisen eri tasoista ja niiden vaikutuksesta yksilöiden ja ryhmien kriittiseen kapasiteettiin sekä James Bohmanin poliittisen köyhyyden käsitteeseen. Näiden työkalujen avulla pyrimme hahmottamaan nuorten yhteiskuntaan ja omaan tulevaisuuteensa liittyvien visioiden ulottuvuuksia.

9.3. SOSIAALINEN KUNTOUTUS NUORTEN OSALLISUUDEN TUKIJANA – SOSIAALISEN JA AMMATILLISEN KUNTOUTUKSEN RAJAPINTAYHTEISTYÖN HAASTEET

Keijo Piirainen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Esityksessä pohditaan sosiaalityön edellytyksiä toimia sosiaalilainsäädännön ja kuntoutuksen käytäntöjen perusteella sosiaalisessa kuntoutuksessa tavoitteellisesti ja nuoren kuntoutumista tukien niin, että sosiaalisen kuntoutuksen prosessi jäsentyy palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä tarvittavien palvelujen toimintojen ja tuen muotojen hankintaan, niiden tavoitteelliseen käyttöön ja totetukseen, vaikutusten arviointiin ja prosessin päättäntään. Esityksessä tuodaan myös esille, missä nuorten elämäntilanteiden saumakohdissa sosiaalisen kuntoutuksen ja ammatillisen kuntoutuksen yhteistyömahdollisuuksiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Esitys perustuu tutkimuskirjallisuuteen, julkisiin virallisdokumentteihin, sosiaalisen kuntoutuksen hankeperusteisessa kehittämisessä saatuihin kokemuksiin ja kuntoutusprosesseista saatuihin havaintoihin.

Sosiaalinen kuntoutus on varsin äskettäin saanut paikkansa suomalaisen kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudessa, kun sosiaalihuoltolaki (1301/2014) uudistui. Nuorten osalta sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy selkeä koulutus- ja työmarkkinaorientaatio. Koulutus- ja työmarkkinaorientaatiota tuetaan myös nuorten kuntoutusrahalla ja ammatillisella kuntoutuksella. Sosiaalisen kuntoutuksen osalta keskeinen koordinaatiovastuu on sosiaalityöllä. Sosiaalitoimen toimintakontekstissa nuorten tilanteisiin voi liittyä myös huolollinen ulottuvuus. Nuorten osalta ammatillisen kuntoutuksen koordinaatiovastuu on Kansaneläkelaitoksella. Kansaneläkelaitos tarjoaa ammatilliseen kuntoutumisprosessiin erityisesti taloudellisen insenttiivin ja seurannan, kun kuntoutumisen tarpeeseen ja mahdollisuuksiin liittyvät ehdot täyttyvät. Sosiaalisen kuntoutus puolestaan liittyy erilaisen tuen, toimintojen ja palvelujen tarjoamiseen, jotta nuorten osallisuus erilaisista elämäntilanteeseen liittyvistä vaikeuksista huolimatta mahdollistuu.

Sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen rajapintayhteistyöhön liittyy haasteita. Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten tilanteisiin voi liittyä koulunkäyntiin ja

opiskeluun liittyvien vaikeuksien ohessa lastensuojelupalveluja ja erityissairaanhoidon palveluja. Kuntoutuksen käynnistymiseen liittyy sattumanvaraisuutta, eikä kuntoutusjärjestelmien välinen yhteistyö toimi kunnolla. Myös matalan kynnyksen palvelujen, terveydenhuollon ja sosiaalityön yhteistyö kaipaa kehittämistä.

9.4. OTSIKKO PUUTTUU

Atte Rimppi, Helsingin Diakonissalaitoksen säätö

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa nuorista, jotka ovat palveluiden ulkopuolella: tulottomista, toisen asteen koulupudokkaista ja toimeentulotuen varassa olevista. Tutkimus on toteutettu hallituksen kärkihanke Mindsetissä, jonka tavoitteena on ollut tavoittaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia 16-29- vuotiaita nuoria.

Hanke toteutettiin yhdessä aikuissosiaalityön ja psykiatrian poliklinoiden kanssa seitsemällä eri paikkakunnalla. Nuoret saivat intensiivistä kotiin vietävää, yksilö- ja ryhmävalmennusta. Valmennuksia toteutettiin yhteistyökumppaneiden kanssa.

Aineisto koostuu nuorilta kerätyistä seurantatiedoista (n:900) (ikä, koulutustausta, työmarkkinastatus), fokusryhmähaastatteluista ja virallisista asiakirjoista, kuten hallitusohjelma.

Aineistoja analysoitiin tyypittelyn menetelmää käyttäen. Kvantitatiivisen aineiston perusteella nuorista tehtiin kolme tyypittelyä: tuloton, toisen asteen koulupudokas ja toimeentulotuen varassa olevat. Tyypittelyitä täydennettiin fokusryhmähaastatteluilla. Aineistoista nousseita teemoja vertailtiin aineistotriangulaatiolla virallisiin asiakirjoihin, kuten hallitusohjelmaan ja nuorisotakuun asiakirjoihin.

Tutkimukseen osallistuneita nuoria yhdisti sosiaalisten tilanteiden pelko, kotiin jääminen ja palveluiden ulkopuolella oleminen. Tulottomat nuoret olivat pääasiassa kaikkien palveluiden ulkopuolella, peruskoulun suorittaneita ja asuivat vanhempien luona, heidän keski-ikänsä oli 18. Toimeentulotuen varassa olevat olivat olleet toimeentulotuen piirissä vuodesta useisiin vuosiin, he olivat peruskoulun käyneitä, heidän keski-ikänsä oli 23. Toisen asteen koulupudokkaista usean työmarkkinastatus oli työelämän ulkopuolella tai pitkäaikaistyötön, keski-ikä 22.

Tutkimustuloksemme osoittavat, kuinka syventämällä ensimmäisen, toisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä on pystytty tavoittamaan joukko nuoria, jotka ovat olleet pitkään palveluiden ulkopuolella. Intensiivisen valmennuksen keinoin 80 % Mindset hankkeessa päättäneistä joko kiinnittyi hoitotahoon, aloitti työkokeilun, opinnot tai pääsi töihin. 90 % nuorista koki heidän hyvinvointinsa parantuneen hankkeen aikana. Ammatillisen koulutuksen reformi on lisännyt toisen asteen koulupudokkaiden määrää. Tuloksemme osoittavat tämän joukon tarvitsen intensiivistä tukea opintoihin kiinnittymään. Hallituksen kärkihankkeen Mindsetin kaltaisia sektorirajat ylittäviä hankkeita tulisi laajentaa erityisesti toisen asteen oppilaitoksiin.

9.5. Rahaa ammatillista kuntoutusta vastaan – miten nuoren kuntoutusraha edistää taloudellista osallisuutta?

Jarkko Salminen, Tampereen yliopisto

Nuoret jäävät mielenterveysongelmien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle yhä useammin. Eräs tätä ongelmaa varten kehitetty käytäntö on nuoren kuntoutusraha, joka kannustaa nuoria ammatilliseen kuntoutukseen. Nuori saa kuntoutusrahaa ammatilliseen kuntoutukseen osallistumista vastaan. Nuoren kuntoutusraha ei kuitenkaan toimi kuten on suunniteltu, ja yli puolet mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi sitä saavista päätyy työkyvyttömyyseläkkeelle kuntoutusrahan päättymistä seuraavina vuosina.

Tarkastelen esityksessä sitä, miten nuoren kuntoutusraha edistää nuorten taloudellista osallisuutta. Taloudellisella osattomuudella viitataan yhtäältä heikkoon sosioekonomiseen asemaan sekä toisaalta koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämiseen (ns. NEET-nuoret). Mielenterveysongelmat usein syventävät taloudellista osattomuutta, kun heikko sosioekonominen asema vaikuttaa negatiivisesti mielenterveyteen, ja mielenterveyskuntoutujat valikoituvat keskimääräistä useammin työmarkkinoiden ulkopuolelle, mikä edelleen heikentää sosioekonomista asemaa. Nuoren kuntoutusrahan tulisi katkaista tämä kierre, koska se vaikuttaa samaan aikaan sosioekonomiseen asemaan sekä työllistymisen todennäköisyyteen.

Tarkastelen nuorten yksilöhaastatteluja aineistona käyttäen, miten taloudellisen osallisuuden lisääntyminen toteutuu käytännössä ja miksi niin moni nuoren kuntoutusrahaa saaneista ei työllisty. Kysyn muun muassa, onko kuntoutusraha tulonsiirtona tarpeeksi suuri, onko ammatillinen kuntoutus palveluna riittävän laadukasta, ja kannustaako kuntoutusrahan ehdollisuus nuoria. Esitän, että parhaimmillaan nuoren kuntoutusraha lisää nuorten toimintakykyisyyksiä (capabilities) ja tukee siten kuntoutumista. Raha vähentää stressiä sekä mahdollistaa normaalien kulutus päätösten tekemisen ja joskus myös tulevaisuuden uskoa luovan säästämisen. Ammatillinen kuntoutus tarjoaa mahdollisuuden omien taitojen löytämiseen ja näyttämiseen sekä oman panoksen antamiseen tulevaisuudessa. Selvitän lopuksi, miten kuntoutusrahaa voisi kehittää niin, että se edistäisi taloudellista osallisuutta tehokkaammin.

9.6. Pakolaistaustaiset nuoret omien työelämäpolkujensa asiantuntijoina ja vahvistajina

Nina Tokola, Itä-Suomen yliopisto, Tiina Rättilä, Päivi Honkatukia, Fath E., Mubeen & Irmeli Mustalahti

Pakolaistaustaisten nuorten kotoutuminen ja työllistyminen ovat päivänpolttavia kysymyksiä. Suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen keskeisimpänä keinona pidetään osallisuutta työmarkkinakansalaisuuteen (esim. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019). Etenkin pakolaistaustaisille nuorille työmarkkinakansalaisuuden korostus on ongelma, koska heidän rakenteellisesti määrittäneet mahdollisuutensa työllistyä ovat kantaväestöä ja muita maahanmuuttajia heikommat. Tarkastelemme tutkimuksessamme muslimitaustaisten nuorten ajatuksia ja kokemuksia työstä suomalaisen yhteiskuntaan kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen näkökulmasta.

Kansalaisuutta voidaan lähestyä yksilön ja yhteisön välistä suhdetta määrittävänä institutionaalisenä ja oikeudellisena kategoriana, mutta myös sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, jossa on kyse kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen tunteesta ja kuulumisesta, sekä niistä traditioista ja käytännöistä, jotka kuulumista ja hyväksymistä tuottavat. Aineisto perustuu osallistuvaan havainnointiin sekä haastatteluihin ja aineiston hankinnassa on hyödynnetty kanssatutkijuuden muotoja. Kanssatutkijuudessa tutkimuksen kohteena olevat ihmiset ja ryhmät osallistuvat itse tutkimuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen, ja heitä ajatellaan tutkimusprosessissa oman elämänsä asiantuntijoita ja kyvykkäinä toimijoina. Tutkimuksemme mukaan nuorten työelämään siirtymisestä vaikeuttavat niin rakenteellisen syrjinnän prosessit kuin populismista voimansa saava arkipäivän rasismi. Tarinat pakolaistaustaisten nuorten työelämäpolkuihin liittyvät luottamuksen etnistämiseen, kielitaidon vaikutukseen itsetuntoon, epäreiluun vastuuttamiseen, päähuviin rodullistamisen välineenä ja mentoroinnin välttämättömyyteen kotoutumisessa. Katsomme perustelluksi tarkastella kriittisesti tapaa, jolla suomalaisuuden identiteettiä ja siihen kuulumista tuotetaan voimakkaasti normittaen työmarkkinakansalaisuuden varaan. Tähän liittyy tulevaisuuden sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa ja työmarkkinoiden nopeita muutoksia ajatellen ongelmia.

9.7. Työpajatoiminnan vaikuttavuus

Teemu Vauhkonen, Nuorisotutkimuksen osaamiskeskus

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuutta neljän tekijän kautta (1) millaisilla taustoilla nuoret valikoituvat työpajoille, (2) mitä kautta nuoret tulevat työpajoille, (3) millaista tukea he saavat ja (4) mihin he siirtyvät työpajajakson päätyttyä. Tarkastelen sitä miten muut tekijät, kuten työntekijöiden ja asuinpaikan ominaisuudet ovat yhteydessä näiden neljän tekijän vaihteluun. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan työpajatoiminnan kustannuksia suhteessa niiden tuottamaan hyötyyn osana muuta palvelujärjestelmää.

Tutkimusaineistona käytetään valtakunnallisen työpajayhdistyksen (TPY) ja aluehallintoviraston vuonna 2017 toteuttaman valtakunnallista työpajakyselyä (N = 25 111). Tutkimusmenetelminä käytetään lineaarista todennäköisyysmallinnusta sekä kuvailevia menetelmiä.

9.8. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten sosiaalinen osallisuus

Vesa Välimäki, Nuorisotutkimusseura, Sanna Aaltonen, Nuorisotutkimusseura & Antti Kivijärvi, Nuorisotutkimusseura

Nuorten aikuisten osallisuutta jäsennetään usein työn ja koulutuksen kautta. Tässä esitelmässä osallisuutta käsitellään sen sijaan kuulumisena sosiaalisiin yhteisöihin. Näkökulma on tärkeä, sillä nuorten aikuisten hyvinvointi on läheisesti sidoksissa sosiaalisiin suhteisiin. Esitelmän ytimessä on kysymys siitä, miten sosiaaliset suhteet jäsenyvät työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten arjessa. Esitelämä perustuu tekeillä olevaan artikkeliin (Välimäki, Aaltonen & Kivijärvi 2018) työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten yksinäisyydestä.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat yksinäisyyttä keskimääräistä enemmän (Kivijärvi ym. 2018; Gretschel & Myllyniemi 2017). Myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreessa tutkimusraportissa todetaan, kuinka yksinäisyyttä koetaan keskimääräisesti selvästi enemmän työelämän ulkopuolella (Leemann ym. 2018). Tässä esityksessä hahmotetaan tekijöitä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten yksinäisyyden taustalla.

Esityksessä hyödynnetään Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen - PROMEQ (2016–2019) tutkimuskonsortion osahankkeen kyselylomakeaineistoa ja laadullista aineistoa. Esityksessä käytettävä kyselylomakeaineisto koostuu työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilta nuorilta kerätystä alku- (n=147) ja seuranta-aineistosta (n=107). Kyselyaineistoa syvennetään esityksessä laadullisella analyysillä verkkoryhmästä, jossa työn ja koulutuksen ulkopuolella elävät nuoret ovat keskustelleet kokemuksistaan sosiaalisiin suhteisiin ja yksinäisyyteen liittyen. Alustavien analyysien perusteella esityksessä pohditaan, mitä erityistä työn ja koulutuksen marginaalissa eläminen tarkoittaa nuoren aikuisen sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta.

9.9. Työpajasta oppimisen kentäksi, ristiriitoja ja kehityksen ituja

Sirpa Ylimaula, Oulun yliopisto

OECD:n (2016) raportissa painotettiin korkeatasoisen vaihtoehtoisen opetuksen tarvetta ja harjoittelumahdollisuuksia koulunsa varhain lopettaneille. Syrjäytymisen torjuminen ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen ovat tavoitteita Eurooppa 2020 - kasvustrategiassa sekä Komission aktiivisen osallisuuden suosituksessa. Julkaisuissa mainitaan epävirallisen, monimuotoisen ja monipolkuisen oppimisen ja opiskelun mahdollistaminen.

Tutkimuksessani tarkastelen toimintakonseptin kehittämistä pohjoissuomalaisessa työpajassa ja siihen liittyviä monialaisen yhteistyön haasteita, käytännössä opinnollistamisen (työn tarkastelu opintosuunnitelmien kautta) käyttöön ottamiseen liittyviä ristiriitoja ja uuden kehityksen ituja. Lähestymistapani taustalla on kulttuurihistoriallinen toiminnanteoria ja Yrjö Engeströmin edelleen kehittämä kehittävä työntutkimus. Nuorten työpajatoimintaa järjestetään kunnallisena tai yksityisenä palveluna lähes kaikissa Suomen kunnissa. Työpaja on joustava valmennus-, toiminta-, työ ja oppimisympäristö. Työpajatoiminta liittyy koulutus-, nuoriso-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaan. Komonen (2008) näkee, että työpajoista on alettu puhua avoimina oppimisympäristöinä, joilla on selkeä paikka osana nuorille tarjottuja ohjaus- ja koulutuspalveluja.

Työpajalla tapahtuvat opinnot ovat vaihtoehto koulupudokkaille, erityistä tukea tarvitseville, tai jos ammatinvalinta on epäselvää. Harjoittelun ja koulutuksen yhdistäminen mahdollistaa kaiken pajoilla opitun hyödyntämisen. Tutkimuksessani olen haastatellut 26 säätiön työn tekijää ja yhteistyöverkoston jäsentä. Analysoin yhden työpajan toiminnan muutoksia ekspanstiivisen oppimisen syklimallin ja siihen liittyvän ristiriitojen käsitteen kautta.

Organisaation sisäisinä ristiriitoina näyttäytyi muun muassa vaikeus nähdä työpajaympäristö oppimisen ympäristönä, asiakkaiden haaste nähdä uusi toimintatapa mielekkäänä ja naapuri organisaation hämmennys oikeista toimintatavoista. Uuden toiminnan uusina ituinä tuli toive kirjatuista toimintamallista ja toisaalta satsaus asiakkaan ja työyhteisön sekä koulun välillä sukuloivaan asiaan perehtyneeseen henkilöön, jolla on kaikki ohjat käsissä. Ammatillisen koulutuksen reformi työ lisää opiskelijoita työelämään. Tutkimustulokset tuovat esimerkkejä mahdollisista seurauksista.

9.10. Hyvinvointikansalaisuus ja nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen

Susanna Ågren, Tampereen yliopisto

Olen aloittanut tänä syksynä tohtoriopintoni Tampereen yliopistossa. Esitelmäni tarkoitus on kuulla kommentteja väitöstyöni tutkimussuunnitelmaan. Väitöstyöni etsii tapoja vahvistaa nuorten yhteiskunnallista kuulumista ja haastaa ajatuksen NEET-nuorista (Not in Education, Employment or Training) pelkästään syrjäytymisvaarassa olevana riskiryhmänä. Keskustelu NEET-nuorista osoittaa, miten yhteiskunnassamme korostuu työelämään kiinnittymisen tärkeys. Pitkittynyt työttömyys tai lyhyeksi jäänyt koulutusura vaikuttavat nuoren mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaan ja työelämän ulkopuolelle jäävien nuorten pelätään rasittavan yhteiskuntaa. Pelko heijastuu nuoriin paineena, joka ilmenee nuorten ahdistuksena ja kuulumattomuuden tunteena.

Tutkimukseni pohjaa ajatukseen, että paineita voidaan vähentää työmarkkinakansalaisuuden velvoitteita keventämällä. Nuorilla pitää olla mahdollisuuksia hakea paikkaansa, eikä työelämään kiinnittymisen pidä olla itseisarvo. Vaihtoehtoisten polkujen tunnistaminen vahvistaa nuorten yhteiskunnallista kuulumista. Uusien toimintamahdollisuuksien luominen on tärkeää myös kestäväen yhteiskunnan rakentamisen näkökulmasta. Tutkimukseni keskiössä on pohtia, voitaisiinko nuorten kokemia kuulumattomuuden tunteita vähentää tunnustamalla työmarkkinakansalaisuuden rinnalle myös muita hyväksytyjä tapoja olla kansalainen. Väitöstyön taustalla on ajatus hyvinvointikansalaisuudesta, jonka pohjaan Martha C. Nussbaumin ja Amartya Senin kyvykkyyssähestymistapaan (Capability Approach). Hyvinvointikansalaisuuden lähtökohtana on yksilön mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa eikä ainut päämäärä ole työelämään kiinnittyminen.

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat ammattiin valmistumassa olevat nuoret. Vastaan tutkimuskysymyksiin järjestämällä toiminnallisia menetelmiä hyödyntäviä työpajoja ammattiin opiskeleville nuorille. Sovellan työpajoissa eläytymismenetelmää. Lisäksi työssä on pitkittäistutkimuksellinen ulottuvuus, jossa työpajoihin osallistuneita nuoria haastatellaan vuoden kuluttua pajasta. Väitöstyön tavoitteena on tuoda esille nuorten näkemyksiä siitä, millaisena he näkevät mahdollisuudet kansalaisuuden toteuttamiselle tulevaisuuden yhteiskunnassa sekä kehittää heidän ajatustensa perusteella hyvinvointikansalaisuuden ajatusta.

10. Paikallisen sosiaalipolitiikan työryhmä

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30 ja 16.45 - 18.00, Linna 5016

Pe 26.10.2018 klo 09.30 - 11.00

Torstai

10.1. Asiakkaiden osallisuus paikallisesti toteutuvana käytäntönä

Sanna Blomgren, THL

Asiakaskeskeisyydestä, asiakaslähtöisyydestä ja asiakkaiden osallisuudesta on puhuttu julkisella sektorilla viime vuosina aikaisempaa enemmän. Keskustelu liittyy viime vuosina myös julkisella sektorilla vahvistuneeseen näkemykseen asiakkaiden mielipiteiden ja näkemysten tuntemisen tärkeydestä. Taustalla on myös yleisempi osallisuudesta käytävä keskustelu. Julkisella sektorilla puhe palvelujen käyttäjistä on muuttunut, kun palvelujen kohteet ja käyttäjät, potilaat ja asiakkaat nähdään entistä enemmän kuluttajina, joilla on oikeus valita ja saada tarpeensa mukaisia palveluja. Yhtenä viimeisimmistä ryhmistä asiakkaiden osallisuutta koskevaan keskusteluun on sisällytetty myös kehitysvammaiset ihmiset. Heidät on vielä viime vuosiin saakka nähty pitkälti hoidon ja huolenpidon kohteina, joiden palvelut on paras määritellä ja valita pelkästään ammattilaisvoimin.

Strategisella tasolla kunnissa ja maakunnissa asiakasosallisuutta pidetään tärkeänä kehittämisen kohteena ja valtakunnallisella ohjelmalla on pyritty edistämään asiakasosallisuusajattelun rantautumista maakuntiin. Asiakkaiden osallisuus toteutuu kuitenkin lopulta paikallisten käytäntöjen kautta. Asiakkaiden osallisuutta voidaan toteuttaa paikallisesti pysyvien toimintamuotojen kuten asiakasraatien avulla, mutta ennen kaikkea palvelujen käyttäjien osallisuus toteutuu tai kariutuu arkisissa palvelutapahtumissa. Esityksessä tarkastellaan kuudessa maakunnassa kerätyn haastatteluaineiston perusteella, miten sosiaali- ja terveyssektorilla toimivat ammattilaiset, sekä työntekijät että johtajat, puhuvat asiakkaiden osallisuudesta. Lisäksi aineistona hyödynnetään samojen alueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkailta kerättyä haastatteluaineistoa. Aineistojen pohjalta pohditaan, minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita asiakkaiden osallisuuden lisäämiseen liittyy. Esiin tuodaan myös joitain käytännön esimerkkejä, miten heikossa asemassa olevien ryhmien osallisuutta on pyritty vahvistamaan palvelujen avulla.

10.2. OSALLISUUDEN TILAT PAIKALLISEN SOSIAALIPOLITIIKAN TOTEUTUKSEN PAIKKOINA

Ari Nieminen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Yksi sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tehtävistä on tukea ihmisten hyvinvointia ja sosiaalista toimintakykyä, edistää osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Tällainen tuki voi kohdistua mahdollisten ongelmien ennaltaehkäisyyn tai jo syntyneiden pulmien ratkaisemiseen tai lieventämiseen. Koska ihmiset elävät elämäänsä paikallisissa sosioekonomisissa ympäristöissä tällaista toimintaa on myös mielekästä toteuttaa

paikallisissa sosiaalisissa yhteyksissä, siten että se ottaa huomioon paikallisten olosuhteiden erityispiirteet.

Tässä esityksessä luodaan ensinnäkin käsitteellistä pohjaa sille, miten paikallista sosiaalista tukea ja korjaava työtä voitaisiin ymmärtää ja käsitteellistä. Toiseksi esitys kertoo yhden konkreettisen esimerkin kautta siitä, miten paikallisiin oloihin sovelletut sosiaalisen tukemisen tavat voivat edistää yleisten sosiaalipoliittisten tavoitteiden saavuttamista. Kolmanneksi esitys listaa niitä dynaamisia tekijöitä, joita kannattaa ottaa huomioon, kun kehitetään paikallisia sosiaalisesti esteettömiä osallisuuden tiloja.

10.3. TYP-TOIMINNAN JOHTAMINEN HALLINNONALOJEN RAJAPINNOILLA

Anne Määttä DIAK & Jaakko Harkko, Helsingin yliopisto, Kuntoutussäätiö

Johdanto:

Monialaisilla palveluilla pyritään vastaamaan yksilöiden palvelutarpeisiin, joihin palveluorganisaatioilla ei ole yksin kykyä vastata. Työllistymistä edistävällä monialaisella yhteispalvelulla (TYP) pyritään edistämään asiakkaiden työllistymistä tarjoamalla asiakkaille heidän palvelutarpeen mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. Palveluiden toteuttamisen ylittäessä sektorihallinnon rajoja monialaisissa palveluissa johtamisrakenne ja johtajan käyttämät johtamisstrategiat poikkeavat tavanomaisesta sektorikohtaisesta johtamisesta. Tässä tutkimuksessa kuvataan TYP-johtajan roolia ja johtamisen mahdollisuuksia eri hallinnonaloille paikantuvien työntekijöiden työpanosten johtamisessa sekä TYP-verkoston ja sen rajapintakumppanien välisten yhteyksien rakentajana.

Menetelmät:

Tutkimuksen aineistonkeruu oli kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa kaikille 33:lle TYP-johtajalle lähetettiin Webropol-kysely, johon vastasi 28 johtajaa. Toisessa vaiheessa kuutta johtajaa haastateltiin teemahaastatteluihin. Kolmannessa vaiheessa toteutettiin kahden TYP-johtoryhmän fokusryhmähaastattelu. Tutkimuksen analyysimenetelminä käytettiin tilastollisten tunnuslukujen vertailua sekä teorialähtöistä ja teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tulokset:

TYP-verkoston johtamista määrittävät monitasoiset rakenteet, jotka sekä tukevat että hankaloittavat tavoitteiden saavuttamista. Virallista rakennetta edustava johtoryhmä ja valtakunnallinen ohjausryhmä kokoavat hallinnonalat ylittävän päätösvaltaisen verkoston yhteen. Mahdollisuuksista huolimatta kumpikaan näistä rakenteista ei täysimääräisesti tukenut operatiivista johtamista, jolloin johtajat hakivat tukea verkoston työntekijöiden esimiehiltä. TYP-johtamisjärjestelmä ei muodosta horisontaalis-vertikaalista yhteistyörakennetta, jossa toimivaltainen johto aktiivisesti kantaa yhdessä vastuuta yhteisten resurssien kohdentamisesta ja toiminnan tavoitteellisuudesta. Johtaminen toteutui usein hallinnonalakohtaisten neuvotteluiden ja ”suostuttelujohtamisen” kautta. Yhdessä alueellisten erojen kanssa tämä johti siihen, että johtajien rakentamat yhteistyöverkostot ja käytänteet eri toimijoiden osaamisresurssien hyödyntämisessä olivat hyvin paikallisia.

Johtopäätökset:

Meneillään olevissa maakunta-, sote-, valinnanvapaus- sekä kasvupalvelujen uudistuksissa palvelujen yhteensovittaminen on avainhaaste. Tutkimuksessa havaittiin, että johtaminen ja johtamista tukeva rakenne ovat keskeisiä monialaisen yhteispalvelun kohdentumisen, toteutuksen ja tuloksellisuuden kannalta.

10.4. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu paikallisena uudistuksena Peppi Saikku, THL, Marketta Rajavaara, Ullamaija Seppälä & Maria Valaste

Vaikeasti työllistyvien työllistyminen edellyttää monialaista yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä. Paikallis-alueellisella tasolla toimineiden työvoiman palvelukeskusten toiminta lakisääteistettiin työllistymistä edistäväksi monialaiseksi yhteispalveluksi vuonna 2015. Lain tavoitteena oli yhdenmukaistaa ja varmistaa monialaisten palvelujen saatavuus koko maassa. Uudellamaalla uudistus tarkoitti uusien TYP-verkostojen kokoamista pääkaupunkiseudun ulkopuolisella alueella. Sen sijaan pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien verkostot pysyivät ennallaan.

Tutkimuksessa tarkastelemme monialaisen yhteispalvelun uudistusta Uudellamaalla. Hahmotamme uudistusta kysymyksenä vastuullisuuden muutoksista siirtymässä työvoiman palvelukeskustoiminnasta monialaiseen yhteispalveluun, sekä kysymyksenä alueellisesti erityyppisten TYP-verkostojen asiakaskunnasta ja monialaisten palvelujen koetusta toimivuudesta. Vastuullisuutta jäsenämme poliittisena, lakiin perustuvana, hallinnollisena, ammatillisena ja yhteiskunnallisena vastuullisuutena.

Tutkimusaineisto muodostuu Uudenmaan TYP-johtajien haastatteluista, työntekijöille suunnatusta kyselystä, TYP-toimintaa koskevasta tilastotiedosta sekä poliittis-hallinnollisista asiakirjoista.

Tulosten mukaan TYP-toiminta on muovautunut yhden luukun palvelusta verkostomaisempaan suuntaan. Muutos monialaiseen yhteispalveluun hahmottuu vastuullisuuksien näkökulmasta kuntien vastuun kasvamisena, ammatillisen vastuullisuuden hajautumisena sekä asiakkaiden velvollisuuksien lisääntymisenä. Pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan TYP-verkostojen välillä on tunnistettavissa asiakaskuntaan ja monialaisten palvelujen koettuun toimivuuteen liittyviä eroja.

Lainsäädännöllä on luotu valtakunnallisesti yhtenäiset kehykset TYP-toiminnalle. Lyhyellä aikavälillä on kuitenkin vaikea arvioida, onko lainsäädäntö vähentänyt vai lisännyt alueellisia eroja. Erot ovat osin suuria yhdenkin maakunnan sisällä. Tämä kuvaa tulevia haasteita alueellisesti yhtenäisten työllisyyttä edistävien palveluiden rakentamisessa sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja kasvupalvelujen risteyskohdassa sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntahallinnon uudistuksissa.

10.5. Tulosperusteisen rahoitussopimuksen (SIB) asiantuntijakeskustelu Suomessa ja ulkomailla

Pekka Pennanen, Helsingin yliopisto

Esityksessä vertailen tulosperusteisesta rahoitussopimuksesta (Social Impact Bond, SIB) käytävää kansainvälistä ja suomalaista keskustelua. Tulosperusteinen rahoitussopimus (SIB) on eräs vaikuttavuusinvestoimisen (Impact Investing) instrumentti.

Vaikuttavuusinvestoimisessa ihmisten hyvinvointia tavoitellaan yksityisen rahoituksen turvin ja yksityisellä rahoitusriskillä. Projekteissa eri sektorit tekevät laajaa yhteistyötä. Mallissa yksityinen sektori on suuressa roolissa, mutta julkisella sektorilla on vastuunsa palvelun tilaajana. Kolmas sektori voi tuottaa esimerkiksi projekteissa vaadittavia palveluita. Projektit voivat olla kuntakohtaisia tai linkittyä esimerkiksi tietyn viraston työhyvinvointiin. Vaikuttavuusinvestoimisen suosio on kasvanut etenkin Yhdysvalloissa ja Englannissa. Esitys perustuu väitöskirjani ensimmäiseen artikkeliin, jonka aineisto koostuu asiantuntijahaastatteluista. Tarkastelen esityksessä sitä, kuinka tulosperusteisen rahoitussopimuksen soveltamista perustellaan ja mitä ongelmia mallissa nähdään. Esittelen kansainvälisen ja suomalaisen keskustelun eroja tulosperusteisen rahoitussopimuksen soveltamisen perusteista ja mallin ongelmista. Lisäksi pureudun siihen, millaisia riskejä tulosperusteisessa rahoitussopimuksessa nähdään niin Suomessa kuin ulkomailla. Esityksessä käyn läpi myös, kuinka tulosperusteinen rahoitussopimus nivoutuu yhteen markkinoitumiskehityksen kanssa. Tulosperusteinen rahoitussopimus on uusi avaus sosiaalipolitiikan toteutuksessa, ja jokainen maa soveltaa sitä omista lähtökohdistaan ja sosiaalipoliittisista tarpeistaan käsin. Viime vuosina tulosperusteista rahoitussopimusta on alettu soveltaa myös Suomessa, joten mallin tutkiminen on tärkeää ja ajankohtaista. Esitykseni avaa tulosperusteisesta rahoitussopimuksesta käytävää keskustelua ja tuo esiin malliin liittyvän keskustelun lähtökohdat ja taustaoletukset. Esityksen pohjana olevan artikkelin tutkimustulosten perusteella esittelen myös uuden suomenkielisen nimiehdotuksen tulosperusteiselle rahoitussopimukselle.

Perjantai

10.6. Yhteiskunnallinen yrittäjyys ja SOTE

Ari Tarkiainen, Karelia-amk

Yhteiskunnallinen yrittäjyys on Suomessa yhä edelleen sangen tuntematon käsite. 2010-luvulla Työ- ja elinkeinoministeriö yritti nostaa keskustelua aiheesta ja julkaisi aiheesta muutaman raportin. Loppupäätelmä oli, että Suomeen ei tarvita erillistä lakia yhteiskunnallisista yrityksistä, koska olemassa olevat lainsäädäntö pitää sisällään yhteiskunnallisen yrittäjyyden mahdollisuuden. Elinkeinolaki ja verolainsäädäntö yleishyödyllisistä yrityksistä, säätiöistä ja yhdistyksistä mahdollistaa tavallaan toiminnan.

Sen sijaan päätettiin ottaa eurooppalaisen mallin mukaan käyttöön yhteiskunnallisen yrityksen brändi, jonka ylläpitäjäksi Suomalaisen työn liitto ilmoittautui. Paradoksi kuitenkin on, että brändin alla on tällä hetkellä hieman yli sata yritystä, kun useiden selvitysten mukaan yhteiskunnallisia yrityksiä on tuhansia, jopa 20 000. Tähän paradoksiin on monta syytä. Yksi on kynnyksäraha ja toinen on se, että useat yritykset eivät koe saavansa juurikaan hyötyjä siitä, että ovat brändin alla. Kolmas syy on se, että iso osa yrityksistä ei tunnista olevansa yhteiskunnallinen yritys ja neljäs syy se, että osa ei halua leimautua sellaiseksi.

Jos asiaa katsotaan laajemmalti, on hyvä erottaa toisistaan eurooppalaiset käytännöt ja amerikkalaiset käytännöt. Euroopan tasolla ei ole yhteistä määritelmää yhteiskunnalliselle yritykselle, vaan jokaisella maalla on tavallaan oma kansallinen tulkinta asiassa. Laaja yhteiskunnallista yrittäjyyttä kartoittava Euroopan komission selvitys (2015) on tässä suhteessa aarreaitta. Selvityksestä käy ilmi, että yhteiskunnallinen yrittäjyys on vahvasti sidoksissa kunkin maan kulttuuriin ja taloushistoriaan. Myös kunkin maan lainsäädäntö kohtelee ja erottelee hyvin eri tavoin

yhteiskunnallista yrittäjyyttä. Tämä artikkeli pohtii Suomen tilannetta ja peilaa sitä eurooppalaisiin malleihin.

Esityksen keskeinen idea on tarkastella hallinnonuudistustatilannetta Suomessa ja pohtia yhteiskunnallisen yrittäjyyden vaihtoehtoa. Menossa oleva SOTE-uudistus, maakuntauudistus ja uusi kuntien rooli luovat pohjan ja edellytykset uudenlaiselle yrittäjyydelle ja erityisesti yhteiskunnalliselle yrittäjyydelle. Olisiko yhteiskunnallinen yrittäjyys aidosti vaihtoehto palvelujen säilyttämiseksi erityisesti maaseudulla.

10.7. Järjestöjen uudet vaikuttamistoimielimet sotemaku-uudistuksessa — uutta osallisuutta vai poliittisen asialistan kaventamista?

Miika Kataja, Yhteisöjen Yhdistys (Järjestö 2.0), Jyväskylän yliopisto

Viimeisimmän vuoden aikana on sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä valmisteltu eri maakunnissa kilvan lakisääteisiin osallisuus- ja vaikuttamistoimielimiin, eli vanhus- ja vammaisneuvostoon, sekä nuorisovaltuustoon, vertautuvia järjestöjen neuvottelukuntaratkaisuja. Maakuntien yhteistyövelvoitteen ruokkimana vertailukohtaa on haettu mm. Pohjois-Karjalan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan järjestöneuvottelukunnista, joilla on jo pidempää historiaa järjestöjen ja maakuntaliittojen välisinä vaikuttamis- ja yhteiskehittämistoimieliminä.

Kehityskaari jättää kuitenkin avoimeksi monia polttavia kysymyksiä. Erityisesti siksi, että uusien toimielinten valmistelu on monessa maakunnassa viranomaisvalmistelun johtamaa, tai vähintään niiden tiukasti ohjaamaa. Tämä antaakin aiheita pohtia kysymystä, että piileekö tässä uudenlaista juhlapuhetaantumaa, jossa toimintaedellytyksien rapautumisen sijasta kaventuu järjestöjen pelivara poliittisina toimijoina suhteessa uusiin maakuntiin, samalla kun porkkanana luvataan uusia osallisuuden mahdollisuuksia maakuntakonsernin sisäisissä päätöksentekoprosesseissa?

Kiperimmin tämä kysymys kohdistuu ehkä siihen, että kääntyvätkö kiireessä valmistellut osallisuustoimenpiteet uudenlaista vastuunkantoa järjestöille tyrkyttäväiksi tehtäväkokonaisuuksiksi, jotka maakunta- ja järjestöstrategioihin kirjattuina supistavat ja depolitisoivat järjestöjen pelivaran “yhdessä sovitussa” policy-linjassa liikehdinnäksi? Onko järjestöautonomian mahdollinen heikentyminen ja julkisten toimijoiden tehtävien ottaminen omalle vastuulle kuitenkin hinta, jonka esimerkiksi sote-järjestöt olisivat valmiita maksamaan uudistuksen negatiivisista vaikutuksista selvitäkseen?

Esityksessä pohdin näitä näkökulmia empiirisen esimerkin kautta, Etelä-Pohjanmaan uudistusvalmistelun näkövinkkelistä. Esitys rakentuu maakunnallisen (ja osin valtakunnallisen) valmistelun yhteydessä havainnoiduista jännitteistä eri toimijoiden ja toimijatasojen odotusten ja tavoitteiden välillä. Suhteutan näitä huomioita lisäksi myös laajempaan keskusteluun järjestöjen toimijaroolin muuttumisesta sotemaku-uudistuksessa.

10.8. TULEVAISUUDENKUVIA HYVINVOINTIVALTIOSTA

Marja Katisko, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Epävirallinen siirtolaisuus eli oikeudettomassa asemassa eläminen on yksi globaali ajankuva. Globaalit ilmiöt kuten siirtolaisuuden ja pakolaisuuden voimakas kasvu, saattavat tuntua isoilta ja kompleksisilta, jotta niihin vaikuttaminen olisi yksittäisen työntekijän, työyhteisön, yhteisön tai edes alueellisen tai kansallisen tason toimin mahdollistava. (Kaartinen ym. 2018). Useissa globaalia sosiaalityötä käsittelevissä tutkimuksissa kuitenkin juuri paikallinen vaikuttaminen nähdään globaalisti kestävä ja oikeudenmukaisen työn ytimessä (Hirvilampi ym. 2016; Ranta-Tyrkkö 2016; Matthies & Närhi 2014; Jönsson 2014; Dominelli 2012).

Sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet yhteiskunnassa liitetään kansalaisuuteen tai pysyvään oleskelulupaan maassa. Ne ihmiset joilla ei ole kansalaisuutta tai pysyvää oleskelulupaa jäävät oikeuksien ulkopuolelle. Paperittomuus eli elämä oikeudettomassa asemassa on ajankohtainen aihe sekä globaalina ihmisoikeuskysymyksenä että paikallisena ilmiönä.

Tarkastelen julkisen hyvinvointipalvelujärjestelmän (mukaan lukien kunnallinen sosiaali- ja terveystoimi, koulutoimi sekä seurakunnissa tehtävä työ) kohtaamia haasteita joita paperittomien eli oikeudettomassa asemassa olevien ihmisten ja perheiden lukumäärän kasvaminen merkitsee.

Lähestyn hyvinvointialojen palvelujärjestelmää tulevaisuudentutkimuksen menetelmin. Tavoitteenani on hahmottaa yhteiskunnallisesta ja globaalista kehityksestä johtuvia tulevaisuudenkuvia, joiden myötä esimerkiksi viranomaisten, järjestöjen ja seurakuntien työtä on mahdollista tarkastella toisin.

11. Perhe 2030

To 25.10.2018 klo 15.00 - 17.00, Päätalo A21

15.00-15.30

11.1. Subjective Wellbeing of Single Mothers in Europe. A Multilevel Analysis of 15 countries

Heikki Ervasti, Turun yliopisto, Takis Venetoklis & Mia Hakovirta

Single mothers have been identified as an especially vulnerable group in earlier welfare state literature, and studies on single mothers' and their children's objective living conditions and economic conditions support this idea. However, much less is known about the subjective wellbeing (SWB) of single mothers. This may be considered an important shortcoming since earlier studies have shown that economic indicators do not always correspond to SWB. So far only very few studies have focused on SWB of single mothers in Europe, and to our knowledge no prior comparative international studies exist. To fill this research gap we analyse data from the European Social Survey data from 15 countries between 2002 and 2016 with multilevel regression methods. The results show that there are notable country level differences in single mothers' SWB between

European nations. The results show that single mothers in the Nordic countries have the highest SWB scores, and are followed by Central and Southern European single mothers. Eastern and Southern European mothers have the lowest levels of SWB. On macro level female labour force participation and income redistribution correlate positively with SWB. On the individual level we find that the gap in SWB between single mothers and other women is connected to economic resources and living conditions but also to the lack of partnership, less sociability and health. To conclude, we discuss the possible indications of our analysis for family policies.

15.30 - 16.00

11.2. Should I stay or should I go? Vertaileva tutkimus nuorten aikuisten muutosta pois lapsuudenkodista

Henna Isoniemi, Turun yliopisto, Milla Salin, Turun yliopisto & Jarkko Rasinkangas, Turun yliopisto

Perinteisesti tarkasteltuna aikuistumiseen liitettäviä siirtymiä ovat muutto pois lapsuudenkodista, siirtyminen opinnoista työelämään, parisuhteen solmiminen ja lapsen hankkiminen. Nuorten elämäntie on kuitenkin poikennut viime vuosina aikuistumisen perinteisestä mallista. Enää erilliset siirtymät eivät välttämättä tapahdu tietyn ikäisinä, tietyssä odotetussa, normien mukaisessa järjestyksessä, vaan aiempaan verrattuna myöhempään tai ne jäävät kokonaan toteutumatta. Siirtymä aikuisuuteen on nykyään monelle eurooppalaiselle nuorelle asteittain etenevä, yksilöllinen prosessi.

Keskitymme tässä artikkelissa yhteen siirtymään, lapsuudenkodista poismuuttoon. Sen on sanottu olevan yksi keskeisimmistä ja tärkeimmistä askelista kohti itsenäistä elämää. Vertaamme artikkelissa nuorten aikuisten kotoamuuttamisen ajankohtaa 20 Euroopan maassa. Keskitymme analyysissämme niihin nuoriin aikuisiin, joiden kotoa poismuutto ajoittuu 30 ikävuoden jälkeen. Nuorten aikuisten muuttoa pois lapsuudenkodista on tutkittu paljon, mutta tutkimusaukkoja esiintyy erityisesti vertailevan ja ilmiötä selittävän tutkimusperinteen osalta. Tässä artikkelissa vastataan tähän tutkimustarpeeseen. Aineistona käytämme EU-SILC-aineistoa vuodelta 2012 ja menetelminä kuvailevia menetelmiä sekä logistista monitasoregressioanalyysiä.

Alustavat tulokset osoittavat, että nuoren aikuisen lapsuudenkodista poismuuttamisen mahdollisuuksia ohjaavat yksilötasolla sukupuoli, koulutus, työmarkkina-asema ja parisuhde. Maatasolla kotoa poismuuttoon ovat yhteydessä esimerkiksi institutionaaliset järjestelmät ja hyvinvointivaltio, työ- ja asuntomarkkinat sekä kulttuuriset perinteet. Tulokset myös osoittavat, että Eurooppa on edelleen hyvin heterogeeninen, eivätkä kansalliset erot ole kadonneet globalisaation myötä.

16.00 - 16.30

11.3. Äitien (kielletyt) tunteet, moraalit ja medikalisaatio: Case Sini Ariell

Armi Mustosmäki, Jyväskylän yliopisto

Suomalainen Australiassa asuva some-julkaisija ja pin up -malli Sini Ariell kohahdutti kirjoittamalla blogiinsa joulukuussa 2017 koreilemattomasti elämästään vauvan kanssa. "Kaikki sanoo "se muuttuu pian paremmaksi (..) No vittu toivon mukaan sillä tää on ihan perseestä. (..) Parasta toki kaikessa on se, että et missään nimessä saa sanoa, että vihaat tätä touhua. Että kyllä, vauva-arki on täysin perseestä. (..) ..joskus tekisi mieli vain ottaa ja lähteä." Ariellin suorasanaisuus nosti hänet hetkeksi median huomion kohteeksi.

Moni kuitenkin tuomitsi jyrkästi ja Ariellin epäiltiin mm. kärsivän synnytyksenjälkeisestä masennuksesta. Blogipostauksen jälkeisessä mediakeskustelussa huomioni kiinnittyikin erityisesti moniin erilaisiin lääketieteellisiin diagnooseihin, joita keskustelussa tuotiin esille. Tutkin mediakeskustelua ja Ariellin mediaesiintymisiä (kuten TV-haastatteluja) aineistona käyttäen (tunteiden) medikalisaation näkökulmasta: olen siis kiinnostunut miten äitien väsymyksestä, uupumuksesta tai kielteisistä tunteista puhutaan ja miten keskustelussa äitien tunteita ja uupumusta otetaan haltuun käyttäen moraalisia ja lääketieteellisiä diskursseja. Millaisia tulevaisuuksia näiden diskurssien kautta avautuu perheelle ja äitiydelle vuonna 2030?

16.30 - 17.00

11.4. Suomalaisen ja virolaisen opiskelijoiden visiot perheen lähitulevaisuudesta Ritva Nätkin, Tampereen yliopisto

Tarkastelen esityksessäni Tampereen yliopistossa, Tampereen teknillisessä yliopistossa, Tallinnan yliopistossa ja Tallinnan teknillisessä yliopistossa kerättyjä eri alojen opiskelijoiden visioita perheestä, suvusta ja sukupolvien välisistä suhteista lähitulevaisuudessa. Kirjoitukset on kerätty ns. eläytymismenetelmällä. Opiskelijat jatkoivat luentotilanteessa, ilman etukäteisinformaatiota, kahta erilaista alkukertomusta, jompaa kumpaa, tuottaen omaa tulevaisuuden visiotaan vapaasti kertoen, noin 1-2 konekirjoitusliuskan verran.

Aineistoa on kerätty useammassa otteessa vuosien 2014-18 välillä, ja tulevaisuusperspektiivin pituus on hieman vaihdellut. Ensimmäisessä alkukertomuksessa kuvataan, miten 17-22 vuoden kuluttua eli vuonna 2030-40 järjestetyssä perhepolitiikan (paikallisessa) konferenssissa todetaan perheen, parisuhteen ja suvun arvostuksen romahtaneen, vuorovaikutuksen vähentyneen ja perheen voivan huonosti. Toisessa alkukertomuksessa puolestaan kuvataan, miten samoin ajankohtina perheen, parisuhteen ja suvun arvostus on lisääntynyt, vuorovaikutus lisääntynyt ja perhe voi hyvin.

Esityksessä tarkastellaan visioiden maittaisia eroja siitä, minkälaisista teemoista opiskelijat kirjoittivat ja minkälaisia uhka- tai ihannekuvia he lähitulevaisuudessa näkivät. Osassa kirjoituksia näkyi ns. science fiction lajityyppi. Kirjoituksissa perheen ja sukulaisuuden tulevaisuus kytkeytyi maailmanlaajuisiin kysymyksiin: talouteen ja globaaleihin katastrofeihin, arvoihin ja uskonnollisiin kysymyksiin sekä perhepolitiikan mahdollisuuksiin ohjailla ihmisten käyttäytymistä. Suosittuja teemoja olivat myös ns. uuden teknologian ja sosiaalisen median merkitykset perheille, eri sukupolville ja sukupolvien väliselle vuorovaikutukselle. Esityksessä kiinnitetään huomiota myös siihen, miten suku ja vanhemmat sukupolvet sisällytetään perheen käsitteeseen. Erityisesti perhearvoissa on suuri ero suomalaisten ja virolaisen opiskelijoiden välillä.

12. Perustulo 2030-luvun sosiaaliturvana / Basic income as a social security measure for the 2030s

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Linna K112

12.1. Prekariaatti ja perustulo

Jukka Peltokoski, KSL-opintokeskus

Perustulosta on keskusteltu Suomessa aaltoilevasti aina 1980-luvulta saakka. Nykyinen perustulokeskustelu nousi pinnalle 2000-luvun alussa prekariaattiliikkeen johdosta. Aivan viime vuosina keskustelua on nostattanut myös Sipilän hallituksen perustulokeilu. Sen myötä perustulo on määrittynyt yhteiskunnallisen liikkeen antagonistisesta vaatimuksesta työttömien työnhakijoiden työllistymistä edistäväksi hallinnolliseksi uudistukseksi. Käyn esityksessäni läpi, mitä prekariaatilla tarkoitetaan ja miksi perustulo on prekariaatin yhteiskunnallisen aktivismin ytimessä. Käänän katsetta suomalaiselle prekariaattiliikkeelle, ja omalle aiemmalle kirjoittelulleni, läheisestä autonomimarkxilaisesta (Antonio Negri, Michael Hardt, Paolo Virno) lähestymistavasta brittisosialogi Guy Standingin kirjoituksiin. Standingin mukaan prekariaatti on uusi yhteiskunnallinen luokka perinteisen palkkatyöväestön rinnalla. Prekariaatin edut ja vaatimukset eivät ole täysin yhteneväisiä palkkatyöläisten kanssa. Prekariaatti kytkeytyy oikeusvaltion rapautumiseen uusliberaalin globalisaation, siirtolaisliikkeiden, informaatioteknologisen vallankumouksen ja ekologisen kriisin aikakautena. Oikeudettomuuden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemukset synnyttävät Standingin mukaan “vaarallisen luokan”, joka voi saada ilmauksensa niin edistyksellisissä perustulovaatimuksissa kuin reaktiivisessa äärioikeiston kannatuksessakin. Prekariaatin perustulossa ei ole esitelmäni mukaan kyse niinkään työllistymisen edistämisestä kuin toimeentulon ja itsenäisten ratkaisujen takaamisesta prekaareilla työmarkkinoilla. Perustulo on myös keino palauttaa yhteiskuntaan kokemus oikeudenmukaisuudesta ja hyvästä tulevaisuudesta. Esitys liittyy valmisteilla olevaan populaariin nettiartikkeliin.

12.2. Activation with unconditional money? Value amplification as a framing strategy in legitimating basic income

Johanna Perkiö, Tampereen yliopisto

The paper examines value amplification as a framing strategy the basic income advocates in Finland have used in legitimating the idea. Value amplification happens by constantly referring to, idealizing and elevating a value central in society's cultural repertoire, and it is likely to increase the effectiveness of framing. Drawing on a comprehensive dataset of political documents from 1987 to 2017, the paper examines how the value of individual activity was used as a framing tool by basic income advocates. By highlighting the value of activity and emphasizing basic income's capacity to activate, the advocates framed it to resonate with the prevailing social norms and the economic and political rationales. This framing was also used to preventively tackle the common counter-argument that basic income leads to idleness and living off the labor of others. The framing that attached basic income to the goals of activation policy was adopted by

a wide range of political actors in Finland. The study offers an insight into framing strategies for legitimating a controversial policy idea, as well as into the constraints of framing alternative policies such as basic income when attempting to transform them from utopian ideals to real policy alternatives.

13.Sosiaaliset oikeudet ja valinnanvapaus

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Linna K108

13.1. Elektiivisen leikkauspotilaan valinnanvapaus julkisessa terveydenhuollossa Suomessa

Anne Isotalo, Turun yliopisto & Turun ammattikorkeakoulu

Helena Leino-Kilpi, Turun yliopisto, hoitotieteen laitos ja Turun yliopistollinen keskussairaala

Riitta Suhonen, Turun yliopisto, hoitotieteen laitos, Turun yliopistollinen keskussairaala ja Turun kaupungin hyvinvointitoimiala

Tausta ja tarkoitus

Valinnanvapaus on moraalinen oikeus, jonka avulla terveydenhuollossa voidaan lisätä potilaan itsemääräämistä ja valinnan mahdollisuuksia. Potilaan oikeus valita hoitopaikkansa yhteisymmärryksessä lääkärin kanssa kirjattiin lakiin (Terveydenhuoltolaki 1326/2010) Suomessa vuonna 2011. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata ja analysoida elektiivisen leikkauspotilaan valinnanvapautta potilaan oikeutena valita sairaala. Tutkimuksessa tarkasteltiin valinnanvapauden arvostamista, sairaalan valintaa koskevan oikeuden tuntemista ja sairaalan valintaan osallistumista sekä analysoitiin sairaalan valintaan yhteydessä olevia potilaaseen ja terveydenhuollon organisaatioon liittyviä tekijöitä. Tutkimuksen tavoitteena oli muodostaa kuvaus elektiivisen leikkauspotilaan valinnanvapauden toteutumisesta julkisessa terveydenhuollossa Suomessa.

Menetelmät

Tutkimus oli kaksivaiheinen kuvaileva ja selittävä poikkileikkaustutkimus. Tutkimuksen aineisto muodostui kyselytutkimuksesta ja hoidettujen potilaiden määrää koskevasta toteumatiedosta. Kyselytutkimuksessa käytetty kyselylomake koostui kolmesta mittarista: Sairaalan valinta (SAVA), EuroQol 5D (EQ-5D-5L) ja Health Opinion Survey (KHOS). Kyselytutkimuksen kohdejoukon muodostivat yhden erityisvastuualueen sairaaloissa (n=9) hoidetut aikuiset leikkauspotilaat, joille oli suoritettu elektiivinen leikkaustoimenpide (n=853). Kyselytutkimus toteutettiin 2014–2015. Hoidettujen potilaiden määrää koskeva toteumatieto kerättiin kolmen (n=3) sairaanhoitopiiriin ja yhden (n=1) sairaalan tilastoista vuosilta 2014–2016. Aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin.

Tulokset

Tutkimuksen tulosten mukaan valtaosa elektiivisistä leikkauspotilaista arvosti valinnanvapautta, mutta alle puolet heistä tunsivat laillisen oikeutensa valita sairaala. Vain neljännes elektiivisistä leikkauspotilaista oli osallistunut sairaalan valintaan. Sairaalan valintaan osallistuneet vastaajat arvostivat muita enemmän valinnanvapautta ja oikeutta valita sairaala. Sairaalan valinta näyttää olevan helpompaa ikääntyneille, vähän koulutetuille, pienille lapsiperheille, potilasjärjestön jäsenille ja itse aktiivisesti tietoa sairaaloiden toiminnasta etsineille vastaajille. Hoidettujen potilaiden määrän kehittymistä koskevan toteumatiedon mukaan sairaanhoitopiireissä hoidetuista potilaista 3–8 % oli tarkastelujaksolla vuosittain muiden kuin niiden omien jäsenkuntien potilaita. Vastaajat

arvostivat sairaalan valinnassa eniten potilasturvallisia hoitokäytäntöjä, korkeaa lääketieteellistä hoidon tasoa ja ammatillista osaamista sekä myönteistä palvelukokemusta. Vähiten tärkeänä vastaajat pitivät sairaalan tiloja ja oheispalveluja sekä hoidon ja palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta. Vastaajat olivat harvoin etsineet itse tietoa julkisten sairaaloiden toiminnasta. Valtaosa itse tietoa etsineistä oli saanut tietoa sairaaloiden verkkosivuilta ja lähes puolet ystäviltä ja läheisiltä. Terveystieteiden ammattilaisista lähettävä lääkäri oli se, jolta vastaajat olivat saaneet eniten tietoa. Elektiiviset leikkauspotilaat suhtautuivat myönteisesti terveyttä ja sairautta koskevaan tietoon ja itsehoitoon.

Johtopäätökset

Elektiiviset leikkauspotilaat arvostavat valinnanvapautta julkisessa terveydenhuollossa, mutta tuntevat melko huonosti laillisen oikeutensa valita sairaala. Potilaan valinnanvapautta voidaan edistää selvittämällä potilaan tahto lähetetilanteessa. Potilaille tulisi olla saatavilla vertailutietoa sairaaloiden toiminnasta ja palvelun laadusta verkkosivuilla. Naiset sekä terveyttä ja sairautta koskevaan tietoon ja palvelusetelin käyttöön myönteisesti suhtautuvat potilaat ovat tulevaisuudessa todennäköisimmin niitä, jotka aktiivisimmin valitsevat hoitopaikkansa.

13.2. Perusturvan alhaisuus ongelmana sosiaalisten oikeuksien toteuttamisessa Yrjö Mattila, Helsingin yliopisto

Juho Saaren johtama eriarvoisuustyöryhmä esitti raportissaan monia toimenpiteitä eriarvoisuuden vähentämiseksi. Työryhmä ei kuitenkaan saanut esittää uudistuksia, jotka olisivat lisänneet kustannuksia, joten kysymyksessä on ns. nollasummapeli. Tämä nollasummapeli on ollut keskeistä kaikissa uudistuksissa koko 2000 – luvun. Lisäkustannuksia ei saa esittää, vaikka sosiaaliturvaa on leikattu etenkin vuosina 2015 – 2018 ja indeksit on jäädytetty. Samaan aikaan hinnat ja etenkin vuokrat ovat kohonneet. Indeksien jäädytysten vuoksi pienituloisten asema tulee vuonna 2020 olemaan huomattavasti vaikeampi kuin vielä vuonna 2015. Tähän sosiaaliturvan jälkeenjääneisyyteen ei uudistuksia kaavailtaessa ole kiinnitetty juuri lainkaan huomiota eikä suunnitteilla ole tason korjausta. Keskustelussa on 2030 – luvun sosiaaliturvajärjestelmän hahmottaminen, ei nykyisten ongelmien kiireellinen korjaaminen.

Sosiaaliturvan ja sosiaalisten oikeuksien keskiössä on riittävän toimeentulon takaaminen kaikille kansalaisille. Perustuslain (19:2) mukaan lailla tulee taata jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Perustoimeentulon turva merkitsee pidemmälle menevää turvan tasoa kuin oikeus välttämättömään toimeentuloon ja valtiolla on perustuslain asettama velvoite lainsäädännöllä toteuttaa turva. Tutkimukset (mm. THL:n perusturvan riittävyys, viitebudjetit jne.) osoittavat, että minimietuuksien taso ei riitä perustoimeentulon kattamiseen. Suomi on myös saanut useita huomautuksia Euroopan neuvostolta siitä, että perusturvan taso ei täytä Suomen ratifioiman uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan minimivaatimuksia. Perustuslaista ja Euroopan neuvoston huomautuksista piittaamat leikkauslinjat on jatkettu.

Tutkimuksessani, joka on tarkoitus julkaista artikkelina, tarkastelen viime vuosien sosiaaliturva kehitystä ja tehtyjen leikkausten vaikutuksia erityisesti pienituloisten

kansalaisten näkökulmasta. Leikkauksia on perusteltu valtiontalouden tasapainottamispyrkimyksillä. Miksi juuri pienituloisimmat on asetettu vastuuseen valtiontalouden alijäämästä? Onko perustuslain ja kansainvälisten TSS – oikeuksien mukaista, että monen pienituloisen tulot eivät riitä kattamaan edes kaikkein välttämättöimpiä menoja? Esitän myös ehdotuksia nykyisten ongelmien poistamiseksi. Nykyisten ongelmien korjaaminen antaa vasta mahdollisuuden arvioida sitä, onko tarpeen tehdä sosiaaliturvan radikaalia kokonaisuudistusta vai olisiko nykyisten ongelmien ratkaiseminen riittävää.

13.3. Sosiaalipoliittisen eetoksen muutos – Sote-uudistuksen oikeuttamisen keinot sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kansliapäällikön blogikirjoituksessa

Saija Iivonen, Tampereen yliopisto & Sara Tani

Esseessämme kysymme, miten sote-uudistusta oikeutetaan ja perustellaan, ja miten analyysissa paljastuneet diskurssit kuvastavat sosiaalipoliittisen eetoksen muutosta. Sosiaalipoliittisella eetoksella tarkoitamme hyvinvoinnin tuottamisen perustavia ideoita ja niiden taustakäsityksiä.

Aineistomme on valtioneuvoston alueuudistus.fi-internetsivujen Muutoksessa-blogin julkaisu "Julkinen monopoli ei ole aina tehokas tapa tarjota hyviä sosiaali- ja terveystieteiden palveluja", jonka on kirjoittanut STM:n kansliapäällikkö Päivi Sillanauke. Käsittelemme blogitekstiä Eeva Luhtakallion ja Tuomas Ylä-Anttilan artikkelissa "Julkinen oikeuttamisen analyysi" (2011) eriteltyjen seitsemän erilaisen oikeuttamisen ja arvottamisen maailman viitekehityksessä. Analyysillä eritellään moraalisen argumentaation tapoja, joilla tavoitellaan sekä potentiaalisten kannattajien, että vastustajien suosiota laajasti hyväksytyjen kulttuuristen periaatteiden pohjalta. Huomioidaksemme myös JOA:n tarjoamien maailmojen ulkopuolisia tai niitä syventäviä merkityksenantoja, sovellamme analyysissä myös diskurssianalyysia.

Tutkimustuloksemme on, että keskeisimmin uudistusta oikeutetaan kilpailun tuomalla tehokkuudella, digitalisaation ja uuden johtajuuden mahdollistamalla integraatiolla, sääntelyn tuomalla tasa-arvolla, sekä kuluttajan roolissa toimivien asiakkaiden tulevalle tyytyväisyydellä valitsemiinsa palveluihin, joka takaa myös veronmaksuhalukkuuden.

Sosiaalipoliittisen eetoksen muutoksen ydin on johtopäätelmiemme mukaan siinä, että markkinoilta tuttu kilpailun logiikka pyritään tuomaan sote-palveluiden tuottamisen keskiöön, jolloin hyvinvoinnin tuottamisesta tulee voittoa tavoittelevaa toimintaa. Tällöin sosiaalipoliittisella ei lähtökohtaisesti turvata kansalaisia markkinoiden epävarmuuksilta, vaan markkinoista tulee hyvinvointipalvelutuotannon alusta, jolloin julkinen valta turvaa vasta viimesijassa sote-palveluiden saamisen. Asiakkaista kilpaileminen on merkki siitä, että markkinoiden ja teollisuuden maailmojen merkityksiä ja puhetapoja tuodaan hyvinvoinnin tuottamisesta käytävään keskusteluun - samalla sivuutetaan, että eri sektoreiden logiikat palveluiden tuottamisessa ovat erilaiset, eikä julkisella vallalla nähdä olevan kannustetta tuottaa sosiaalisten oikeuksien takaamia sote-palveluita laadukkaasti ilman uhkaa asiakkaiden menettämisestä kilpailijoille. Sote-uudistusta oikeutetaan vihjaamalla palvelujärjestelmän inkluusion olevan vaarassa. Uudistuksen hyötyjä korostavat perustelut eivät kuitenkaan ole toteutumassa alueellisesti eikä sosiaalisesti tasa-arvoisesti, sillä palveluita keskitetään ja digitalisoidaan.

14. Sustainable welfare states and sustainable well-being for all

Thursday 25th October 2018 at 15.00 - 16.30 and 16.45 - 18.00 in Linna 5027

Opening words

Tuula Helne

15.05 - 15.35

Wellbeing implications of climate measures in Finland. Developing participatory climate policy evaluation

Suvi Huttunen (University of Jyväskylä), Teea Kortetmäki (University of Tampere), Marja Järvelä (University of Jyväskylä)

15.35 - 16.05

Social vulnerability to climate policies

Teea Kortetmäki (University of Tampere) & Marja Järvelä (University of Jyväskylä)

16:05 - 16:30

The eco-social Nordic welfare state – a distant dream or possible future?

Paula Saikkonen, THL & Monika Berg, Örebro University

Break 16.30 - 16.45

16.45 - 17.15

Social workers' views on ecosocial transformation in society

Kati Närhi (University of Jyväskylä), Tuuli Hirvilampi (Univ. of Jyväskylä / Chydenius), Aila-Leena Matthies (University of Jyväskylä) and Ingo Stamm (Univ. of Jyväskylä / Chydenius)

17.15 - 17.45

Ecosocial innovations as forerunners of a transformative eco-social policy?

Ingo Stamm (Univ. of Jyväskylä / Chydenius)

Closing remarks

Tuula Helne & Paula Saikkonen

Abstracts

14.1. Wellbeing implications of climate measures in Finland. Developing participatory climate policy evaluation

Suvi Huttunen (University of Jyväskylä), Teea Kortetmäki (University of Tampere), Marja Järvelä (University of Jyväskylä)

Climate policies have significant wellbeing implications. However, these implications remain largely neglected in climate policy-making processes and climate policy

evaluations. When accounted for, wellbeing impacts are approached using diverse criteria with the implications for health being the most acknowledged. This relates to difficulties in producing quantitative data on the often subjective and experiential wellbeing issues, while qualitative data is difficult to compare against costs, emission units or risk rates. Participatory methods offer an interesting means to develop climate policy evaluation to better account for wellbeing implications and to improve the efficiency and acceptability of climate governance. This paper discusses the need and potential for participatory climate policy evaluation. Empirically the article draws from expert workshops organized for discussing the wellbeing implications of Finnish climate policies.

The paper discusses the need for ecosocial change in welfare policy by approaching the issue from the perspective of environmental policies. The core argument is that we do not just need a change in social policy, but we need new ways of linking intersecting policy domains and improved ways of understanding how the combinations of different policies affect human life and the environment. Developing participatory approaches can offer one important means to tackle the issue.

14.2. Social vulnerability to climate policies

Teea Kortetmäki (University of Tampere) & Marja Järvelä (University of Jyväskylä)

Climate change is widely acknowledged as having (now and in future) harmful impacts on humanity, both on human communities and on individual well-being. Social vulnerability is a concept that refers to the ability of individuals and/or collectives to address these harms and stresses placed by climate change (Kelly & Adger 2000). Social vulnerability essentially defines how well people can cope with the harmful impacts of climate change. A high variation in the degrees of vulnerability to climate change signifies climate inequality: a situation where people (often of particular ethnic, geographical, or socioeconomic groups) have unequal opportunities to secure their livelihoods and conditions of well-being in the world influenced by climate change. Research literature on vulnerability to climate change is extensive. There is a gap in this literature, however, concerning one important aspect that relates to vulnerability and climate change: the social vulnerability of people or communities to climate policies.

In this paper, we provide a conceptual examination of social vulnerability to climate policies with the emphasis on social inclusion and equality. Conceptual discussion will be illustrated with observations from an action research based workshop series that called several stakeholder groups to reflect on the social and health impacts of climate policies and the desirability of various policy options in this light. As a result, we propose a heuristic matrix that can be used to evaluate climate policies in terms of their impacts on social vulnerability and to address factors that may increase vulnerability in the least well-off socioeconomic groups.

14.3. The eco-social Nordic welfare state – a distant dream or possible future?

Paula Saikkonen, THL & Monika Berg, Örebro University

Since decades environmental problems, such as climate change, biodiversity loss and environmental contamination have held an established position on the global agenda. More recently their consequences have started to be experienced by people around the globe, in terms of drought, flooding, storms and bush fires. The welfare states are thereby faced with one of its greater challenges, namely to transform into ecologically sustainable welfare states; ones which provide social goods and economic stability for their population without over-using natural resources or externalizing environmental risks. The establishment of the social contract of the Nordic welfare states involved the balancing between the social and the economic spheres of society, a relation that has served to mutually reinforce equity and growth. The environmental sphere, however, was long neglected.

There is currently a strong reliance on scientific and technological solutions to solve environmental problems and achieve sustainability. We will therefore focus in particular on the science dependence of environmental policy at global as well as local level, and the effects of the current science-policy relationship. We will argue that the strong natural scientific framing of most environmental problems not only neglects the role of relational welfare but it also, consequently, prevents political discussions about value priorities, and obscures solutions. Falsely it gives an idea that environmental problems could be solved only by means of better scientific knowledge as well as technology.

14.4. Social workers' views on ecosocial transformation in society

Kati Närhi (University of Jyväskylä), Tuuli Hirvilammi (Univ. of Jyväskylä / Chydenius), Aila-Leena Matthies (University of Jyväskylä) and Ingo Stamm (University of Jyväskylä / Chydenius)

The ecosocial transformation towards a more sustainable future requires the involvement of different actors and stakeholders both in local and global level. The pivotal role of social work in this transformation has been elaborated in recent discussion around green, ecological and ecosocial social work. The discussion underlines the interdependency between social and ecological sustainability and the contribution of social work to alternative economy. This study explores how the Finnish social workers view human-nature relationships in their work, what are their responses to the environmental challenges and how they understand the role of social work in ecosocial transformation. The qualitative thematic analysis is based on a group interview data collected during autumn 2017 among 14 social workers from three different locations in Finland. The preliminary findings show that there are both challenges and possibilities for social work to be able to support the ecosocial transformation. The obstacles range from social work and social policies being a part of a capitalistic and consumeristic system to not being able to get the knowledge of practitioners heard in public about how social and environmental situations of their service users are linked together. The possibilities of

social work are seen at the local level where practical solutions have been created and connections to various actors established. The presentation is based on a Finnish Academy funded research project in which the overall research task is to deepen the knowledge on the contribution of social work and systems of income security to ecosocial transformation.

14.5. Ecosocial innovations as forerunners of a transformative eco-social policy?

Ingo Stamm (Univ. of Jyväskylä / Chydenius)

The paper is based on a Finnish Academy funded research project. In the center of the research are ecosocial innovations (ESI). These innovations are small-scale organisations on the local level, which are successfully putting the principle of sustainability into practice, combining social and ecological goals. In the first phase of the project, we conducted in-depth case studies in Finland, Italy, Germany and Belgium. In the current phase, we are examining the helping and hindering factors of social policy for the development of ESI. When we look at the significance of ecological challenges like the climate change in social policy, it is striking to realize how marginal these topics are treated. A literature review we conducted confirmed our prior thesis that very few authors have built conceptual and theoretical bridges between environmental and social policies. Policies and discourses are still disconnected. Due to their strong connections and dependencies on local administrations, people engaged in ESI often become experts regarding unemployment policies and employment support. They know how to benefit from existing systems, but they are also well aware of obstacles and malfunctions due to their daily struggles. Moreover, they successfully combine this knowledge with their ecological work. ESI are good examples how to influence social policy from a bottom-up perspective, eventually helping to create new eco-social policies. The results of our case studies call for a greater support for the work of ESI and the opportunities of their new eco-social practices.

15. Terveys, huono-osaisuus ja sosiaalipolitiikka

To 25.10.2018 klo 15.00 - 16.30, Pääatalo KH3

15.1. Miten työttömyyden muutos on yhteydessä työkyvyttömyyden muutokseen? Pitkittäisanalyysi kuntatason aineistolla

Jenni Blomgren, KELA, Mikko Laaksonen (ETK)

Työttömyys ja työkyvyttömyys kietoutuvat ilmiöinä vahvasti yhteen. Heikko työkyky johtaa usein työttömyyteen, samoin työttömyys heikentää edelleen työkykyä. Työttömyys onkin tutkimusten mukaan yksilötason seurannassa yhteydessä mm. korkeampaan pitkän sairauspoissaolon ja työkyvyttömyyseläkkeen riskiin. Myös aluetasolla korkea työttömyysaste on yhteydessä korkeaan sairauspoissaoloasteeseen ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen. Kuitenkin kansallisen tason aikasarjoissa on usein havaittu käänteinen yhteys: kun työttömyysaste nousee, sairauspoissaolojen alkavuus laskee ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen vähenee. Tässä tutkimuksessa haetaan lisäselvyyttä em. ristiriitaan analysoimalla työttömyyden, pitkien sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden yhteyksiä pitkittäisasetelmassa kuntatason aineistolla.

Suomen kunnista (N=295) kerättiin erilaisia indikaattoreita tietokannoista vuosilta 2003–2016. Fixed effects -malleilla analysoitiin, miten muutos kunnittaisessa työttömyysasteessa ennusti muutosta sairauspäivärahaa saaneiden osuudessa ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuudessa. Tulosten mukaan poikkileikkausasetelmassa kunnan korkea työttömyysaste oli yhteydessä korkeampaan sairauspäivärahaa saaneiden osuuteen ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuuteen. Kuitenkin paneeliregressiomallit osoittivat, että kunnan työttömyysasteen kasvaminen oli yhteydessä sekä sairauspoissaoloasteen että työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen vähenemiseen. Kuntatason taustatekijöiden vakiointi ei olennaisesti muuttanut tuloksia.

Työttömyyden ja työkyvyttömyysetuuksien saamisen yhteys on mutkikas. Eri tasojen havaintoyksiköitä (ihmiset, kunnat, maat) sisältävillä analyyseilla saadaan erilaisia tuloksia samoin kuin poikkileikkaus- ja pitkittäisasetelmilla. Kuntatietoja pitkittäisasetelmassa hyödyntävä tutkimuksemme osoittaa työttömyyden ja työkyvyttömyysetuuksien käytön pro-syklisen yhteyden myös kuntatasolla, vaikka poikkileikkaustarkastelussa yhteys näyttää toisen suuntaiselta.

15.2. Sosiaalisen laadun lähestymistapa hyvinvoinnin edistämiseen ja eriarvoisuuteen – rakenneyhtälömallinnus suomalaisella väestöllä

Tomi Mäki-Opas & Marja Vaarama, Itä-Suomen yliopisto

Tausta: Terveyserojen taustalla vaikuttavat monimutkaiset mekanismit ja yhteiskunnan rakenteet, joiden tarkasteleminen vaatii kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Sosiaalisen laadun viitekehys tarjoaa lähestymistavan siihen, miten yhteiskunta tarjoaa yksilölle mahdollisuudet ja taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet hyvinvoivaan elämään. Tämä tutkimus tarkastelee sitä, miten sosiaalinen laatu ja sen osa-alueet

sosioekonominen turvallisuus, sosiaalinen valtaistuminen, sosiaalinen osallisuus ja koheesio ovat yhteydessä suomalaisten elämänlaatuun ja sen eriarvoisuuteen.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimus hyödynsi kansallisesti edustavaa Alueellinen Terveys, Hyvinvointi ja Palvelut (ATH) aineistoa, joka perustuu satunnaisotokseen 20-vuotta täyttäneistä suomalaisista (THL, vuodet 2013-2015, N=61 330). Tarkasteltavat tekijät olivat elämänlaatu (1 erittäin huono - 5 erittäin hyvä), sosioekonominen asema, elinolot, terveys ja sosiaalipalvelut, terveyden edistäminen, tiedon saannin riittävyys, elintavat, yksinäisyys, luottamus, äänestysaktiivisuus, toisten auttaminen ja elämän merkityksellisyys. Rakenneyhtälöiden (SEM) avulla mallinnettiin sosiaalisen laadun osa-alueet ja tarkasteltiin näiden yhteyksiä sekä reittejä elämänlaatuun.

Tulokset: Sosiaalinen laatu selitti 60% elämänlaadun vaihtelusta suomalaisessa aikuisväestössä. Sosioekonominen turvallisuus ($B=0.3$, $p\text{-arvo}<0.001$), valtaistuminen (0.4 , $p<0.001$), osallisuus (0.2 , $p<0.001$) ja koheesio (0.1 , $p<0.001$) olivat kaikki myönteisesti yhteydessä elämänlaatuun. Valtaistuminen oli myönteisesti yhteydessä sosioekonomiseen turvallisuuteen (0.5 , $p<0.001$) ja koheesioon (0.5 , $p<0.001$). Heikko osallisuus vähensi koettua sosioekonomista turvallisuutta (-0.3 , $p<0.001$), koheesiota (-0.2 , $p<0.001$) ja valtaistumista (-0.5 , $p<0.001$), eli heikensi koettua elämänlaatua.

Pohdinta: Sosiaalisen laadun teoria tarjoaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan hyvinvoinnin edistämiseen sekä eriarvoisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Aineellisten elinolojen lisäksi osallisuus, valtaistuminen ja yhteiskunnan eheys ovat tärkeitä hyvinvoinnin osatekijöitä.

15.3. Association of previous disability retirement with difficulties in meeting necessities while drawing an old-age pension

Anu Polvinen, ETK

Disability retirement usually affects the economic wellbeing negatively. Particularly those disability retirees who have retired at a young age or due to mental disorders face a high risk of poverty. This study looks at how previous disability retirement is associated with difficulties to cover the costs for food, housing, medication and health services among old-age retirees.

The data was collected in 2017 through a survey. The data includes 2,254 retirees aged 63–85 years who got an old-age pension. A quarter of them (25%) had received a disability pension before their old-age pension. Their income was measured through a subjective assessment. The odd ratios (OR) and their 95%-confidence intervals were analysed with logistic regression models.

40 per cent of the retirees who had received a disability pension before old-age retirement experienced difficulties to cover the costs of food or housing. 50 per cent experienced difficulties to pay for their medical and health service costs. The odds ratio for having difficulties to cover the costs of health services was almost 3.0 for the old-age retirees who were getting a disability pension earlier compared to those with no previous disability. The risk was particularly high among those whose disability was due to mental disorders. In all models, the age, gender, marital status, health status and income were controlled.

Disability before old age retirement is associated with the economic wellbeing of 63-68-year-olds. Preventing disability retirement among working-age people diminishes the risk of poverty in old age.

15.4. Kansalaisten tyytyväisyys terveystalouden palvelujärjestelmiin Euroopassa

Iris Pykäläinen, Helsingin yliopisto

Viime aikoina monet eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden instituutiot ovat käyneet läpi merkittäviä muutoksia, ja näin on myös julkisen terveydenhuollon kohdalla. Muutokset Euroopassa liittyvät terveys- ja sosiaalipoliittisen taloudellisen pelivaran tiukentumiseen ja siihen, että tiettyjen väestöryhmien riippuvaisuus hyvinvointivaltion tulonsiirroista ja palveluista on lisääntynyt. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen (sote-uudistuksen) myötä sosiaali- ja terveydenhuolto on ollut paljon esillä julkisessa keskustelussa myös Suomessa. Tässä esityksessä esittelen kansainvälisen aineiston ja vertailevan analyysin perusteella kansalaisten tyytyväisyyttä eurooppalaisia terveydenhuoltojärjestelmiä kohtaan. Esityksessä tuodaan esille se, ettei Euroopassa terveydenhuolto kohtele kaikkia kansalaisia yhdenvertaisesti ja palvelujen saatavuus ei ole kaikille kansalaisille samanlaista. Euroopassa eri kansalaisryhmien välillä on havaittavissa eroja tyytyväisyydessä terveydenhuoltojärjestelmiä kohtaan, ja erot vallitsevat esimerkiksi sairaiden ja terveiden ja eri asuinpaikoissa asuvien kesken.

Kansalaisten tyytyväisyys terveydenhuoltoon ja muita julkisia palveluita kohtaan liitetään kansalaisten luottamukseen julkisia instituutioita kohtaan. Luottamuksen hyvinvointia tuottaviin instituutioihin on katsottu olevan yhteydessä koko olemassa olevan hyvinvointivaltion oikeutukseen. Tyytyväisyys terveydenhuoltoon kohtaan on ratkaiseva tekijä siinä, että kansalaiset haluavat osallistua julkisesti rahoitetun järjestelmän ylläpitämiseen. Esiteltävän analyysin perusteella on nähtävissä, että epätasa-arvoinen ja eriarvoistava terveydenhuolto vähentää tyytyväisyyttä terveydenhuoltoon. Esityksessä pohditaan yksilöllisten tekijöiden lisäksi terveystalouden palvelujärjestelmien rakenteiden merkitystä kansalaisten tyytyväisyydessä terveydenhuoltoon ja kansalaisten tyytyväisyyden ja terveydenhuoltojärjestelmän epätasa-arvoisuuden merkitystä terveydenhuoltojärjestelmien ja hyvinvointivaltioiden kestävyyskannalta.

15.5. Tyypin 2 diabeteslääkkeiden korvaustason muutoksen vaikutus toimeentulotuen käyttöön näiden lääkkeiden ostoissa

Hanna Rättö, Terhi Kurko, Heini Kari & Katri Aaltonen, Kela

Avohoidon lääkekustannuksia korvataan Suomessa ensisijaisesti sairausvakuutuksesta. Tällöin lääkkeen ostajan itse maksettavaksi jää omavastuuosuus. Omavastuuosuuksia voidaan maksaa toimeentulotuen muina perusmenoina. Vuonna 2017 yli puolet terveydenhuoltomenoihin kohdistetusta perustoimeentulotuesta aiheutui lääkeostoista (Kempainen 2018).

Vuonna 2017 tyypin 2 diabeteslääkkeiden erityiskorvattavuus siirrettiin ylemmästä, 100 % korvaustason erityiskorvausluokasta alempaan, 65 %:n erityiskorvausluokkaan.

Muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 184/2016) todetaan, että potilaan maksuosuuden kasvattaminen voi siirtää lääkemenoja kuntien maksettavaksi kohonneina toimeentulotukikustannuksina, mutta vaikutuksen suuruuden arviointi etukäteen on mahdotonta. Diabetespotilaat ovat usein pienituloisia ja heidän lääkeostoihin liittyvät omavastuunsa olivat korkeita jo ennen korvaustason muutosta (Kurko ym. 2018). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten tyyppin 2 diabeteslääkkeiden korvaustason alentaminen on vaikuttanut näiden lääkkeiden maksamiseen toimeentulotuesta.

Samaan aikaan tyyppin 2 diabeteslääkkeiden korvaustason alentamisen kanssa perustoimeentulotuki siirtyi Kansaneläkelaitoksen maksettavaksi. Siirron myötä lääkkeiden ostaminen toimeentulotuen maksusitoumuksella on yleistynyt huomattavasti (Kurko ym. 2017). Koska tilastotietoa toimeentulotuesta muuten kuin maksusitoumuksella maksetuista lääkkeistä ei ole kattavasti saatavilla, tiedot toimeentulotuesta maksettujen lääkeostojen kokonaismäärästä ennen ja jälkeen Kela-siirron eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

Tutkimuksessa korvaustason alentamisen vaikutuksia toimeentulotuen käyttöön tyyppin 2 diabeteslääkeostoissa tarkastellaan vuodet 2014–2017 kattavan rekisteriaineiston avulla. Korvaustason alentamisesta johtuvan toimeentulotuen käytön muutoksen erottamiseksi perustoimeentulotuen Kela-siirron vaikutuksesta tarkastelussa käytetään vertailuryhmiä ja difference-in-differences –menetelmää. Vertailuryhminä käytetään useita lääkeryhmiä, joiden omavastuussa ei tapahtunut muutoksia vuonna 2017 ja joissa lääkkeiden käyttäjät vastaavat ominaisuuksiltaan (esimerkiksi ikä, sukupuoli ja sairastavuus) tyyppin 2 diabeteslääkkeitä käyttäneitä.

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä lääkekorvausjärjestelmään kohdistettujen politiikkatoimien vaikutuksista sosiaaliturvajärjestelmän muihin osiin sekä taloudellisesti heikoimmassa asemassa oleviin. Tuloksia voidaan käyttää osana tyyppin 2 diabeteslääkkeiden korvaustason laskun jälkikäteisarviointia.

15.6. Nuorten toimeentulotukiasiakkaiden mielenterveysongelmat ja tuen saannin kesto

Maria Vaalavuo & Taru Haula, THL

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme 18–34-vuotiaiden toimeentulotukiasiakkaiden ja muun samanikäisen väestön julkisen erikoissairaanhoidon palveluiden, lääkkeiden ja Kelan kuntoutuspalveluiden käyttöä. Aikaisempi tutkimus suomalaisista toimeentulotukiasiakkaista on jo tuonut ilmi, että toimeentulotukiasiakkaat käyttävät muuta väestöä enemmän julkisia terveyspalveluita ikään ja sukupuoleen katsomatta. Keskityimme tarkastelussamme erityisesti mielenterveyden häiriöiden vuoksi erikoissairaanhoidossa käyneisiin nuoriin aikuisiin.

Analyysimme perustuvat rekisteriaineistoon Helsingin, Vantaan ja Espoon asukkaista vuosina 2006–2014. Rikas aineisto pitää sisällään toimeentulotukirekisterin, hoitoilmoitusrekisterin sekä Kelan rekisterit kuntoutuksesta, reseptilääkkeiden kustannuksista ja erityislääkekorvausoikeuksista.

Nuorten toimeentulotukiasiakkaiden määrä on kasvanut 2000-luvulla ja tuen saannin kesto on keskimäärin pidentynyt, mikä tekee aiheesta yhteiskunnallisesti ja sosiaalilääketieteellisesti merkittävän. Alustavien tulosten mukaan vuonna 2014 noin 30 000 nuorta aikuista, eli noin 10 prosenttia ikäryhmästä, sai toimeentulotukea Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Heistä kolmasosa sai tukea yli 10 kuukautta vuoden aikana.

Toimeentulotukiasiakkaat käyttivät ilman toimeentulotukea pärjänneitä ikätovereitaan enemmän erikoissairaanhoidon, erityisesti psykiatrian, palveluita. Psykiatrian palveluiden käyttö oli yleisintä yli 10 kuukautta tukea saaneilla. Myös Kelan korvaukseen oikeutetut lääkkeet olivat yleisempiä toimeentulotukea saaneilla. Vuonna 2014 toimeentulotukea saaneista 18-34-vuotiaista psykiatrian palveluita käytti noin 16 prosenttia ja ilman tukea toimeen tulleista noin 3 prosenttia. Psykiatrian palveluita käyttäneistä tukea saaneilla oli selvästi yleisemmin lääkkeisiin ja päihteisiin liittyviä häiriöitä (ICD-10 diagnoosiluokituksen ryhmä F1*), hieman yleisemmin skitsofreniatyyppisiä (ryhmä F2*) sekä aikuisiän persoonallisuus- ja käytöshäiriöitä (ryhmä F6*), mutta hieman harvemmin neuroottisuuteen tai stressiin liittyviä diagnooseja (ryhmä F4*).

Tutkimus tuo lisätietoa toimeentulotukiasiakkaiden terveydentilasta sekä mahdollisista tuen saannin taustalla olevista ongelmista. Tuloksia voidaan hyödyntää toimeentulotukiasiakkaiden palvelukokonaisuuksien kehittämistyössä.

Toimeentulotukiasiakkaiden lääkkeiden ja terveystalveluiden käytön tarkastelu suhteessa ilman tukea pärjänneisiin ikätovereihin on kiinnostavaa myös sikäli, että toimeentulotuesta korvataan lääkekustannuksia ja sote-palveluiden asiakasmaksuja.

16. Transnational social and public policies for the 2030s

Thursday 25th of October 2018, OBS! 16.00 - 18.00, Linna 6018

16.1. Welfare and transnationalism: Social remittances between Finland and Russia regarding welfare and social rights

Ilona Bontenbal, University of Jyväskylä

In my research, the potential for societal change and development is researched through the idea of migrants as change agents. The viewpoint is on the potential that migrants have for affecting societal change in their country of origin through transnational peer-to-peer information. The focus is on the kind of information that Russian migrants living in Finland transmit about their experiences, knowledge and attitudes regarding the Nordic welfare state and the social rights embedded in it, to their family and friends in their country of origin. Due to improvements in communications and travel technology, migrants can easily and relatively cheaply stay in contact with their family and friends in their country of origin. (Faist et al. 2013; Vertovec, 2001; Vertovec, 2009; Levitt, 1998). Migrants can by telling about their knowledge, experiences and attitudes affect what people in the country or origin know and think about welfare and social rights. This phenomenon is approached through the concept of social remittances. Social remittances

broadly stand for the ideas, know-how, behaviour, world views, attitudes, values, identities, norms of behaviour, and social capital that flows through transnational networks from receiving- to sending- country communities (Levitt, 1998, Levitt & Lamba-Nieves, 2010 b; Mohamoud & Fréchaut, 2006). The viewpoint is that historically and culturally formed welfare models cannot be copied entirely nor that each country should achieve identical development paths, but rather that migrants themselves choose which aspects they see as important to discuss with acquaintances in their country of origin.

16.2. Patient mobility and the implementation of the Patient Directive in Finland

Noora Heinonen, University of Tampere

I study in my doctoral thesis the implementation of the so-called Patient Directive¹ (2011/24/EU) in Finland. The study will illustrate those key questions of the Finnish social security system, which should nationally be taken into account, when deciding on issues of patient mobility in the EU.

The study is relevant also in relation to the discussions on the Government's on-going *Regional Government, Health and Social Services Reform* as well as on Government's aims to simplify the existing multisource financing of health care and social services. Furthermore, the study is topical as the European Commission has started infringement procedures against Finland on the implementation of the Directive.

The basis of the study is the understanding that institutional structures have an impact on how the EU legislation is nationally implemented and applied. The theoretical basis of the study lean on institutionalism, and the concept of policy ideas will be utilized.

The broad policy and decision makings' documentation is used as research data. Additionally, interviews of the so-called *élites*, both politicians and civil servants, who were involved in the implementation of the Directive, will be conducted. The methodological approach is derived from the theories of policy change and implementation.

16.3. International Policyscapes: rethinking social policy challenges for an increasingly complex world

Markus Ketola, Ulster University

How should we study social policy in a world that is increasingly variegated, ambivalent, uncertain and complex? This paper argues that thinking about social policy in terms of national silos on the one hand and global social policy institutions on the other hand does not adequately capture the lived experiences of welfare in an international context. Increasingly mobile lifestyles that stretch the informal provision welfare across nation states and social policy challenges around issues such as climate change and health simply cannot be successfully address through the dualistic focus on nation states and global institutions alone. This paper makes the case for new 'thinking tools' for how to understand the nature of these contemporary social policy challenges.

¹ Directive 2011/24/EU of the European Parliament and of the Council on the application of patients' rights in cross-border healthcare

The paper introduces the notion of 'policyscapes' in an attempt to conceptualise how this could be achieved. By drawing on examples from policy fields such as migration, health and environment in order to demonstrate the nuanced overlaps between these policy fields, the paper aims to develop the concept of policyscapes with a view to generating new insights to global and international social policy.

16.4. Social models that travel across borders: the Nordic welfare State through the eyes of Baltic migrants

Laura Assmuth, University of Eastern Finland

There are hundreds of thousands of migrants from the three Baltic states of Estonia, Latvia and Lithuania who live and work in the Nordic countries. Mobility between Estonia and Finland is so extensive that the two countries can be said to form a transnational space. This holds true also for tens of thousands of families from Estonia, as labour migrants to Finland increasingly bring their Families along when moving.

Besides the many challenges to residence-based Social rights and benefits that transnational family lifestyles bring to national Social security systems, I wish to highlight and discuss the flows of societal models and ideals that also cross borders, together with the people. Nordic welfare State as an ideal type and lived reality is one such influential model. Based on long-term collaborative ethnographic research among Estonians and Latvians in Finland and Lithuanians in Norway I pose the following questions: How do migrants experience and narrate differences in the welfare models between their country of origin and a Nordic country? What do they bring back to their home country when visiting or returning there? Do they make novel claims on better care services and labour rights, or even "social justice" more generally? In other words, does the Nordic model travel and become a yardstick for a good quality of life?

16.5. The Crisis of Free Movement in the European Union

Nathan Lillie (University of Jyväskylä) & Anna Simola (University of Helsinki)

This article makes the case that the institutional construction of the EU integration process has furthered the cause of free movement, but is producing a backlash against the free mobility of persons because of its mechanistic dynamics. The backlash against free movement is manifesting in constraints on the social rights of mobile EU citizens, producing precarity. Because the EU has large numbers of people moving all the time, limiting their citizenship access means creating a vast underclass. People are able to move from place to place to work, but have different access to social rights depending on the value of their labour on the market, and on their relationship to the territory they are in. Their lack of rights makes them more desperate, so they accept less, which in turn worsens the labour market conditions for all workers. Greater limits on social citizenship rights, worsens the problem it intends to solve because it recommodifies the labour of those caught outside the charmed circle of social citizenship.

17. Työelämän tutkimuksen työryhmä

Torstai 25.10.2018, Linna 5026

15.00 - 15.20

Institutionaalinen tuki ja ohjaus työttömän kokemuksena Se semmonen arvon tunne. Semmonen yhteiskunnan osanen. Ei mikään hiekanjyvä rattaissa

Sirpa Eklund, Tampereen yliopisto

15.20 - 15.40

Töissä ja köyhä

Mikko Jakonen, Jyväskylän yliopisto

15.40 - 16.00

Omaishoidon ja työn yhdistäminen

Emilia Lehto (Tampereen yliopisto), Essi Vallbacka (Tampereen yliopisto) & Riitta Kuismanen (Pioni ry)

16.00 - 16.30

Kela uuden edessä – Työntekijöiden kokemuksia toimeentulotukiuudistuksesta

Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu, Kela

16.30 - 16.45 *Tauko*

16.45 - 17.05

Pirstoutuvatko työurat? - tutkimushankkeen esittely

Katri-Maria Järvinen & Joni Ulmanen, Tampereen yliopisto

17.05 - 17.25

Asiantuntijat ja alustatyön mahdollisuus

Sanna Rouhiainen, Turun yliopisto

17.25 - 17.45

The consequences of labour market polarization on individuals

Merja Kauhanen, Palkansaajien tutkimuslaitos

17.45 - 18.00

Working time arrangements, time with spouse and subsequent divorce risk: a register-based follow-up study among Finnish employed parents

Jouko Nätti (University of Tampere), Mia Hakovirta (University of Turku), Satu Ojala (University of Tampere), Mia Tammelin, Timo Anttila & Tomi Oinas (University of Jyväskylä)

Abstraktit

17.1. Institutionaalinen tuki ja ohjaus työttömän kokemuksena Se semmonen arvon tunne Semmonen yhteiskunnan osanen Ei mikään hiekanjyvä rattaissa

Sirpa Eklund, Tampereen yliopisto

Tutkimus kuvaa hanketta vaikeasti työllistettävien työllistämiseksi ja kuuluu laadulliseen tutkittavaa ilmiötä ymmärtävään ja tulkinalliseen kokemuksen tutkimukseen. Tutkimus asemoituu sosiaalitieteisiin ja yhteiskuntapoliittisesti työllisyyspolitiikan tutkimukseen. Teoreettis–metodologisesti tutkimus on laadullinen holistiseen ihmiskäsitykseen perustuva narratiivinen kokemuksentutkimus.

Tutkimusaineisto koostuu heterogeenisen monikansallisen ryhmän (6 hlö) narratiiveista (19 kpl), jotka etenevät ajallisesti kerrottuna tunnekokemuksena saadusta instituaalisesta (te- toimisto, oppilaitos, sosiaalinen yritys) ohjauksesta ja tuesta ajanjaksolla työttömyydestä palkkatukityöhön, oppisopimuskoulutukseen ja työllistymiseen.

Aineistoa on kerätty kolmessa henkilökohtaisessa haastattelussa, ryhmätapaamisessa ja piirtämällä. Tutkimuksen monivaiheisuus on osoittautunut tärkeäksi muokkaamalla merkittävästi tutkimusta ja sen tuloksia. Monivaiheisuus laajentaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja yhdistää sitä laajempaan yhteiskunnalliseen diskurssiin. Ensimmäinen kertomus on henkilökohtaisen kokemuksen kuvaus elämän ajanjaksosta työttömänä sellaisena kuin se on koettu ja tallentunut muistiin. Toisessa kertomuksessa sijoitaudutaan osaksi diskurssia sosiaalisen yhteisön kanssa, perheen, ystävien, sosiaalisen ympäristön. Kolmannessa kertomuksessa liitetään oma kertomus osaksi yhteiskunnallista diskurssia käyden keskustelua yhteiskunnan instituutioiden kanssa. Oma positio yhteiskunnassa liikkuu kertomuksen edetessä. Työllistymisen myötä liikutaan yhteiskunnan ulkopuolelta yhteiskunnan keskelle. Kertomuksen edetessä tunnekokemus identiteetistä muuttuu työttömästä työlliseksi. Ryhmätapaamisessa liitetään oma kertomus osaksi keskustelua yhteiskunnan rakenteista ja vastuusta sekä yhteiskunnan osoittamasta työttömän paikasta.

Analyysissä edetään aineistolähtöisesti tekemällä hypoteeseja, joita testataan uusilla kertomuksilla, ryhmähaastattelussa ja vertaisryhmällä. Analyysissä kiinnitetään huomio mitä tarinoissa sanotaan luokittelemalla tarinoiden sisältöjä edeten yksittäisistä tarinasta useille tarinoille yhteisiin asioihin (temaattinen analyysi). Tarkoituksena on kuvata tutkittavaa ilmiötä kokonaisuutena, ei yksittäisen tutkittavan kokemuksena.

Teoriaa rakennetaan analysoitu aineisto lähtökohtana. Aineisto on mahdollistanut erilaisten teorioiden tarkastelun. On mahdollista, ettei sellaista yhtä ainoa teoriaa löydykään, johon voisi vahvasti kiinnittyä. Ehkä tulos on useiden teorioiden käyttö. Teoreettisen viitekehyksen hakeminen on osoittautunut haasteelliseksi.

17.2. Töissä ja köyhä

Mikko Jakonen, Jyväskylän yliopisto

Työn ja elämän epävarmistumisesta eli prekarisaatiosta on keskusteltu sosiologisessa tutkimuksessa aina 1970-luvulta lähtien. Koulukunta- ja näkemyseroista huolimatta useimmat prekarisaatiotutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että prekarisaatio liittyy tiiviisti työntekijöiden köyhtymiseen ja toisaalta köyhille esitettyihin vaatimuksiin työllistymisestä. Viime aikoina prekarisaatiotutkimus onkin lähestynyt työn tutkimuksen lisäksi myös köyhyyden tutkimusta. Köyhyyden todellisuus ja kokemus köyhyydestä vaihtelee runsaasti riippuen ympäröivästä yhteiskunnasta, mutta tästä huolimatta myös yhteisiä

piirteitä löytyy. Yksi prekarisaatiotutkimukselle keskeinen kysymys on kuinka paljon ja millä tavoin niin sanottu työssäkävien köyhien -ilmiö tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Tässä paperissa tarkastellaan Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella vuonna 2015 kerättyä kohtalaisen mittavaa laadullista aineistoa työssäkävien köyhyydestä. Aineisto koostuu internetissä julkaistun ja mainostetun kirjoituspyynnön tuotoksista, joissa työssäkävät köyhät kirjoittavat kokemuksistaan ja arkisista ongelmistaan yhteensä 170 kirjoituksessa. Paperissa käsitellään lyhyesti työssäkävien köyhien käsitettä ja ilmiötä niin Euroopassa kuin Suomessa, sekä asemoida kerätty aineisto ja sen esiintuomat ilmiöt prekarisaatiotutkimuksen kenttään. Pääpaino paperissa on kuitenkin yhtäältä työssäkäyviä köyhiä koskevien tilastointikäytäntöjen arvioinnissa, sekä kerätyn aineiston analyysin ja lopputulosten esittelyssä.

17.3. Omaishoidon ja työn yhdistäminen

Emilia Lehto (Tampereen yliopisto), Essi Vallbacka (Tampereen yliopisto) & Riitta Kuismanen (Pioni ry)

OPASTE-hankkeen (Omaishoidosta pienin askelin työelämään) yhteydessä tekeillä olevissa pro gradu -tutkielmissa tarkastellaan omaishoidon ja työn yhdistämiseen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia niin omaishoitajien kuin viranomaisten näkökulmasta.

Omaishoitajien näkökulmaa tarkastelevassa tutkielmassa haastateltiin kahdeksaa omaishoitajaa tammi-syyskuun 2018 aikana. Kohteena olivat työikäiset ja työssäkävät omaishoitajat. Toisessa tutkielmassa tarkasteltiin viranomaisten, kuten Kelan virkailijoiden, omaishoidon tuen myöntäjien ja työllisyyspalveluiden, näkökulmaa omaishoitajien työllistymisen haasteisiin. Tutkielmaa varten haastateltiin kuutta viranomaista joulukuun 2017 ja maaliskuun 2018 välillä.

Alustavien tulosten mukaan erityisesti parempia työelämän joustoja, kuten mahdollisuutta osa-aikaisuuteen ja sovitettuun työaikaan, kaivattiin omaishoidon ja työn yhdistämisen avuksi. Työ voi olla monelle omaishoitajalle henkireikä ja tarjota vaihtelua hoivan keskelle. Esimerkiksi yrittäjyyttä tai yrittäjämäistä toimintaa pidetään mahdollisuutena toimeentulon ja työkokemuksen hankkimiseen, mutta samalla epäsäännöllinen työaika hankaloittaa hoivajärjestelyitä. Niin viranomaiset kuin omaishoitajat itse pitivät haasteena omaishoitajuuden tuomaa uupumusta ja sitä, että tarvittavaa tukea ja apua on hankalaa saada. Omaiselle voi olla esimerkiksi vaikeaa löytää hoitopaikkaa tai hoitajaa töiden ajaksi. Omaishoitajien mukaan myös arjen epävarmuus vaikeuttaa työn ja omaishoidon yhdistämistä. Taloudellinen toimeentulo voi pakottaa omaishoitajan hakemaan töitä, vaikka ympärivuorokautista läsnäoloa vaativa omaishoitajuus ei sitä sallisi. Työllistymistä voi haitata myös omaishoitajuuden tuoma stigma tai pitkä tauko työelämästä.

Tulokset antavat suuntaviivoja siihen, miten omaishoitajien tukia ja palveluita voitaisiin kehittää tulevaisuudessa, jotta työn ja hoivan yhdistäminen olisi helpompaa ja kannattavampaa. Omaishoitotilaanteet ovat kuitenkin yksilöllisiä, jolloin jousto omaishoidon ja työnteon välillä sekä yksilöllisten ratkaisujen mahdollistaminen ovat tärkeitä kehittämiskohteita.

17.4. Kela uuden edessä – Työntekijöiden kokemuksia toimeentulotuki uudistuksesta

Hanna-Mari Heinonen & Markku Laatu, Kela

17.5. Pirstoutuvatko työurat? - tutkimushankkeen esittely

Katri-Maria Järvinen & Joni Ulmanen, Tampereen yliopisto

Esittelemme Tampereen yliopistossa elokuussa 2018 käynnistynyttä Työsuojelurahaston rahoittamaa Pirstoutuvatko työurat -tutkimushanketta (2018–2020). Hanke sijoittuu Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan (SOC) Työelämän tutkimuskeskukseen (WRC).

Hankkeen tavoitteena on tutkia, miten globaali kilpailu ja teknologinen muutos osuvat teollisuuden ventialoihin. Globaalin kilpailun ja teknologisen kehityksen seurauksena työn sisällöt ja toimialat ovat alati muutoksessa, jopa murroksessa. Osassa arvioita puhutaan ammattien katoamisesta, toisissa muistutetaan robotteja pelätyn jo vuosikymmeniä. Muutos osuu monin tavoin teollisuuden ventialoihin, joiden työntekijöiltä vaaditaan yhä pidemmälle erikoistunutta osaamista ja jatkuvaa muutosvalmiutta. Uudet työpaikat syntyvät joko aiempaa korkeammalle tai matalammalle osaamistasolle. Arvioimme näiden työn muutosten vaikutuksia työntekijöiden työuriin. Tutkimme teollisuuden palkansaajien työuria eri koulutustasoilla ja vertaamme niitä työikäisen väestön urakehitykseen 1980–2010-luvuilla. Arvioimme myös yritysten toiminnan ja talouden yhteyksiä työuriin. Kysymme, näkyvätkö tutkimus- ja tuotekehitysinvestoinnit, jotka ennakoivat yritysten uudistumista, työntekijöiden myönteisenä urakehityksenä.

Aineistomme tutkimuksessa on Tilastokeskuksen työntekijä–työnantaja-aineisto FLEED, joka seuraa vuodesta 1988 alkaen jokaista kunakin vuonna työikäiseen väestöön tullutta henkilöä vuoteen 2014 saakka. Tutkimme metsä-, metalli- ja kemian alojen palkansaajien työllisyyttä, tuloja, työpaikan ja toimialan vaihtoja sekä uudelleenkoulutautumista eri koulutustasoilla. Lisäksi haastattelemme teollisuuden työnantaja- ja ammattiliittojen asiantuntijoita. Hankkeessa ohjausryhmäyhteistyötä tekevät Eläketurvakeskus, ammattikeskusjärjestöt, Teknologiateollisuus, Metsäteollisuus, Kemianteollisuus, Teollisuusliitto, Tekniikan Akateemiset sekä Ammattiliitto PRO. Tavoitteenamme on tuottaa toimiala- ja koulutustasokohtaista pitkäikäistä tietoa työurista ja niiden kehityksestä viimeisten vuosikymmenien aikana.

17.6. Asiantuntijat ja alustatyön mahdollisuus

Sanna Rouhiainen, Turun yliopisto

Teknologian kehittyminen, työn digitalisoituminen ja alustatalous muuttavat työtä monin tavoin. Muutokset koskevat niin työn tekemisen tapoja, työn sisältöjä kuin työsuhteitakin. Nämä muutokset voivat tarjota uudenlaisia mahdollisuuksia tehdä työtä ja ansaita tuloja. Erityisesti ansioiden hankkiminen digitaalisten alustojen kautta on viime vuosina synnyttänyt hyvin paljon keskustelua niin kansallisten kuin kansainvälistenkin poliittisten ja taloudellisten toimijoiden sekä tutkijoiden keskuudessa. Alustatyö on herättänyt sekä

innostusta että huolestuneisuutta. Alustatyön ongelmien on esitetty liittyvän esimerkiksi epäreiluun kilpailuun, verotukseen, syrjimiseen sekä työtä tekevän taloudelliseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja lailliseen turvallisuuteen. Alustatyöstä ja sen mahdollisista seurauksista käytävää keskustelua vaikeuttavat kuitenkin muun muassa saatavilla olevan tiedon niukkuus sekä se, että alustatyössä ei ole kyse vain yhdestä vakiintuneen muodon saavuttaneesta mallista, vaan suuresta määrästä erilaisia ansaintatapoja, jotka etsivät ja muuttavat alati muotoaan. Tämä tekee puolestaan alustyötä koskevasta poliittisesta suunnittelusta ja päätöksenteosta varsin haasteellista.

Arvioiden mukaan ansioiden hankkiminen alustojen kautta on Suomessa eurooppalaisittain ja kansainvälisesti katsottuna vielä hyvin pieni ja marginaalinen ilmiö. Kuinka todennäköistä on, että alustatyötä tehdään Suomessa tulevaisuudessa enemmän? Ovatko suomalaiset kiinnostuneita tai halukkaita hankkimaan ansioita alustojen kautta? Talvella 2017-2018 toteutetussa SWiPE -tutkimushankkeen Asiantuntijatyö alustatalouden aikakaudella -kyselyssä tutkittiin, miten asiantuntijat suhtautuvat mahdollisuuteen tehdä työtä alustojen kautta. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 2326 Akavan jäsentä. Tulosten mukaan noin neljäsosa asiantuntijoista olisi valmis tekemään työtä alustojen kautta, eli alustatyötä kohtaan on olemassa kohtalaista kiinnostusta. Alustatyötä ei kuitenkaan nähdä todennäköisenä pääasiallisena ansaintatapana tulevaisuudessa.

17.7. The consequences of labour market polarization on individuals

Merja Kauhanen, Palkansaajien tutkimuslaitos

17.8. Working time arrangements, time with spouse and subsequent divorce risk: a register-based follow-up study among Finnish employed parents

Jouko Nätti (University of Tampere), Mia Hakovirta (University of Turku), Satu Ojala (University of Tampere), Mia Tammelin, Timo Anttila & Tomi Oinas (University of Jyväskylä)

Background: A considerable proportion of workers work outside the standard working hours in Europe (EWCS 2015). Earlier research has shown that non-standard working hours are stressful for the worker and can have a negative impact on the worker's physical and psychological health and well-being. The studies have, however, shown mixed effects of non-standard working hours on family well-being. Some studies have reported that unsocial work schedules are significantly related to an increased risk of divorce (Jekielek 2003; Perry-Jenkins et al. 2007).

Aims: The aim of the paper is to examine to what extent respondent's working time arrangements and time spent together with the spouse are separately and combined associated with the subsequent divorce risk during a 10-year follow-up time.

Methods: The analysis is based on the Finnish time use surveys (1979, 1987-1988, 1999-2000) merged with register-based follow-up data (1980–2011). The present study is restricted to 25 to 64-year-old employees with a spouse (n=7.167). The relative risk of divorce is examined by Cox proportional hazards analyses. The results are adjusted to background and work-related factors.

Results: Both non-day work and short spouse time were separately associated with the increased subsequent divorce risk among employees (main effects). In addition, there was a combined effect: among non-day workers longer spouse time moderated the effects of non-day work on divorce risk compared to short spouse time.

Conclusions: Employees with non-day work could benefit from longer spouse time: employees should have more possibilities to influence their working time duration and timing.

18. Viheliäiset ekososiaaliset murrokset ja sosiaalipolitiikka

Perjantai 26.10.2018 klo 9.30 - 11.00, Linna 5028

18.1. Insurgent Resilience in the Time of Neoliberal Nationalism and Wicked Problems

Lauri Lahikainen (University of Tampere), Nina Janasik-Honkela & Liina-Maija Quist (University of Helsinki)

The concept of resilience, while tremendously popular across different disciplines, has received sustained criticism. It has been noted that the concept is so plastic that it can be used to argue for many different and mutually exclusive projects. Its connection to neoliberal ideology and political practices has also been noted. Finally, it has been argued that resilience discourses are depoliticizing in the sense that they tend to frame threats to societies such as climate effects as natural and unavoidable, thus obscuring the possibility of mitigation practices.

In our presentation, we first discuss these criticisms in the context of migration, governance, securitization, and preparedness. We use Finnish preparedness scenarios in policy documents and research where “uncontrolled migration” is seen as a challenge to societal resilience as examples. Especially challenging are speculative scenarios, where migration is connected to and reinforces other social, political, and ecological disruptions creating so called wicked problems. In these scenarios, resilience becomes an ambiguous and unstable mix of neoliberal individualization, toxic nationalism, ecological awareness, and holistic thinking.

We then ask: can we find a positive use for the concept of resilience in this conjuncture? To answer this, we experiment with the concept of “insurgent resilience”. Following David Ingram’s and Étienne Balibar’s take on insurgent cosmopolitanism, we suggest that we can discuss resilience as praxis of social movements. Universalistic concepts such as human dignity and rights can have imperialistic articulations and uses, but subaltern

groups can also use them to make radical and emancipatory claims. To research resilience from below – insurgent resilience – would be to examine the practices and theories of those groups who are excluded from the official frames of resilience policy while at the same time being attentive to the dangers of co-optation by the powerful. We end with an empirical example of insurgent resilience.

18.2. Ei osaa eikä arpaa?

Elina Turunen, THL

Ekososiaaliset murrokset haastavat politiikkaa monin tavoin. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyy sosiaalisia kysymyksiä, kuten mahdollisuus resurssien käyttöön eri tuloryhmissä sekä mahdolliset resursseista johtuvat konfliktit ja niiden kärjistyminen ihmisryhmien välillä.

Yhteiskunnallisten jakolinjojen voimistumista voidaan hälventää muun muassa ehkäisemällä syrjäytymistä. Syrjäytymisen sijaan voidaan tavoitella esimerkiksi hyvinvointia tai osallisuutta. Osallisuuden käsite on saanut viime vuosina huomiota selvityksissä ja politiikkaohjelmissa. Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien (having, loving, being) on nähty tukevan osallisuutta. Helne, Hirvilampi ja Laatu (2012) soveltavat niitä näkemyksessään kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja Raivio ja Karjalainen (2013) osallisuudesta. Isola ym. (2017) jaottelevat osallisuuden osallisuuteen omassa elämässä, vaikuttamisen prosesseissa ja yhteisestä hyvästä. Osallisuuden käsitteen hyötynä voi pitää hyvinvoinnin kokemuksellisen puolen esille tuomista.

Ilmastopaneeli, ilmastopolitiikan suunnittelua ja päätöksentekoa tukeva tieteellinen asiantuntijaelin, on selvittänyt osallistamisen käsitettä ilmastotoimissa. Järvelän (2018) mukaan ilmastokansalaisuuden syntyminen merkitsee osallisuuden kannalta, että ihminen voi nähdä itsensä todellisena neuvotteluosapuolena ilmastotoimissa, suoraan tai edustuksellisesti.

Kokemukset osallisuudesta esimerkiksi maantieteellisesti tai tuotantorakenteeltaan erilaisilla alueilla voivat poiketa toisistaan paljonkin. Voiko omaa elämää koskeviin päätöksiin vaikuttaa, säilyvätkö tunnustuksen lähteet, miten käy paikallisen yhteisön? Esityksessä pohditaan osallisuuden osa-alueita ilmastopolitiikan kannalta.

18.3. Millaiset eläkemallit toimivat kasvun jälkeenkin?

Henri Wiman

Aiempi empiirinen kirjallisuus esittää, että BKT:n kasvua rajoittaa vääjäämättä eri ekologiset rajat. Rahastoidut eläkejärjestelmät taas perustuvat investointituottojen jatkuvaan kasaantumiseen. Mikäli investointituotot liittyvät talouskasvuun, on syytä tarkastella rahastoitujen eläkkeiden toimivuutta 2000-luvun ekologisesti rajallisessa taloudessa. Keskityn arvioimaan Suomen osittain rahastoidun eläkejärjestelmän ominaisuuksiin, mutta huomioin vertailun vuoksi vaihtoehtoisten järjestelmien heikkouksia ja vahvuuksia.

Pohjustan esitelmää kertaamalla tärkeimpiä tutkimustuloksia, joiden pohjalta ekologinen (biofyysinen) taloustiede väittää kasvun vääjäämättä kohtaavan ekologisia rajoja. Esittelen myös BKT:n ja investointituottojen yhteyttä tutkivaa kirjallisuutta huomauttaakseni, että näiden suhde on kiistanalainen. Väitän kuitenkin teoriaan nojaten, että jos talouskasvua ei ole, investointituottojen kokonaismäärä ei voi kestävästi kasvaa. Tämä rajoittaa rahastoitujen mallien kykyä turvata eläkkeet kaikille ekologisten rajojen sisässä. Lisäksi esittelen tuloksia laskelmista, joissa arvioin, kuinka paljon eläkejärjestelmän kustannukset nousisivat eri ekologisten kasvurajojen skenaarioissa. Eläkkeiden turvaamista helpottaa, jos hitaan kasvun aikana on myös hidas inflaatio ja palkkakehitys.

Koska talouskasvun loppu vaikeuttaa investointien voitonhakuisuutta, finanssikriisin riski on merkittävä. Rahoitusjärjestelmän kriisiytyvyys kasvun loppuessa tekee rahastoiduista malleista haavoittuvaisia tai joissain tapauksissa mahdottomia ekologisten rajojen iskiessä. Toisaalta rahastoinnin taloudelliset ja poliittiset perustelut myös osittain häviävät, jos kasvu päättyy. Suomen osittain rahastoitu kollektiivinen malli voi periaatteessa toimia ekologisten rajojen sisässä. On kuitenkin epäselvää, kenen tulisi hallinnoida eläkerahastoja ja millä periaatteella, jos rahoitusalan voittojen kasvu tyrehtyy.

19. Opiskelijatyöryhmä

Torstai 25.10.2018 Huom! klo 16.00 - 18.00, Linna 6034

19.1. Normit yleisen asumistuen ruokakuntakäsitteessä

Eppu Heikkilä, Tampereen yliopisto

Viime keväänä (2018) valmistunut kandidutkielmani käsittelee Kelan yleiseen asumistukeen liittyvän ruokakuntakäsitteen normatiivisia diskursseja. Vuonna 2017 tapahtuneet avioliittolain muutos, sekä opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin nostivat ruokakunnan käsitteen uutisotsikoihin useiden tuenhakijoiden kohdattua ongelmia asuinjärjestelyjensä vuoksi. Tutkielmassani tarkastelen Kelan etuuskäsittelijöille suunnattua yleisen asumistuen etuusohjetta kriittisen diskurssianalyysin avulla. Käsittelen sitä, millä tavoin ruokakunta määrittyy ja millaisia normatiivisia diskursseja se saattaa mukaila. Laajempuna teoreettisena viitekehyksenäni toimii Michel Foucaultin teoria valtakäsitteistä ja institutionaalisesta vallankäytöstä. Tästä viitekehyksestä fokus tarkentuu Diane Richardsonin ja Jean Carabinen teorioiden avulla institutionalisoituun heteronormatiivisuuteen.

Yleinen asumistuki maksetaan yksilöiden sijaan ruokakunnalle. Tämä tarkoittaa sitä, että ruokakunnan kaikkien jäsenten tulot vaikuttavat tuen määrään ja asettaa ruokakunnan jäsenet näin implisiittisesti elatusvelvollisiksi toisistaan. Toisilleen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa sukua olevat henkilöt, sekä avio- ja avoparit kuuluvat aina samaan ruokakuntaan riippumatta vuokrasopimuksen muodosta. Yhteisellä vuokrasopimuksella

asunnossa asuvat henkilöt kuuluvat automaattisesti samaan ruokakuntaan, kun taas ruokakuntien erillisyydestä viestivät erilliset vuokrasopimukset tai alivuokralaissuhde johtavat tarkastustoimenpiteisiin. Tarkastustoimenpiteessä Kelan etuuskäsittelijän tulkinnalla ruokakunnan kokoonpanosta on määrittelyvalta hakijan oman ilmoituksen yli, joten tulkintaa ohjaavilla normeilla voi olla vaikutus hakijan toimeentuloon.

Analyysin tulokset viittaavat avioliitto- ja ydinperhenormien olevan keskeisimpiä ruokakuntaa konstruoivia normeja. Perhemuotoiseksi ruokakunnaksi voi määrittyä vain hyvin tietynlainen ja tietynlaiset sukulaissuhteet omaava kokoonpano asukkaita. Avioliittoon rinnastuva avoliittotulkinta sulkee esimerkiksi ei-monogamiset suhdemuodot ulkopuolelleen ja toisaalta taas tulkitsee tietynlaiset asumismuodot lähtökohtaisesti avoliitoiksi. Avoliittotulkinta on hyvin todennäköinen, mikäli asunnon jakaa kaksi juridisesti eri sukupuolta olevaa naimatonta henkilöä. Heteronormatiivisuuden lisäksi käytäntö sivuuttaa transihmiset, sillä hetero-olettama pohjaa hakijoiden juridisiin sukupuolimerkintöihin. Normeihin nojaavilla sosiaalipoliittisilla käytännöillä on riski asettaa hakijoita eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden.

19.2. Kognitiivinen mikrotason näkökulma köyhyyteen

Lari Hokkanen, Helsingin yliopisto

Kannustamisesta on tullut keskeinen käsite yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Rahallisista kannustimista kiinnostuttiin 90-luvun talouslaman jälkeen, koska sosiaaliturvajärjestelmässä ajateltiin olevan tekijöitä, jotka eivät kannusta ihmisiä ottamaan töitä vastaan. Kuitenkaan ei ole ollut paljoa keskustelua taustalla olevista rationaalisen valinnan teorian käyttäytymisoletuksista. Tutkin työssäni kriittisesti näitä oletuksia.

Kysyn työssäni, miksi köyhät eivät tee niin sanotusti rationaalisia valintoja ja välttämättä nosta itseään köyhyydestä, vaikka kannustimet "ovat päällä". Jäsennän tuloksia kognitiivisessa psykologiassa suosituksi tulleen mielen kaksoisprosessiteorian avulla, sekä käyttäytymistaloustieteen uusista tuloksista käsin.

On uutta näyttöä siitä, että köyhyyden aiheuttama epävarmuus vaikuttaa yksilöiden päätöksentekoon. Köyhyys ja materiaallinen puute vaikuttavat mielen toimintaan tavalla, jolla ei ole tekemistä yksilön sisäisten kykyjen kanssa. Köyhyyteen eivät johda huonot valinnat, kuten usein oletetaan, vaan köyhyys aiheuttaa huonoja päätöksiä. Epävakaan ympäristön tuottamat psykologiset seuraukset voivat ajaa ihmiset pitkäaikaiseen köyhyyden kierteeseen.

Köyhyys ja puute rasittavat mieltä toiminnanohjauksen kautta: jatkuva vaikeiden päätösten tekeminen ja huolehtiminen lähitulevaisuudesta ovat keskeisessä osassa. Kun toiminnanohjaus rasittuu, toimijalla on ylipäättään vähemmän mahdollisuuksia ajatella, suunnitella toimintaa ja olla pitkäjänteinen.

Työssäni pohdin yhtäältä kriittisesti näitä tuloksia, sekä sitä mitä nämä tulokset tarkoittavat yleisesti yhteiskuntapolitiikan harjoittamiselle. Pelkkiin kannustimiin keskittymisen sijasta köyhien voimavaroja voi lisätä ennen kaikkea vähentämällä

taloudellista epävarmuutta. Yhteiskuntapoliittiset järjestelmät pitäisikin suunnitella niin, että ne luovat taloudellista vakautta ja että ne olisivat kognitiivisesti mahdollisimman yksinkertaisia.

Tutkimuksessa avautuu myös näkökulma siihen, miksi mikrotason näkökulma on yhteiskuntatieteille. Voi sanoa, että psykologista näkökulmaa tarvitaan yhä enemmän myös perinteisessä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja päätöksenteossa. Tällöin yhteiskuntapoliittikkaa voidaan jatkossa tehdä enemmän pohjautuen ihmisten oikeaan käyttäytymiseen.

19.3. Some, huumeet ja identiteetti

Camilla Pynninen-Kangas, Tampereen yliopisto

Huumeet ajatellaan usein edelleen hyvin marginaaliseksi ilmiöksi, mutta erityisesti nuorten aikuisten keskuudessa asenteet huumausaineita kohtaan ovat lieventyneet ja huumausaineiden käyttö on yleistynyt. On esitetty, että nuorten ihmisten keskuudessa on tapahtunut huumeisiin liittyvää normalisaatiota, eli huumeiden (viihde)käyttöä ei enää pidetä erityisen poikkeavana toimintana.

Huumausaineita koskeva yleinen keskustelu on usein polarisoitunutta; huumeet ja niihin liittyvät lieveilmiöt ajatellaan usein hyvin rajatun, muusta yhteiskunnasta erillisen ryhmän ilmiöiksi, ja keskustelu sisältää voimakkaan moraalisia näkökulmia. Yleinen diskurssi vaatii usein tuomitsemaan huumeet yksiselitteisesti, ja tästä erottautuvat puheenvuorot leimataan herkästi stigmatisoinnin kautta edellä mainitun erillisen ryhmän osaksi. Toisaalta päihteitä käyttävät yksilöt eivät välttämättä näe huumausaineiden käytössä ongelmia tai haittoja, vaan saattavat mieltää päihteiden käytön vaarattomaksi toiminnaksi. Näin mustavalkoinen jako kuitenkin tyypistää monitahoisen ilmiökentän hyvin yksiulotteiseksi, ja estää aitoa dialogia syntymästä. Jos laittomia päihteitä käyttävät ihmiset leimataan lähtökohtaisesti huonoiksi, on varsin epätodennäköistä, että heidän kanssaan päästään aidosti ja vaikuttavasti keskustelemaan siitä, millaista osaa päihteet heidän elämässään näyttelevät. Huumeet linkittyvät yksilötason lisäksi yhteiskunnallisella tasolla merkityksellisiin ongelmiin, kuten rikollisuus, addiktiot tai mielenterveysongelmat.

Sosiaalipsykologian alan pro gradu –tutkielmani aineistona olen käyttänyt avoimessa verkossa tapahtuvan huumeikaupan osapuolien haastatteluja ja analysoinut niitä sisällönanalyttisin keinoin. Omassa tutkimuksessani kiinnitän huomioni päihdemaailmaan linkittyvien henkilöiden identiteetteihin ja stigman kokemuksiin. Jotta näiden huumeita ostavien, myyvien ja mahdollisesti käyttävien yksilöiden näkemykseen itsestään voidaan päästä käsiksi, on aihetta lähestyttävä heidän omasta kokemusmaailmastaan. Miten he kokevat marginaaliseksi luokitellun, huumeisiin liittyvän osan identiteettiään, ja millä tavoin he yhdistävät sen muuhun elämäänsä ja identiteetteihinsä?

20. Kaikenlaisille köyhille –aikuisten sosiaalihuolto SOTE:ssa

To 25.10.2018, Huom! klo 16.00 - 18.00, Linna 5014

20.1. Maakunnallistuva aikuissosiaalityö

Heli Niemi (Pikassos)

Tulevaisuudessa sosiaalityö maakunnallistuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä maakuntarakenteiden uudistamisen myötä. Muutoksessa sosiaalityö ei katoa kunnista ja lähiympäristöistä, vaan sosiaalityön raamit ja käytännöt tulee uudistaa tuleviin rakenteisiin ja kuntien asukkaiden tarpeisiin sopiviksi. Aikuissosiaalityön roolin ja työn sisältöjen kirkastaminen sekä uudelleen jäsentäminen on osoittautunut välttämättömäksi jo perustoimeentulotuen Kela-siirron myötä ja suunnitteilla oleva maakuntauudistus kasvattaa tätä tarvetta entisestään.

Maakunnallistuva aikuissosiaalityö -kehittämisverkoston avulla 1) tuetaan ja vahvistetaan maakunnallisen aikuissosiaalityön kehittymistä, 2) jäsennetään aikuissosiaalityön roolia, paikkaa, sisältöä ja keskeisiä palveluja osana maakunta- ja sote-uudistuksen uusia rakenteita, 3) tunnistetaan aikuissosiaalityön uudet yhdyspinnat muuttuvissa rakenteissa, 4) tuetaan aikuissosiaalityön palveluista ja sijoittumisesta vastuussa olevien vastuuasiantuntijoiden työtä ja verkottumista maakunnissa ja yli maakuntarajojen sekä 5) valmistellaan tarvittaessa laajempi kehittämisohjelma maakunnallistuvan aikuissosiaalityön kehittymisen varmistamiseksi (vrt. kärkihankkeet I&O ja LAPE). Kehittämisverkosto on koottu yhteistyössä hankkeen ja Suomen Kuntaliiton kanssa ja siinä ovat mukana kaikki maakunnat sekä sosiaali- ja terveysministeriö.

20.2. Kuntien ja Kelan välinen yhteistyö toimeentulotuessa

Jutta Paavola, SONet BOTNIA

Perustoimeentulotuen siirtäminen kuntien sosiaalityöltä Kelan vastuulle samaan aikaan kun täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki jäivät sosiaalityön tehtäviksi, on muuttanut toimeentulotuen työnjakoa. Kelan tehtäväksi on tullut, ei vain perustoimeentulotuen hallinnointi, vaan myös sosiaalityön tarpeen tunnistaminen. Kelasta toimeentulotukea hakevat asiakkaat voivat tarvita muutakin kuin vain toimeentulotukea, mutta Kelassa ei ole sosiaalityön ammattilaisia, eikä siellä tehdä sosiaalityötä. Yhteistyö sosiaalityöhön on oltava toimivaa, jotta asiakkaat saadaan ohjattua palveluiden piiriin, kun he niitä tarvitsevat.

Sosiaalityön näkökulmasta Kelan päätöksenteko perustoimeentulotuessa on erilainen kuin ennen Kelaan siirtoa. Tämän johdosta myös ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen hallinnointi on muutoksessa. Sosiaalityön kannalta on tärkeää tietää, miten perustoimeentulotuesta Kelassa päätetään ja milloin asiakkaat ohjataan hakemaan muuta toimeentulotukea tai palveluita. Näihin tiedontarpeisiin vastaamaan ja yhteistyötä muokkaamaan on tehty ensimmäinen versio Kelan ja kuntien yhteistyön malliksi. Tätä mallia ja sen edelleen kehittelyä esitys kuvaa.

20.3. Taloussosiaalityön näkökulma toimeentulo-ongelmiin

Katri Viitasalo, Jyväskylän yliopisto / Chydenius

Sosiaalityön kansainvälisissä keskusteluissa on viime vuosina puhuttu taloudellisesta toimintakyvykkyydestä (financial capabilities) ja taloussosiaalityöstä (financial social work), kun on pyritty jäsentämään professionaalista toimintaa, joka tunnistaa ihmisten elämän toimeentulo-ongelmiin yhdistyvän moninaisuuden ja etsii taloudellisen avustamisen kontekstissa ongelmiin tarkoituksenmukaisia vastauksia. Tässä esityksessä käsittelen taloussosiaalityön ideaa ensisijaisesti kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Esittelen idean professionaalista lähestymistavasta, joka tarkastelee toimeentulo-ongelmia laaja-alaisesti ja etsii ratkaisuja ongelmiin yksilö-, yhteisö- sekä rakenteellisen tason yhdistävässä työskentelyssä. Päädyn esityksessäni pohtimaan, millaisia näköaloja taloussosiaalityö voi avata eriarvoisuuden ja köyhyyden vastaiselle työskentelylle.

20.4. Tietoon perustuvaa aikuissosiaalityötä työntekijöiden, asiakkaiden ja tutkimuksen yhteiskehittäjyydellä

Aila-Leena Matthies, Jyväskylän yliopisto / Chydenius

Julkisesti rahoitetulta uudistuvalta sosiaalityöltä edellytetään, että se on tutkittuun tietoon perustuvaa. Kuitenkin on tiedostettava, että sosiaalihuollossa tutkimustiedon soveltaminen ja myös tiedon luonne asemoituvat toisin kuin esimerkiksi terveydenhuollon käypä hoito- tiedostot. Aikuissosiaalityön tietopohjan jäsentämiseen ja vahvistamiseen paneudutaan PROSOS-hankkeen yhdessä osahankkeessa ns. yhteiskehittäjyyden työpajoilla. Niissä tiedonlähteenä yhdistetään työntekijöiden ammatillista tietoa, asiakkaiden kokemustietoa sekä tutkimustietoa. Yhdessä kehitetty tieto käsittelee aikuissosiaalityön ydinalueita, kuten asiakkaiden osallisuutta, aikuissosiaalityön ihannetilaa, kehittämistarpeita sekä aikuissosiaalityöhön soveltuvia teoreettisia suuntauksia. Työryhmässä esitetään analyysia yhteiskehittäjyyden prosessista käytäntötutkimuksena, sekä sen keskeisiä tuloksia.